

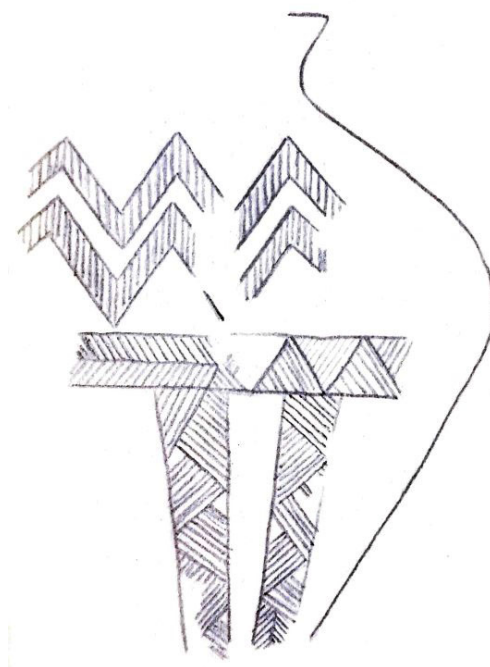
Anne Petersen Kalleklev

Romertidens keramikk i Midt-Norge

En materiell analyse med fokus på opphav, status, produksjon og rolle

Masteroppgave i Arkeologi
Veileder: Heidi Mjelva Breivik

Mai 2020

Anne Petersen Kalleklev

Romertidens keramikk i Midt-Norge

En materiell analyse med fokus på opphav, status, produksjon og rolle

Masteroppgave i Arkeologi
Veileder: Heidi Mjelva Breivik
Mai 2020

Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet
Det humanistiske fakultet
Institutt for historiske studier

Kunnskap for en bedre verden

Forsidebilde: Leirkar fra Husan, Verdal, Trøndelag. T6100. Tegnet av Anne Petersen Kalleklev etter "Jernalderens keramikk i Norge" av J. Bøe, 1931, fig. 39, s. 41, Bergens Museums Skrifter Nr. 14, Bergen: A/S John Griegs Boktrykkeri.

Sammendrag

Keramikk har alltid vært et viktig materiale i arkeologisk forskning. I Norge er leirkar i bruk fra steinalderen til den dag i dag. Keramikken fra romertid i Midt-Norge har blitt lite undersøkt, og denne oppgaven forsøker å få den frem i lyset. Romertiden er en av de mest fremtredende periodene for keramik i Norge, og vi finner både oppbevaringskar, kokekar og finere bordkar i perioden. Karene som er funnet er hovedsakelig fra graver, men noen er fra boplasser. Denne oppgaven tar for seg leirkarenes opphav; om keramikken har fremmede eller lokale trekk, leirkarenes status; om de er praktgjenstander eller husholdningsprodukter. I tillegg studeres leirkarenes funnkontekst og hva vi kan si om deres rolle i livet og døden. Dette knyttes opp mot teorier om hvor og hvordan karene blir produsert, hvilke valg pottemakeren har tatt og dekorativ og teknologisk stil.

Materialet er hentet fra NTNU Vitenskapsmuseet og blir undersøkt gjennom materiell analyse. Det blir også brukt tidligere litteratur for sammenligning i analysen. Attributtanalyse blir brukt for å studere form, dekor og gods. Karene er inndelt i syv typer; forråds- og kokekar, fremmed dekorert vare, bolleformede kar, hankekar, kar med lav nederdel og høy, smal hals, fotkar og små kokekar. Attributtanalysen finner karenes opphav og status. Kontekstanalyse viser hvilken funnkontekst karene finnes i og hvilke andre funn de finnes sammen med. Gravene blir delt inn i rike, gjennomsnittlige og ikke-rike graver ved bruk av AOT-metoden. Funnkonteksten forteller oss om det er forskjell på hvilke kar vi finner hvor, og hvilken rolle karene har.

Gjennom analysen og diskusjonen ser vi hvilke sammenhenger vi finner mellom karenes opphav, status, produksjon og rolle. I dette materiale fra Midt-Norge finnes det flest kar med fremmede trekk. Fordelingen mellom praktkar og husholdningskar er omtrent lik, med en overvekt av fremmede praktkar. Variasjoner tyder på at produksjonen av leirkar har foregått på flere nivå. I rike graver forekommer det flest kar med fremmede trekk og praktkar. I alle de rike gravene er karenes rolle beholder for mat og drikke. Det er mest finere bordkar som har denne rollen i graver. Flere av karene fra boplasser har sannsynligvis blitt rituelt nedlagt i stolpehull. Valgene pottemakerne tar i stil i produksjonen er viktig for hvordan opphav og status karet har, og hvilken rolle det får i livet og døden.

Abstract

Pottery has always been important in archaeological research. In Norway, earthen ware has been used since the late Stone Age. The pottery from the Roman Iron Age in Central Norway have only been studied to a small extent, and this paper will shed light to this material. The Roman Iron Age is one of the richest periods for pottery in Norway and we find both coarse ware and finer tableware. The vessels are primarily found in graves, but some are from settlement sites. This paper will look at the pottery's origin; if the vessels have outlandish or local elements and the pottery's status; if the vessels are prestige goods or household products. The pottery's context and what we can tell about the vessels' role in life and death will also be studied. These questions will be discussed and linked to theories about where and how the pottery is produced, which choices the potter makes and decorative and technological style.

All the material is from NTNU Vitenskapsmuseet and is being studied through material analysis. Existing literature will also be used for comparison. The paper uses attribute analysis to study form, decoration and fabric. The vessels are divided into seven types; coarse ware, foreign decorated ware, bowl forms, handled vessels, vessels with a short body and high neck, footed vessels and small cooking pots. The attribute analysis determines the pottery's origin and status. Context analysis will show in which contexts the pottery is found and which other objects occurs with the pottery. The graves are also divided into rich, average and non-rich graves using AOT-method. The context will tell us if there is a difference in which vessels we can find where and which role they have.

Through the analysis and the discussion, we can see what connections there are between the pottery's origin, status, production and role. In this material from Central Norway there is a majority of vessels with outlandish elements. The distribution between prestige and household ware is about equal, with an extensive amount of outlandish prestige vessels. Variation in the pottery suggests that production has taken place on several levels. In rich graves there are more vessels with outlandish elements and prestige vessels. In all rich graves the pottery's role is as container for food and drinks. Typically, finer tableware has been used for this purpose in graves. It is likely that several of the vessels from settlement sites have been ritually deposited in postholes. The choices made by the potter in terms of style while producing vessels, shows to be important for what origin and status the vessels have, and what role they get in life and death.

Forord

Jeg har ikke alltid visst at jeg ville bli arkeolog, men et sted kommer det nok fra. En interesse for historie, religion og kultur har mulig kommet gjennom utallige bil- og togferier i Europa i barndommen. Med pappa skulle vi alltid innom et museum, et slott eller en kirke. Hver dag var det påfyll med en form for kultur. Min favoritt var alltid de naturhistoriske museene.

Valget med å studere arkeologi kom dog ikke før i 2014, med studiestart i 2015. Studietiden har vært stressende, tung, krevende – men ikke minst utrolig givende, opplevelsesrik, lærerik og gøy. De første takkene går dermed til mine sidestilte studiesteder; Norges natur-vitenskapelige universitet, Universitet i Bergen og Durham University.

Den viktigste takken går til min veileder, Heidi Mjelva Breivik. Takk for oppgavetips, veiledning og smart ord. Du har holdt meg på mine tær, noe jeg har trengt. Du har vært støttende, rettferdig og god i en spesiell tid.

Takk til alle på NTNU Vitenskapsmuseet som har hjulpet meg med materiale og annet; Jenny Kalseth, Terje Masterud Hellan, Ellen Wjgård Randerz og Magnar Mojaren Gran.

En dag midt i mars fikk vi beskjed om at vi ikke lengre kunne være på campus, alle måtte arbeide hjemmefra. Vi pakket bøkene i poser og dro hjem. Mitt lille rom i kollektivet var nå blitt mitt kontor. Det er klart at «disse koronatider» har vært ekstremt mye verre for andre enn meg, men å skulle skrive og levere masteroppgave under en pandemi er ikke hverdagskost for de fleste. Vi har innrettet oss, og selv om det har føltes umulig til tider; er oppgaven nå ferdig og Norge holder på og åpnes opp igjen.

Noen siste takker skal også utdeles. Til mamma: for støtte og gode ord, til pappa: for interessen for kultur, til Helge og Signe Margrethe: for pauser og oppmuntring, og til Siw Anita og nyeste tilskudd Åse Johanne.

Takk til venner og kollegas fra lesesalen; dere vet hvem dere er.

- Anne Petersen Kallelev, 20.05.2020.

Innholdsfortegnelse

Sammendrag	iv
Abstract	vi
Forord	viii
Figurer	xiii
Tabeller	xv
1. Introduksjon	1
1.1. Problemstillinger	2
1.2. Avgrensing	3
1.2.1. Geografisk	3
1.2.2. Periodisk	4
1.2.3. Materialet	5
1.3. Oppgavens struktur	6
2. Forskningsstatus	7
2.1. Romertidens keramikk	7
2.3. Keramikk som materiell kultur	8
2.4. Karenes rolle	9
3. Teoretisk fundament	10
3.1. Produksjon og pottemakerens valg	10
3.2. Karenes stil	11
3.3. Rike graver	12
4. Metode	14
4.1. Materiell analyse	14
4.1.1. Har keramikken fremmede eller lokale trekk, og hva kan dette si om opphav og produksjon?	14
4.1.2. Hvilke leirkar har vært praktgjenstander, og hvilke har vært husholdningsprodukt?	15
4.1.3. I hvilke funnkontekster finner vi leirkarene og hva kan konteksten si om deres rolle i livet og døden?	16
4.2. Analysepunktene	16
4.2.1. Form	16
4.2.2. Dekor	20

4.2.3. Godskvalitet.....	24
4.2.4. Kontekst.....	25
4.3. Utvalgskriterier.....	27
5. Gjennomgang av materialet	28
5.1. Presentasjon av leirkarene	28
5.1.1. Forråds- og kokekar	28
5.1.2. Fremmed dekorert vare.....	30
5.1.3. Bolleform	32
5.1.4. Hankekar	34
5.1.5. Kar med lav nederdel og høy, smal hals.	40
5.1.6. Kar på fot.....	43
5.1.7. Små kokekar	43
5.2. Presentasjon av funnkontekst.....	45
5.2.1. Gravfunn	45
5.2.2. Boplassfunn	52
5.2.3. Ubestemt funnkategori.....	53
6. Analyse.....	54
6.1. Attributtanalyse av leirkarene.....	54
6.2. Forråds og kokekar.....	54
6.2.1. Form	54
6.2.2. Dekor.....	57
6.2.3. Godskvalitet.....	57
6.3. Fremmed dekorert vare.....	59
6.3.1. Form	59
6.3.2. Dekor.....	61
6.3.3. Godskvalitet.....	64
6.3. Bolleformede kar	65
6.3.1. Form	65
6.3.2. Dekor.....	67
6.4.3. Godskvalitet.....	69
6.4. Hankekar	70
6.4.1. Form	70
6.4.2. Dekor.....	76

6.4.3. Godskvalitet.....	82
6.5. Kar med lav nederdel og høy, smal hals.....	86
6.5.1. Form	86
6.5.2. Dekor.....	89
6.5.3. Godskvalitet.....	91
6.6. Fotkar.....	92
6.6.1. Form	92
6.6.2. Dekor.....	94
6.6.3. Godskvalitet.....	94
6.7. Små kokekar	94
6.7.1. Form	94
6.7.2. Dekor.....	95
6.7.3. Godskvalitet.....	95
6.8. Resultater av attributtanalysen	95
6.6. Kontekst.....	97
6.6.1 Gravfunn	98
6.6.2. Boplassfunn	105
6.7. Resultater.....	107
6.7.1 Rolle i livet og døden.....	108
7. Diskusjon.....	113
7.1. Produksjonsnivå: status og opphav.....	113
7.2. Pottemakerens valg og stil	115
7.3. Kontekst og rolle	116
8. Avslutning.....	118
8.1. Konklusjon	118
8.2. Avsluttende tanker	119
Litteraturliste.....	121
Appendiks	126
Appendiks 1: Katalog.....	126
Appendiks 2: Leirkar fra Bøe	138
Appendiks 3: Leirkar fra Müller.....	159

Figurer

Figur 1: Kart over Midt-Norge	4
Figur 2: Ulike inndelinger av romertid	5
Figur 3: Beskrivelse av de ulike deler av karet	17
Figur 4: Beskrivelse av ulike karfasonger.....	17
Figur 5: Hovedtyper av forråds- og kokekar.....	18
Figur 6: Eksempler på fremmed dekorert vare	18
Figur 7: Hovedtyper av bolleform	18
Figur 8: Hovedtyper av hankekar	19
Figur 9: Hovedtyper av kar med lav nederdel og høy, smal hals	19
Figur 10: Hovedtype av fotkar.....	19
Figur 11: Hovedtype av små kokekar	20
Figur 12: Eksempler på kamdekor	21
Figur 13: Eksempler på dekor med enkelt redskap.....	23
Figur 14: Eksempler på hånddekor	24
Figur 15: Eksempel på stempeldekor	24
Figur 16: Kart over alle funnstedene.	28
Figur 17: Fosskar #1/42. T16364/42	29
Figur 18: Hogneskaret #2. T17934/1	29
Figur 19: Ørlandskar #3/1. T27079/1	30
Figur 20: Ørlandskar #4. T27080/5-7	30
Figur 21: Ørlandskar #4. T27080/5-7	30
Figur 22: Husankaret #5. T6100	31
Figur 23: Ørlandskar #6. T27070/117,183,186,192.....	32
Figur 24: Ørlandskar #6. T27070/117,183,186,192.....	32
Figur 25: Ørlandskar #7. T27404/4	32
Figur 26: Ørlandskar #7. T27404/4	32
Figur 27: Veskekaret #8. T14735/5	33
Figur 28: Fosskar #1/41.....	34
Figur 29: Ørlandskar #3/2. T27079/2	34
Figur 30: Venkaret #9	37
Figur 31: Eggekaret #10. T545	37
Figur 32: Hallemkaret #11. T591.	37
Figur 33: Oppemskaret #12. T829.....	37
Figur 34: Skasetkar #13/1. T1321.....	37
Figur 35: Skasetkar #13/1. T1321.....	37
Figur 36: Salthammerkaret #14. T2400	38
Figur 37: Mjelvekaret #15. T2826	38
Figur 38: Hammerkaret #16. T7088/1	38
Figur 39: Rømmekaret #17. T15109/10	38
Figur 40: Gimsankar #18/17. T16351/17	38
Figur 41: Fosskar #1/38. T16364/38	38
Figur 42: Fosskar #1/39. T16364/39	39
Figur 43: Fosskar #1/40. T16364/40	39
Figur 44: Fossemkaret #19. T19912/1	39
Figur 45: Ørlandskar #20. T27076/5	39
Figur 46: Ørlandskar #20. T27076/5	39
Figur 47: Skasetkar #13/2.T1322.....	42

Figur 48: Gimsankar #18/16. T16351/16	42
Figur 49: Bomokaret #21. T17680/1	42
Figur 50: Navluskaret #22. T19629/1	42
Figur 51: Farstadkaret #23. T20920	42
Figur 52: Geitekaret #24. T465	43
Figur 53: Geitekaret #24. T465	43
Figur 54: Ørlandskar #25. T27074/35	44
Figur 55: AOT-diagram	47
Figur 56: Diagram av gjenstandsgrupper i Fossgraven #1	47
Figur 57: Diagram av gjenstandsgrupper i Vengraven #9	48
Figur 58: Diagram av gjenstandsgrupper i Hallemsgreven #11	48
Figur 59: Diagram av gjenstandsgrupper i Rømmegraven #17	49
Figur 60: Diagram av gjenstandsgrupper i Gimsangraven #18	49
Figur 61: Diagram av gjenstandsgrupper i Geitegraven #24	50
Figur 62: Kombinasjonsdiagram for forråds- og kokekar	50
Figur 63: Kombinasjonsdiagram for bolleformede kar	51
Figur 64: Kombinasjonsdiagram for hankekar	51
Figur 65: Kombinasjonsdiagram for kar med lav nederdel og høy, smal hals.	52
Figur 66: Romersk bronsekar, R.347	55
Figur 67: Hovedformer av Østlandskjeler	56
Figur 68: Godskvalitet på Fosskar #1/42. T16364/42	58
Figur 69: Godskvalitet på Hogneskaret #2. T17934/1.	58
Figur 70: Godskvalitet på Ørlandskar #3/1. T27079/1	58
Figur 71: Godskvalitet på Ørlandskar #4. T27080/5-7	58
Figur 72: Leirkar fra Århus som ligner fremmed dekorert vare i form.	60
Figur 73: Dekor på Husankaret #5. T6100	62
Figur 74: Dekor på Husankaret vist av Bøe	62
Figur 75: Dekor på Ørlandskar #6. T27070/117,183,186,192	63
Figur 76: Stor Vase Type 4:3.	63
Figur 77: Dekor på Ørlandskar #7. T27404/4	63
Figur 78: Lille Vase Type 2:9.	63
Figur 79: Godskvalitet på Ørlandskar #6. T27070/117,183,186,192	65
Figur 80: Godskvalitet på Ørlandskar #7. T27404/4	65
Figur 81: Leirkar fra Århus som ligner bolleformede kar i form.	66
Figur 82: Dekor på Fosskar #1/41. T16364/41	68
Figur 83: Dekor på Ørlandskar #3/2. T27079/2	68
Figur 84: Godskvalitet på Veskekaret #8. T14735/5	69
Figur 85: Godskvalitet på Fosskar #1/41. T16364/41	69
Figur 86: Godskvalitet på Ørlandskar #3/2. T27079/2	69
Figur 87: Straumes grupper av hankekar	71
Figur 88: Nye hankekargrupper basert på eget materiale	71
Figur 89: Leirkar fra Århus som ligner hankekar gruppe D	73
Figur 90: Dekor på Venkaret #9. T362	77
Figur 91: Dekor på Eggekaret #10. T545	77
Figur 92: Dekor på Fosskar #1/38. T16364/38	77
Figur 93: Dekor på Hallemsgaret #11. T591	78
Figur 94: Dekor på Fosskar 1/40. T16364/40	78
Figur 95: Hankekar fra Godøy, Giske, Møre og Romsdal (B12144).	78
Figur 96: Dekor på Mjolvakaret #15. T2826	79
Figur 97: Dekor på Rømmekaret #17. T15109/10.	79

Figur 98: Dekor på Fosskar #1/39. T16364/39.....	79
Figur 99: Dekor på Oppemskaret #12. T829	79
Figur 100: Dekor på Hammerkaret #16. T7088/1	80
Figur 101: Dekor på Gimsankar #18/17. T16351/17.....	80
Figur 102: Dekor på Fossemkaret #19. T19912/1.....	80
Figur 103: Hankekar fra Vestlandet med vinkelbånd	81
Figur 104: Godskvalitet på Venkaret #9. T362	83
Figur 105: Godskvalitet på Eggekaret #10. T545.....	83
Figur 106: Godskvalitet på Mjelvakaret #15. T2826.....	83
Figur 107: Godskvalitet på Hammerkaret #16. T7088/1.....	83
Figur 108: Godskvalitet på Oppemskaret #12. T829.	83
Figur 109: Godskvalitet på Skasetkar #13/1. T1321.	83
Figur 110: Godskvalitet på Gimsankar #18/17. T16351/17.....	84
Figur 111: Godskvalitet på Fosskar #1/39	84
Figur 112: Godskvalitet på Fossemkaret #19. T19912/1	84
Figur 113: Kar med lav nederdel og høy, smal hals fra Jämtland, Sverige.....	87
Figur 114: Sammenligning av kar med lav nederdel og høy, smal hals med glassbegre.	88
Figur 115: Dekor på Skasetkar #13/2. T1322	90
Figur 116: Dekor på Bomokaret #21. T17680/1	90
Figur 117: Dekor på Gimsankar #18/16. T16351/16.....	90
Figur 118: Dekor på Navluskaret #22. T19629.....	90
Figur 119: Dekor på Farstadkaret #23. T20920.....	90
Figur 120: Godskvalitet på Navluskaret #22. T19629/1.....	91
Figur 121: Godskvalitet på Farstadkaret #23. T20920.....	91
Figur 122: Fotbegre fra Århus	93
Figur 123: Dekor på Geitekaret #24. T465.	94
Figur 124: Dekor på Ørlandskar #25. T27074/35.	95
Figur 125: Sammenheng av opphav og status med antall kar	97

Tabeller

Tabell 1: Modeller for keramikkproduksjon.....	10
Tabell 2: AOT-forklaring.	13
Tabell 3: Gjenstandsgrupper for gravfunn.....	26
Tabell 4: Gjenstandsgrupper for boplassfunn.	26
Tabell 5: Presentasjon: Forråds- og kokekar	29
Tabell 6: Presentasjon: Fremmed dekorert vare	31
Tabell 7: Presentasjon: Bolleformede kar.....	33
Tabell 8: Presentasjon: Hankekar	35
Tabell 9: Presentasjon: Kar med lav nederdel og høy, smal hals.....	41
Tabell 10: Presentasjon: Fotkar.....	43
Tabell 11: Presentasjon: Små kokekar	44
Tabell 12: Liste over karenes ID.nr./katalognummer, stedsnavn og T-nummer	45
Tabell 13: Konteksttabell for gravfunn.....	46
Tabell 14: Konteksttabell for boplassfunn	52
Tabell 15: Funnkombinasjoner for boplassfunn	53
Tabell 16: Kriterier for karstatus.....	54
Tabell 17: Formtabell for forråds- og kokekar.....	57
Tabell 18: Godsanalysetabell for forråds- og kokekar	59

Tabell 19: Formtabell for fremmed dekorert vare.....	61
Tabell 20: Dekoranalysetabell for fremmed dekorert vare	64
Tabell 21: Godsanalysetabell for fremmed dekorert vare	65
Tabell 22: Formtabell for bolleformede kar	67
Tabell 23: Dekoranalysetabell for bolleformede kar.....	68
Tabell 24: Godsanalysetabell for bolleformede kar	70
Tabell 25: Hankekar fordelt på grupper	72
Tabell 26: Formtabell for hankekar, del 1	75
Tabell 27: Formtabell for hankekar, del 2	75
Tabell 28: Dekorsammenligning for hankekar.....	76
Tabell 29: Dekoranalysetabell for hankekar del 1.....	81
Tabell 30: Dekoranalysetabell for hankekar del 2.....	82
Tabell 31: Magringsanalyse for hankekar.....	82
Tabell 32: Godsanalysetabell for hankekar del 1	85
Tabell 33: Godsanalysetabell for hankekar del 2	86
Tabell 34: Formtabell for kar med lav nederdel og høy, smal hals.....	88
Tabell 35: Dekorsammenligning for kar med lav nederdel og høy, smal hals.	89
Tabell 36: Dekoranalysetabell for kar med lav nederdel og høy, smal hals	91
Tabell 37: Godsanalysetabell for kar med lav nederdel og høy, smal hals.	92
Tabell 38: Resultater fra attributtanalysen	96
Tabell 39: Sammenheng mellom opphav og status, videreføring til grupper	97
Tabell 40: Kombinasjonstabell for opphav, status og gjenstandsgrupper: gravfunn.....	98
Tabell 41: Sammenhengen mellom opphav og status og gjenstandsgrupper: gravfunn ..	99
Tabell 42: Konteksttabell med karenes opphav og status, gravkontekst og AOT.	99
Tabell 43: Kontekst: sammenhengen mellom opphav og status, gravkontekst og AOT	100
Tabell 44: Sammenhengen mellom kartype, opphav og status, gravkontekst og AOT..	101
Tabell 45: Leirkarenes rolle i graven	103
Tabell 46: Kartype og rolle i graven	104
Tabell 47: Sammenhengen mellom opphav og status og rolle i graven	104
Tabell 48: Rolle i graven og AOT-verdi	105
Tabell 49: Kombinasjonstabell opphav, status og gjenstandsgrupper for boplassfunn.	106
Tabell 50: Sammenheng mellom opphav og status og boplasskontekst.	106
Tabell 51: Funksjonstabell for alle kar	109
Tabell 52: Opphav, status og funksjon	110
Tabell 53: Sammenhengen mellom opphav og status og funksjon	111
Tabell 54: Karenes funksjon og rolle i graven: karenes rolle i livet og døden.....	112
Tabell 55: Produksjonsnivå og status	114

1. Introduksjon

Keramikk er et av de vanligste kildematerialene i arkeologi og man finner rester av det fra steinalderen til vår tid. Som dateringsmetode har keramikktyper og stiler vært grunnlaget for relativ kronologi, gjennom å undersøke forandringene gjennom tid og å sammenligne med andre gjenstander. I tillegg har keramikkk hatt mye å si for hvordan man oppfatter for eksempel håndverk, mat, handel, ritualer og forandringer i forhistoriske samfunn (Gibson & Woods, 1997, s. 5-6). Kulturhistorisk sett har leirkarene vært viktig for arkeologi fordi det har vært en del av det dagligdagse livet. Leire har vært relativt enkelt å få tak i for de fleste samfunnsjikt, som gjør at det har blitt mye brukt og keramikkk har opptrådd i hverdagslige settinger, som til matlaging, servering og oppbevaring. I tillegg har man hatt spesiallagde krus, som ble brukt i byttehandel og i ritualer, som viser at keramikkk også ble sett på som en praktgjenstand (Sinopoli, 1991, s. v).

I Skandinavia er keramikkkproduksjon mest framtrædende i tidlig- og mellomneolitikum, bronsealder og romer/folkevandringstid, mens i Norge er den sistnevnte perioden betydeligst (Bagøien, 1980, s. 95). Keramikkk opptrer i hovedsak fra yngre steinalder i Norge. I bronsealder blir materialet større, med leirkar tilknyttet våre naboland. I førromersk jernalder er det mange funn av leirkar i Norge ettersom de ble brukt som gravurner. Det mest vanlige er udekorete kar av grovt gods (Solberg, 2003, s. 44). Når vi kommer til romertid finner vi nye typer kar, som kan vise en forbindelse med Danmark. De er sannsynligvis lokalt produsert, men har mer dekorasjon, er av finere gods enn de tidligere og er langt flere i antall (Rødstrud, 2012, s. 51; Solberg, 2003, s. 85). De kjente norske spannformede leirkarene opptrer hovedsakelig i folkevandringstid og er viktig for denne perioden, men tradisjonen begynner i yngre romertid. Folkevandringstid kan sies å være den siste forhistoriske perioden der keramikkk i Norge er fremtrædende, da keramikkkproduksjonen ikke er en viktig del av samfunnet i yngre jernalder. I middelalder finner man importert keramikkk fra kontinentet og de britiske øyer, men en lokal produksjon blir ikke betydningsfull igjen før i 1750-årene (Kristoffersen & Magnus, 2010, s. 10).

I Norge i eldre jernalder ble det ikke brukt dreieskive i keramikkkproduksjonen, slik som det gjorde lengre sør i Europa. Alt var håndlaget (Solberg, 2005, s. 205-206). I romertid kan vi i hovedsak dele karenes funksjon i to; kar til matlaging og kar til bordet. Matlagingskarene, til oppbevaring eller koking, ble sannsynligvis holdt private og ikke vist frem til andre. Bordkarene, til servering mat eller drikke, ble sannsynligvis brukt til festlige og seremonielle lag og ville dermed bli vist til mange personer. Dette tyder på at det kan ha vært en forskjell i status på keramikkk i romertid. Vi finner keramikken i graver og på boplasser. Leirkar i graver kunne fungere som beholder for bein eller beholder for mat og drikke. Keramikkk har i romertid hatt en rolle i livet og i døden, som tyder på at den var viktig for menneskene.

De fleste studier om keramikkk som inkluderer Midt-Norge er oversiktsverk fra første halvdel av 1900-tallet, eller studier på spannformede leirkar. Det har selvsagt blitt funnet mye mer keramikkk siden da, men leirkarene har bare blitt undersøkt som del av andre studier og ikke selv vært i sentrum. Leirkar fra Øst-, Sør- og Vest-Norge har i mye større grad blitt undersøkt enn leirkar fra Midt- og Nord-Norge. Dette kan ha skapt et kunnskapshull i norske keramikkkstudier. I tillegg baserer mange studier på midtnorske

forhold seg på gamle katalogtekster og oversiktsverk når de skal undersøke keramikken, der det kanskje trengs en fornyelse. I Midt-Norge finnes flere rikt utstyrte graver i romertid, i hovedsak i Trøndelag. Jern og jakt har vært hovedfokus for forskning på denne perioden, og vist at jernutvinning har ført til høvdingmakter i eldre jernalder (Solberg, 2003, s. 111-113). Blant gjenstandsfunnene i graver finner vi våpen, personlige gjenstander, import og keramikk. Disse rikt utstyrte gravene finner vi nær jernproduksjon, spesielt langs Trondheimsfjorden nord i Trøndelag, og nær dalene mot Østlandet sør i Trøndelag. At keramikk finnes i disse rike gravene, kan være et tegn på at den hadde høy status på linje med andre praktgjenstander. I Midt-Norge er det fra før ingen studier på keramikk fra boplassfunn, ettersom det har vært mangel på funn herfra, spesielt fra romertid og av kar som kan typebestemmes. Den store utgravingen på Ørland kampflybase som ble ferdig i 2018 (Ystgaard, 2019) endret dette og kan nyansere synet på keramikk fra romertid.

I hovedsak har keramikken i Midt-Norge blitt analysert som en av flere faktorer, og ikke alene. De fleste studier har fokusert på hva keramikken og andre gjenstander kan si om samfunnet, og ikke satt keramikken i sentrum. Dermed fortjener leirkarene i Midt-Norge, på linje med Sør-Norge, en større og fornyet plass i keramikforskningen i Norge. Denne oppgavens bidrag til forskningen vil være en ren keramikstudie på et materiale som ikke før har vært i fokus.

1.1. Problemstillinger

Hensikten i denne oppgaven er å sette keramikken i sentrum og undersøke dens status, rolle, opphav og kontekst i Midt-Norge i romertid. Disse karene har blitt lite forsket på, selv om noen av dem har inngått i studier om graver og samfunn i eldre jernalder. Romertidens keramikk har blitt undersøkt nærmere i Sør-Norge og det vil være interessant å se hvilke tendenser vi finner i Midt-Norge. Problemstillingene som vil undersøkes er:

- *Har keramikken i Midt-Norge fremmede eller lokale trekk, og hva kan dette si om opphav og produksjon?*

Målet med dette spørsmålet er å kunne si noe om karenes opphav og produksjon. Dette gjøres ved å finne ut om det enkelte leirkar har lokale, særegne trekk eller om det finnes paralleller andre steder i Norge, eller i andre land. *Fremmede trekk* er i denne oppgaven attributter ved et leirkar som kan sammenlignes med attributter vi finner utenfor Midt-Norge. *Lokale trekk* er særegne element som vi bare finner innenfor regionen. Karenes trekk kan vise om pottemakerne har latt seg inspirere av fremmede tradisjoner, om karene er importert, eller om pottemakerne i Midt-Norge hadde særegne tradisjoner. Dette kan igjen si noe om karenes opphav. Et spørsmål som også knyttes til dette er hvordan produksjonen av keramikk har foregått i Midt-Norge. Dette vil undersøkes ved hjelp av modeller utviklet av Anne Aure Bagøien (1980), som blir presentert i kapittel 3. Hensikten er å se hvordan karenes produksjonsnivå henger sammen med karenes opphav. Det er flere faktorer som kan undersøkes når det gjelder produksjon av karene, som bringer oss til neste problemstilling.

- *Hvilke leirkar har vært praktgjenstander, og hvilke har vært husholdningsprodukt?*

Målet med denne problemstillingen er å undersøke karenes status. Med status menes her hvordan karene har blitt brukt og oppfattet, om det var av høy status (*praktgjenstand*), eller av lav status (*husholdningsprodukt*). Keramikk kan fungere både som hverdagslig produkt til privat bruk i huset, eller som seremonielt produkt til selskaper eller rituelle seremonier. Det er ikke alltid åpenbart for oss hvilke typer som ble brukt i de ulike sammenhengene. Karene vil undersøkes ved hjelp av attributtanalyse, etter kriterier som presenteres i kapittel 4. Noe av det som har innvirkning på karenes status er stil, teknikk og funksjon. Alt dette avgjøres i produksjonsprosessen til karene og dermed vil produksjonsnivå og status ha en sammenheng. Dette knyttes til modellene av produksjonsnivåer presentert i kapittel 3.

- *I hvilke funnkontekster finner vi leirkarene og hva er deres rolle i livet og døden?*

Vi finner keramikk i både graver og på boplasser. Spørsmålet er hvilke kar vi finner hvor og hvilken rolle karene har hatt i de ulike kontekstene. For å belyse første delen av spørsmålet vil jeg presentere funnkonteksten til de enkelte karene. Jeg vil videre undersøke hvordan keramikken fordeler seg mellom rike og mindre rike graver, og hvilke sammenhenger de opptre i på boplasser. Når det gjelder keramikkenes rolle, kan det både bety deres *funksjon* i livet (som oppbevaringskar, kokekar eller bordkar), og deres oppgave i døden (i gravfunn eller offerfunn). I graver i romertid kunne keramikkenes oppgave være beholder for bein eller beholder for mat og drikke. Det vil også undersøkes om det er en sammenheng mellom deres rolle i livet og døden. På boplasser kunne keramikken være forkastet husholdningsgods, men også rituelt nedlagt. Det er ikke usannsynlig at vi kan finne koblinger mellom disse tre problemstillingene, som dermed skaper et siste spørsmål.

- *Hvilke sammenhenger ser vi mellom opphav, status, produksjon og rolle?*

Det siste spørsmålet knytter de tre øverste problemstillingene sammen. Resultatene fra de foregående analysene vil her sammenstilles og diskuteres i lys av modellene og konseptene som blir presentert i kapittel 3. Sentrale begrep vil være produksjonsnivå, pottemakerens valg, stil og kontekst. Svarene vil belyse viktige aspekter på keramikken i Midt-Norge i en av de mest fremtredende periodene for keramikk i Norge.

1.2. Avgrensning

1.2.1. Geografisk

Det geografiske området denne oppgaven tar for seg er Midt-Norge. Dette inkluderer NTNU Vitenskapsmuseets forvaltningsområde, som er Nordmøre og nordlige Romsdal, Trøndelag og Nordland til og med Rana (Vitenskapsmuseet, 2017). Trøndelag har flere gravfunn fra romertid, der det er funnet keramikk, spesielt rundt Trondheimsfjorden. Sør i Trøndelag finner man rikt utstyrte graver i dalførene mot Østlandet. Det finnes også veier over fjellet fra østlige strøk i romertid til Romsdal og Nordmøre (Solberg, 2003, s. 111). Det er dermed ikke usannsynlig at man kan finne lik materiell kultur i disse områder, som her blir behandlet under en region.

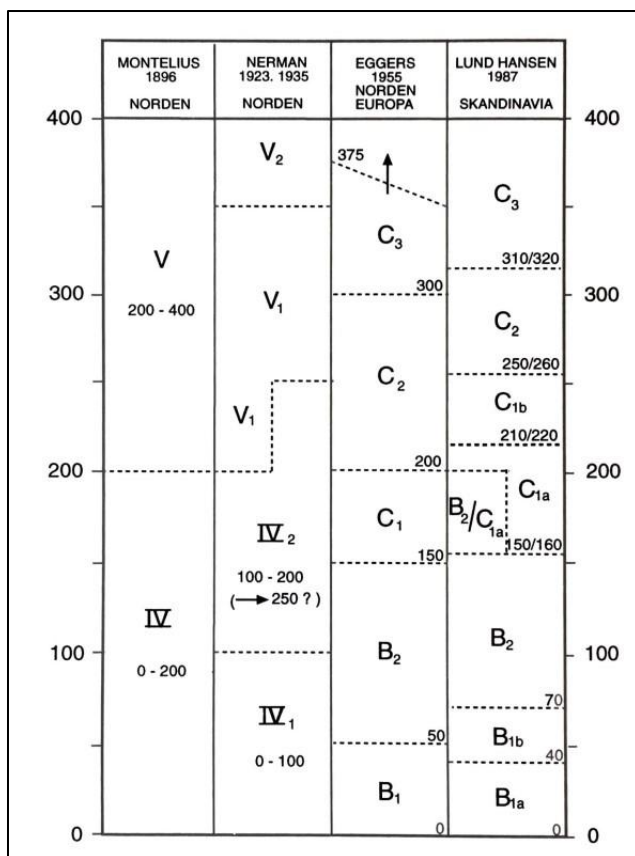

Figur 1: Kart over Midt-Norge. Kartet viser området oppgaven undersøker. Laget av: Anne Petersen Kalleklev.

I sammenligning av kar med andre steder i Norge vil det bli brukt fylkesnavn fra før fylkessammenslåingen 1. januar 2020. I Midt-Norge er eneste endringen i kommuner som påvirker mitt materiale Orkdal, som nå er en del av Orkland. Her benyttes altså Orkdal for at alle stedsnavn skal stemme med før 1. januar 2020.

1.2.2. Periodisk

Perioden som blir studert er romertid. Dette er tiden fra Kr.f.-400 e.Kr., i eldre jernalder i Norge. Perioden har tidligere blitt inndelt på flere måter. De periodiske begrepene brukt i denne oppgaven er Sophus Müllers eldre (Kr.f.-200 e.Kr.) og yngre (200-400 e.Kr.) romertid og Eggers og Lund Hansens inndeling fra B1 til C3 (Solberg, 2003, s. 72). Inndelingene kan ses på figuren under.

Figur 2: Ulike inndelinger av romertid. I dag brukes hovedsakelig Lund Hansen og Eggers inndeling i Skandinavia. Fra "Jernalderen i Norge. 500 før Kristus til 1030 etter Kristus" av B. Solberg, 2003, s. 72, Oslo: Cappelen Akademisk Forlag.

Kronologien og karenes fordeling innad i romertid er ikke en problemstilling i denne oppgaven. Av karenes datering ser vi at de fleste opptrer i yngre romertid, og materialet fra eldre romertid er fattig. Det vil i presentasjonen av materialet bli lagt frem hvert kars datering i tillegg til en beskrivelse av når ulike typer kar hovedsakelig opptrer. Dette er i stor grad basert på katalogen i Musit og Torkel Johansens katalog (2003). Det er i tillegg vanskelig å få en absolutt datering på keramikkmaterialet, og det meste er typologisk datert til enten eldre eller yngre romertid. Det behøves et større materiale og mer nøyaktige dateringer for å skape en kronologisk oversikt innad i romertid, annet enn det tidligere gjort av Bøe (1931).

1.2.3. Materialet

Materialvalget innebærer alle typer leirkar som opptrer i denne perioden, bortsett fra spannformete kar. I hovedsak opptrer spannformet keramikk i folkevandringstid, men starter i romertid. Jeg har valgt å utelate disse karene fra min analyse ettersom de i høy grad har blitt undersøkt før og skiller seg såpass fra de andre karene i romertid. Keramikken i denne oppgaven har sin blomstring i romertid. Utvalgskriteriene brukt for å velge ut materiale legges frem i kapittel 4. Alt materialet tilhører NTNU Vitenskapsmuseet.

1.3. Oppgavens struktur

Som nevnt i innledningen har ikke romertidens keramikk vært sentrum for mye forskning. I hovedsak bygges all forskning om keramikk fra jernalder på Johs. Bøes oversiktsverk «Jernalderens keramikk i Norge» fra 1931. Forskningshistorie på keramikk og på tema for denne oppgaven vil bli lagt frem i kapittel 2. Oppgavens teoretiske fundament knytter seg til produksjonsnivå, pottemakerens valg, stil og kontekst. I kapittel 3 blir dette presentert og skaper et grunnlag for diskusjonen videre i oppgaven. Leirkarene vil bli studert ved hjelp av materiell analyse. Attributtanalyse på form, dekor og gods vil kunne belyse karenes opphav, status og funksjon. En kontekstuell analyse på karenes funnkontekst vil undersøke karenes rolle og hvilke kar som opptrer hvor. Disse metodene blir presentert i kapittel 4, sammen med en gjennomgang av analysepunktene; form, dekor, gods og kontekst. I kapittel 5 blir materialet presentert. Karene er inndelt i typer og all informasjon nødvendig for analysen blir presentert her. Kapittel 6 er selve analysen og den største delen av denne oppgaven. Her vil karene bli analysert i henhold til analysepunktene bestemt i metodekapittelet. Etter analysen vil resultatene bli lagt frem, der analysepunktene knyttes sammen. Analyseresultatene og det teoretiske fundamentet vil diskuteres i kapittel 7. Her vil opphav, status og rolle settes sammen med teoriene om produksjonsnivå, pottemakerens valg, stil og kontekst. Alle resultater og svar vil samles i kapittel 8 for avslutning og konklusjon.

2. Forskningsstatus

Keramikk har vært brukt mye i arkeologisk forskning. Allikevel finnes det få rene keramikkstudier fra eldre jernalder i Norge og Skandinavia. Keramikk inngår som et viktig materiale i de store oversiktsverkene til blant andre Oluf Rygh (1999 [1885]) og Sophus Müller (1895). Håkon Shetelig tar på tidlig 1900-tallet for seg spannformede leirkar og førromersk keramikk. Først i 1931 kommer Bøe med et rent verk om «Jernalderens keramikk i Norge». Bøe (1931) tar for seg keramikken fra hele Norge og gjennomgår den etter typer og kronologisk. Han analyserer blant annet opphavssted, særegenhet og bruk, og studerer form, dekor og gods. Bøe sin typologi av leirkarene fra jernalder har blitt brukt i snart 90 år. I hovedsak deler han inn karene i; finere bordkar, forråds- og kokekar og spannformede leirkar (Bagøien, 1980, s. 96). Avbildninger av Bøes kartyper finnes i Appendiks 2. Dette har blitt brukt som et rammeverk for senere forskning, men leirkarene har ikke fått like mye oppmerksomhet siden. I hovedsak har keramikken fra eldre jernalder blitt studert på siden av annet materiale, selv om spannformet keramikk har blitt fokus for nærmere forskning. Disse har blitt tatt for seg av blant andre Per Ditlef Fredriksen (2005), Heidi Mjelva Breivik (2006), Asbjørn Engevik jr. (2007) og Siv Kristoffersen og Bente Magnus (2010). Det vil i dette kapittelet bli lagt vekt på å legge frem forskningshistorie som omhandler kun mitt tema og som på ulike nivå kan knyttes direkte til denne oppgaven.

2.1. Romertidens keramikk

Bøe baserer typologien sin på Rygh sine «norske oldsager» (1999 [1885]). Av eldre jernalders keramikk presenterer Rygh R.354 til R.377. Nyere studier på eldre jernalders keramikk er Christian Løchsen Rødsruds doktoravhandling, «I liv og død: Keramikens sosiale kronologi i eldre jernalder» (2012). Han ser på bruken av leirkar i graver på Østlandet, og knytter det opp mot samfunnsutvikling. Fokuset er bruk og karenes sosiale rolle i et kronologisk perspektiv. Rødsrud presenterer og beskriver alle Bøe sine kartyper for en enkel og kortere oversikt (Rødsrud, 2012, s. 204-236).

I hovedsak sies påvirkningen til de norske leirkarene å komme fra Danmark (Solberg, 2005, s. 206-207). Her tar Müllers samlingsverk for seg «danske oldsager» (1895). Dette verket blir brukt av Bøe for å se sammenhenger mellom det norske og danske keramikk materialet. Avbildninger av Müllers leirkar som det sammenlignes med i denne oppgaven, kan ses i Appendiks 3. Hans Norling-Christensen (1954) har undersøkt graver i Århusområde på Jylland i eldre romersk jernalder og delt leirkarene inn etter typer basert på materialet der.

Graver og bosetning i Inntrøndelag i romertid har blitt undersøkt av Lyder Marstrander (1983), der seks av gravene har keramikk. Romertidsmaterialet, spesielt importfunnene, i dette område er stort og Marstrander knytter dette til Inntrøndelags geografiske plassering. Område er lett tilgjengelig langs fjorden, men skjermet av fjell, og har gode kommunikasjonsmuligheter (Marstrander, 1983, s. 152-153). Gravfunn fra Nord-Trøndelag blir også gjennomgått av Kristin Prestvold (1999). Hun har brukt gravmaterialet for å analysere sosial organisasjon og endring, og baserer seg på Marstrander sin avhandling (Prestvold, 1999, s. 71). To rike gravfunn fra Sør-Trøndelag har blitt nøyer studert av Eldrid Straume (1961); Foss og Rømme. Gårdene i dette område har sannsynligvis ligget midt i handelsruten mellom nord og sør, og dermed har området kunnet utnyttet sin beliggenhet for økonomiske fordeler (Straume, 1961, s. 79).

Graver og jernproduksjon har videre blitt studert av Torkel Johansen (2003). Han har brukt gravmateriale som hovedkilde og undersøkt hvordan mønstre i samfunnet har påvirket jernproduksjonen. Handel og politiske system blir diskutert ut ifra det arkeologiske materialet, inkludert keramikk. I denne hovedoppgaven har han produsert en katalog over alle gravfunn fra Trøndelag i eldre jernalder.

Det er i hovedsak funnet keramikk fra gravkontekster i Trøndelag. I 2015-2016 ble det utført et stort utgravningsprosjekt på Ørlandet kampflybase, i ledelse av Ingrid Ystgaard. Der ble det avdekket bosetningsspor fra jernalder til middelalder. Ut av prosjektet kom boken «Environment and Settlement: Ørland 600 BC – AV 1250» (Ystgaard, 2019). Her ble det funnet over 600 skår av keramikk fra eldre jernalder som utgjorde minst 68 ulike kar (Solvold, 2019, s. 265). Keramikken ble undersøkt av Grete Solvold og inndelt i typer der dette var mulig. Det ble også produsert en egen funnkatalog over all keramikken, med blant annet type, datering, dekor, magring og kontekst. Dette gir en mulighet til å se keramikk fra boplassfunn sammen med keramikk fra gravfunn.

2.3. Keramikk som materiell kultur

De ulike attributtene av keramikk som blir vektlagt i denne oppgaven er form, dekor og gods. Alle disse delene blir som tidligere nevnt studert av Bøe. De blir blant annet brukt for å bestemme karets bruk, opphavssted, kvalitet og datering. Formen, blir av Bøe spesielt brukt til sammenligning. Han ser på leirkar fra andre steder og kar av andre typer og sammenligner formen for å finne karenes opprinnelse. På 1950-tallet utviklet Franskmannen Jean-Claude Gardin (1958, 1967) en metode for å dokumentere keramikk på en objektiv måte. Blant annet deler han leirkarene inn i soner, i hovedsak: base (bunn/fot), kropp og rand (Gardin, 1967, s. 19). Denne metoden blir også beskrevet av Kristoffersen og Magnus (2010). Birgitta Hulthén (1982, s. 11) har en billedlig framstilling av form i sitt «kompendium i arkeologi» om keramikk. I denne oppgaven blir formanalyse og metode nærmere beskrevet i kap. 3. Ann M. Stout (1986) har undersøkt hankekar fra Vestlandet og delt de inn i grupper ved hjelp av proporsjonsanalyse. Dette viser hvordan de ulike elementene i karets utforming forholder seg til hverandre. Stout bruker også form og dekor i sin inndeling. Hankekar har også blitt inndelt etter form av Eldrid Straume (1987), i tre kronologiske grupper.

Leirkarenes dekorasjon blir også brukt av Bøe til sammenligning og kronologi. Dekorelementer og mønster blir forklart av Kristoffersen og Magnus (2010, s. 23), og brukt av dem for å analysere de spennformede karene i tid og rom, samt utviklingen. Hulthén (1982, s. 15) har også en billedlig presentasjon av dekorelement og dekorteknikk, i tillegg til kronologisk gjennomgang av dekor fra steinalder til jernalder. De ulike dekorelementene og dekorteknikkene blir også presentert nøye av Breivik (2006), som gjennomgår all dekor som finnes på de spennformede karene i hennes materiale, og hvilke teknikker de er utført med.

Bøe undersøker også leirkarenes gods, der det er mulig. I hovedsak knytter han dette til kartype. Hulthén (1982) forklarer hvordan leirkar brennes, hva det kan magres med, overflatebehandling og hvordan vi kan tolke disse elementene ut ifra hvordan karet ser ut. En full gjennomgang av leirkarenes tekniske egenskaper i romertid får vi av Rødsrud (2012, s. 316-330). Gjennom beskrivelsen av kartyper av Bøe og Rødsrud, er inntrykket

man sitter med i henhold til magring at det varierer fra type til type på grunnlag av funksjon, men det er ikke et entydig bilde.

2.4. Karenes rolle

Leirkarenes funksjon blir i hovedsak delt i oppbevarings- og kokekar eller bordkar, men det finnes flere synspunkt. Rødsrud (2012, s. 10) trekker fram karenes multivokale funksjon, som betyr at en gjenstand kan ha flere meningsinnhold i ulike sammenhenger. Dette betyr at karene har hatt en funksjon i det dagligdagse livet, men får en ny rituell funksjon når de blir brukt i graver. En rolle i livet og en rolle i døden. Han finner at de fleste karene i hans undersøkelse har vært brukt før de ble satt i jorden (Rødsrud, 2012, s. 11). I hovedsak diskuterer Rødsrud (2012, s. 78-84) karens funksjon i graven, som beinholder eller del av sett. Han ser en gradvis økning i romertid at karene fungerte som et gjestebud, en bordoppsetning, for den døde. Magnus (2012) har diskutert sortglittede leirkars (finere bordkar) og spannformete kars funksjon i eldre jernalder. Hun påpeker at til dagliglivet trengte man tre typer kar; kar til oppbevaring, kar til tilberedning og kar til å spise og/eller drikke av. På grunn av få studier av den grove boplasskeramikken mener hun at vår kunnskap om mattilberedning i eldre jernalder er mangelfull. Det hun er sikker på er at trekar stod for de fleste husholdningsoppgavene, ettersom det er funnet trebøtter, treskåler og neverkar i graver (Magnus, 2012, s. 19). Ifølge Magnus (2012, s. 19-20) er de finere bordkar uegnet for åpent ildsted, fordi de vil ødelegges av ild. De er også for små og ingen har overflate som viser tegn til sekundær brenning. Hun ser at karene har vært produsert til helt bestemte rituelle handlinger og ikke vært i daglig bruk, sannsynligvis har de vært finere drikkekar (Magnus, 2012, s. 21-22).

Stout (1986, s. 77) mener hankekarene ikke er brukt som bordkar, men at de er laget som seremonielle kar til begravelse. Deres hensikt er dermed som beholder i graven. Dette begrunnes i at karene er for store til å holde i den ene hanken, og når de har vært fylt med væske måtte de ha blitt holdt med to hender, grunnet tyngden. Hun mener det er mer sannsynlig at de ble brukt som beholdere i graven for enten bein eller for næring som skulle følge med den døde. Kar med avrundet bunn vil også sitte bedre i jorden enn på et flatt bord. Dette kan støttes av forskning på spannformede kar ved Universitetet i Stavanger. Ifølge Fredriksen (2012, s. 28) tyder analyser av karene fra graver på at de har vært uegnet for de praktiske funksjoner vi vanligvis har tillagt leirkar. Godset ikke ser ut til å ha vært laget for å vare. Finere bordkar og spannformede kar er ofte funnet sammen i graver på Vestlandet (Magnus, 2012, s. 21). Det er dermed ikke usannsynlig at de begge har vært laget for rituell praksis i graver. Disse tankene om karenes rolle i livet og døden vil bli tatt videre i denne oppgaven.

3. Teoretisk fundament

Det teoretiske grunnlaget for denne oppgaven skal hjelpe å svare på problemstillingene og skape et diskusjonsgrunnlag for resultatene som fremkommer av analysen. Keramikk er et materiale som finnes over hele verden, kan utvikles til uendelige former og kan være den simpleste gjenstand eller den flotteste skatt. Det er dermed mange teoretiske tilnærminger man kan ta med et slikt materiale. Det vil her legges frem modeller og konsepter som kan belyse spørsmål om opphav, status, produksjon og rolle.

3.1. Produksjon og pottemakerens valg

Bagøien (1980) har diskutert produksjonen av leirkar i romertid og folkevandringstid fra et kjønnsmessig perspektiv, og hevder at i samfunn uten dreieskive har kvinnen vært pottemaker (Bagøien, 1980, s. 97). Det kjønnsmessige spørsmålet om hvem som har produsert keramikken vil ikke bli tatt stilling til i denne oppgaven. Teorien denne oppgaven fokuserer på er Bagøiens tre forslag til modeller for hvordan leirkarproduksjonen og distribusjonen har foregått i romertid og folkevandringstid. Dette knytter seg til karenes opphav, status og rolle og sammenhengene mellom dem. Modellen er presentert i tabell 1.

Tabell 1: Modeller for keramikkproduksjon. Tabellen viser Bagøiens forslag til hvordan keramikkproduksjonen har foregått i eldre jernalder (Bagøien, 1980, s. 96-97).

Produksjonsmodeller	
1	a. Produksjonen har foregått lokalt i bygden på bestemte gårder, der tradisjonen har gått i arv fra mor til datter. Karene har blitt solgt på markeder eller fra båt.
	b. Finere bordkar og spannformede kar har blitt laget av spesielt kyndige personer. Forråds- og kokekar ble laget på de enkelte gårder.
2	a. All produksjon har foregått i bestemte verksted av spesialister (sesongvis).
	b. Forråds- og kokekar ble laget på de enkelte gårder.
3	a. Omreisende pottemakere har i sommersesongen laget det som trengtes av leirkar.
	b. Forråds- og kokekar ble laget på de enkelte gårder.

Den første modellen vil føre til at tradisjonene for leirkar, inkludert teknikk, dekor og form, følger kvinnen gjennom ekteskapsinngåelse. Organiserte ekteskap mellom familier/grupper av lik status kan føre til at kvinnene flyttet langt geografisk. Dette vil føre til at et område kan ha leirkar med store forskjeller i tradisjoner, hvis det bor flere kvinner som har flyttet langveis fra innen samme område. I den andre modellen har et verksted dekket ets område behov for leirkar, i tillegg til at enkelte kar kan ha spredt seg. Dette vil føre til et relativt homogent materiale innenfor et område. Den tredje modellen fører til at bestemte tradisjoner, som dekorkombinasjoner og framstillingsteknikker kan kjennetegnes den enkelte pottemaker. En omreisende pottemakers leirkar vil finnes over store områder i samme tidsperiode. Produksjonsspørsmålet har blitt diskutert om spannformede leirkar i større grad. Shetelig

og Bøe har argumentert for at de ble produsert av spesialister, Else Johansen Kleppe og Stein Emanuel Simonsen mener noen kar var laget av profesjonelle og kokekarene av ikke-profesjonelle, mens Magnus forklarer forskjellene i kar som en kronologisk utvikling (Fredriksen, 2005, s. 204).

Det kan være en sammenheng mellom karenes opphav og produksjonsnivå. I modell 1 vil man sannsynligvis kunne finne likheter til et områdes leirkar langt borte. Hvis en kvinne fra, for eksempel, Jylland har blitt giftet bort til en mann i Trøndelag, vil hun ha tatt med seg noe av det jyllandske håndverket og vi får kar med fremmede trekk. I modell 2 kan vi også finne likheter til andre områder, men kanskje også med et stort materiale av kar med like, lokale trekk, ettersom den spesialiserte pottemakeren kun har arbeidet i ett område. I både modell 2 og 3 vil vi stilen på leirkarmateriale i et område ha likheter, uansett om det har fremmede eller lokale trekk. I modell 1 vil vi se impulser fra flere andre steder og mer varierte stiler. Kar som viser store likheter med kar fra andre steder kan også være importerte, og i de fleste tilfeller kan det være vanskelig å avgjøre om karet er lokalt produsert med inspirasjon hentet fra andre steder, eller direkte importert.

Hvilket nivå produksjonen har foregått på kan og ha sammenheng med hvilken status karene har, praktgjenstand eller husholdningsprodukt. I alle Bagøiens modeller er forråds- og kokekarene regnet som produkter laget på den enkelte gård, for bruk på den enkelte gård. Det er husholdningsprodukter som har fungert til oppbevaring eller koking. Dette betyr at for modell 2 og 3 har praktkarene blitt produsert av spesialiserte pottemakere. I modell 1 kan praktkarene både ha blitt produsert av bestemte gårder og solgt videre, og av spesialiserte pottemakere. Sammenhengen mellom produksjonsnivå og status vil bli tatt opp i diskusjonen.

Uansett hvilket nivå produksjonen har foregått har pottemakerne tatt valg da de har laget karene. Dette kaller Pierre Lemonnier (2002, s. 2) for teknologiske valg, og det omhandler alle valg pottemakeren tar eller ikke tar i løpet av prosessen ved å skape et leirkar. Dette gjelder alle områder ved en gjenstand som kan endres uten at gjenstandens overordnede funksjon ender seg. For eksempel må en kniv ha en egg for at det skal være en kniv (Olsen, 1997, s. 185). Ifølge Sander van der Leeuw (2002, s. 241) er det kulturen som begrenser pottemakeren i de teknologiske valgene, og hans/hennes kunnskap og tilnærming bestemmer. Det ferdige produktet, for eksempel hvordan form, dekor og kvalitet det skal ha, og karetets funksjon, påvirker valgene pottemakeren tar. Hvis et kar skal bli et kokekar må pottemakeren allerede i valg av råmateriale og magring tenke på at karet skal tåle høy temperatur, og skal det bli et drikkekar må det sørges for i forbehandlingen av leiren at karet blir tett (Rødsrud, 2010, s. 53). Hvilke valg man tar i henhold til stil er sannsynligvis påvirket av tradisjon og inspirasjon. Dette er med på å utgjøre kulturen.

Karenes opphav, status og rolle er på denne måten avhengig av hvordan og av hvem det har blitt produsert. Hvilke valg som har blitt tatt underveis og på hvilket nivå produksjonen har foregått har fått konsekvenser for hvordan vi oppfatter det endelige karet.

3.2. Karenes stil

Dette fører oss inn på karenes stil, både dekorativt og teknologisk. Stil er et standardisert form for uttrykk og kan være karakteristisk for et visst område til en viss tid

(Olsen, 1997, s. 183). I neste kapittel skal vi se på hvilke måter man kan dekorere et kar, men det er også flere grunner som ligger bak dekorasjonsstilen. Man kan dekorere kar av rene estetiske grunner eller av kulturelle grunner (Engevik, 2007, s. 7). Ren estetisk dekor avhenger av at det ikke foreligger noen grunn for at man gjør dekorative valg, bare tilfeldigvis noe man synes er fint, og dette er høyt usannsynlig. Som nevnt over er stilvalgene påvirket av kultur. De dekorative tradisjonene kan være bestemt av trender i tiden, kulturen man er i eller for hvert pottemakeri/hver gård. Dette kan skape lokale trekk. Den inspirerte dekoren, med fremmede trekk, kan stamme fra andre land, gjennom handel eller møte, andre pottemakere eller annen materiell kultur (Breivik, 2006, s. 23). Den teknologiske stilen omhandler alle andre deler av leirkaret enn dekoren. Ifølge Heather Lechtman (Engevik, 2007, s. 7) er teknologisk stil ikke bare selve leirkaret, men også pottemakerens valg og det som ligger bak de valgene. Gjennom dette er materiell kultur det fysiske produktet av menneskelig adferd.

Stil er en måte å kommunisere det kulturelle, det politiske og det økonomiske livet på, enten bevisst eller ubevisst. Keramikk har blitt brukt i ulike sammenhenger; i hjemmet til dagligdagse aktiviteter eller i mer offentlige situasjoner som religiøse sammenkomster, overgangsritualer eller seremonier som involverer mat. Keramikken kan være veldig synlig eller veldig privat (Engevik, 2007, s. 8-9). I de offentlige situasjonene har man kunne bruke keramikks stil som kommunikasjon. Det er sannsynlig å tro at man da har valgt omfattende dekor og godt gods i karene, for å framstå på en viss måte. Med hva vi oppfatter av karet, følger alle disse valgene i henhold til; funksjon, kultur, tradisjon og kommunikasjon, med. Dette knyttes også til identitet og individualitet. Stil kan fungere som symbol på en gruppes identitet, hvem de er eller hvem de vil fremstå som. Lokale, individuelle og særegne symboler kan stå som et bilde på en sterk lokal tradisjon, mens fremmede, inspirerte symboler kan tyde på sterk kontakt med andre grupper.

Pottemakerne og samfunnet er altså agentene bak de fysiske leirkarene. Det er deres agens som kommer til uttrykk i karene. Når arkeologer oppfatter karet er det mutualiteten mellom agentene og den fysiske gjenstanden man oppfatter (Dobres, 2000, s. 134). Alle mennesker, både i dag og i forhistoriske tider, har agens. En person eller en gruppes identitet, tilhørighet, etnisitet, status, liv, alt som skaper en, vil ligge bak valgene man tar, ubevisst eller bevisst. Dette er viktig å tenke på når man analyserer materiell kultur. Også viktig er det faktum at mennesker er frie agenter (Dobres, 2000, s. 135). Dette betyr at selv om vi forventer at en person eller en gruppe skal oppføre seg og handle på en viss måte, er ikke dette alltid tilfelle. For eksempel kan en pottemaker plutselig endre teknikk eller stil, uten at det ligger store samfunnsmessige endringer til grunn. Karenes stil er uansett et uttrykk for menneskelig agens, om den følger tradisjon, inspirasjon, tid eller samfunn. Denne agensen og stilen følger karenes form, dekor og teknikk og vil brukes videre som kriterier for karenes opphav og status. Karenes uttrykk og vår oppfattelse av det kan også være avhengig av deres kontekst. Kommunikasjonen til karet fortsetter etter døden, og dermed kan deres rolle i rike graver eller på boplasser ha betydning for deres opphav, status, produksjon og rolle.

3.3. Rike graver

En modell som blir brukt for å avgjøre om en grav er rik er AOT (antall oldsakstyper). Denne blir brukt av Lotte Hedeager (1978) på gravfunn fra Østdanmark i romertid. Til grunn for denne modellen ligger det at utstyret i graver avspeiler sosiale og økonomiske

forskjeller i nedleggingen av gravgods (Hedeager, 1978, s. 351). Det er en metode som skal fungere objektivt, fordi det er antallet som bestemmer rikdom, og ikke subjektive syn på om gjenstandene er verdifulle. Modellen er brukt på graver med import i Inntrøndelag av Marstrander (1983, s. 142-148) og Prestvold (1999, s. 78), og vil bli brukt i denne oppgaven for å se om det er en sammenheng mellom rike graver og keramikk. En grav regnes som rik hvis den har et høyt AOT. Modellen vil bli brukt her kun for å stadfeste graven som enten rik, gjennomsnittlig eller ikke rik. Innenfor oldsakstyper regnes en *type* oldsak som ett antall, det er altså ikke tatt stilling til om det er flere av hver type i gravene. I tillegg er fragmentariske gjenstander som ikke er mulig å typebestemme, ubearbeidet bein, ovnsrester og kull utelatt. Marstrander regner graver med svært høy AOT-verdi som fra 7 AOT og oppover. Høyest AOT i en grav i mitt materiale er 15 og lavest antall er 1. Til sammen er det 17 graver, og dette skaper et gjennomsnittlig AOT på 6,2 og en median på 5. Tabell 2 forklarer AOT-verdi i mitt materiale. Når en grav blir bestemt som rik, gjennomsnittlig eller mindre rik vil vi få AOT-resultatet. Om en grav er rik eller ikke vil hjelpe å svare på problemstillingen om funnkontekst og hvor vi finner leirkarene. Ved å sette sammen gravens rikdom med karenes opphav og status kan vi finne ut av hvordan karene fordeler seg og om det finnes sammenhenger.

Tabell 2: AOT-forklaring. Tabellen viser hvilken AOT-verdi en grav må ha for å gå under hvilken kategori. Kategoriene er gravens AOT-resultat.

AOT-forklaring	
Gravkategori	AOT-verdi
Rik grav	8+
Gjennomsnittlig grav	5-7
Mindre rik grav	4-

4. Metode

4.1. Materiell analyse

I kapittel 2 viste jeg fram forskningshistorien til keramikk i Norge, der vi kunne se at flere innfallsvinkler ble brukt for å analysere keramikk. Jeg vil her legge frem metodene jeg vil bruke, som er inspirert av tidligere forskning, men også tilpasset mitt materiale. Først vil jeg forklare hvordan analysen skal svare på problemstillingene mine og sette kriterier for de ulike delene. Jeg vil så gå innpå analysepunktene oppgaven tar for seg og til slutt forklare hvordan materialet ble utvalgt.

I denne mastergradsoppgaven er det i hovedsak materiell analyse som blir brukt. Samtlige leirkar blir fysisk studert. På denne måten kan alle elementene bli analysert hver for seg, i tillegg til at man får det helhetlige bildet. Den materielle analysen har blitt utført på magasinet til Vitenskapsmuseet i flere omganger gjennom to år. I tillegg har leirkarene som står på utstilling blitt fysisk undersøkt i én omgang. Ulike deler av problemstillingene krever ulike innfallsvinkler innenfor materiell analyse, og de er derfor oppdelt ut ifra hvilke metoder som blir brukt for å best besvare denne oppgaven. For å avgjøre om en gjenstand har fremmede eller lokale trekk, eller er praktgjenstand eller husholdningsprodukt, må man også ha noen faktorer og kriterier som bestemmer dette. Kriteriene er basert på en overordnet gjennomgang og egne erfaringer av mitt materiale og annen litteratur, og blir presentert her.

Leirkarene vil bli typeinndelt og typene vil bli brukt gjennom hele oppgaven. Dette gjør at de slutninger som blir trukket vil passe inn i et større bilde, og man vil lettere kunne se sammenhenger. Alle kar vil bli gjennomgått og fremlagt etter type i presentasjonen av materialet. I hovedsak er typene bestemt etter form og bruksområde, og vil bli presentert senere i dette kapitlet.

4.1.1. Har keramikken i Midt-Norge fremmede eller lokale trekk, og hva kan dette si om opphav og produksjon?

I sammenheng med min første problemstilling er det relevant å vite hva som tilsier at trekkene er fremmede eller lokale. For å finne ut av dette vil det brukes en kombinasjon av attributtanalyse og sammenligning. En attributtanalyse er en kvalitativ metode som undersøker ulike attributter eller element i materiell kultur. En attributt er en egenskap eller karakteristikk ved en gjenstand (Darvill, 2008, s. 30). I mitt tilfelle gjelder dette attributter som bygger opp et leirkar. Produksjonsnivå, pottemakerens valg og stil er alle faktorer som er med på å avgjøre hvordan attributtene utformer seg. På denne måten vil en analyse av disse kunne knytte sammen det materielle med det teoretiske. For å avgjøre om trekkene eller attributtene er fremmede eller lokale, vil attributtene jeg ser på være karenes dekor og form. Formen og dekoren vil bli sammenlignet med dekor og form på kar andre steder i Norge og Skandinavia. Dette vil bli gjort med grunnlag i litteratur som er skrevet om keramikens dekor og form. Det vil i hovedsak sammenlignes med danske kar, i tillegg til andre norske kar. Jeg vil gå nærmere innpå analysepunktene form og dekor senere, men vil her holde meg til kriteriene for kar med fremmede og lokale trekk.

Kriterier for kar med fremmede trekk:

- Form som ligner importerte gjenstander (bronseskjeler eller glassbeger) eller;
- Form som ligner kar fra andre land eller andre steder i Norge eller;
- Dekor som ligner kar fra andre land eller andre steder i Norge

Kriterier for kar med lokale trekk:

- Særegen form man ikke finner utenfor undersøkelsesområdet eller;
- Særegen dekor man ikke finner utenfor undersøkelsesområdet

Karene blir vurdert ut ifra hvor mange av kriteriene de oppfyller. Det er sannsynlig at de fleste kar har noen fremmede trekk, ettersom norsk keramikkhåndverk har sin opprinnelse i danske kar. For at et kar som regnes som fremmed må det dermed kun ha fremmede trekk.

4.1.2. Hvilke leirkar har vært praktgjenstander, og hvilke har vært husholdningsprodukt?

Den andre problemstillingen vil finne ut om keramikken er praktgjenstander eller husholdningsprodukt. Det vil også her bli brukt attributtanalyse, der form, dekor og godskvalitet vil bli analysert. Dette knytter seg til produksjonsnivå, pottemakerens valg, teknikk og stil, men også karenes funksjon. For å finne ut om det er bordkarene som er praktgjenstander og oppbevarings- og kokekar som er husholdningsprodukter, vil attributtene analyseres. I henhold til form vil det undersøkes jevnhet og likhet i utformingen av karene. Dette gjelder og tykkelsen på karene. Det vil også bli vektlagt hvilken type kar det er, spesielt med tanke på bruksområde. Dekorens utforming og omfang vil bli analysert, i tillegg til dekortechnik. Når det kommer til godskvalitet vil det bli sett på magring, farge, brenning og generell kvalitet.

Kriterier for praktkar:

- Jevn form og/eller dekor
- Polering/glatting/leirvelling (clay slip)
- Omfattende dekor
- Fin og jevn magring
- Jevn farge/godt brent
- Funksjon som: bordkar, drikkekar eller begravelleskar

Kriterier for husholdningsprodukt:

- Enkel dekor eller ingen dekor
- Grovt magret
- Flekkete farge/dårlig brent
- Funksjon som: oppbevaringskar eller kokekar

Kriteriene er presentert etter hva som har mest betydning. Hvis et kar ikke passer til kriteriene for praktgjenstand, blir det plassert under husholdningsprodukt, så lenge det oppfyller noen av kravene der. Kar som ikke kan analyseres på nok punkter, vil ikke bli plassert.

4.1.3. I hvilke funnkontekster finner vi leirkarene og hva er deres rolle i livet og døden?

For å besvare den tredje problemstillingen vil det bli gjort en kvantitativ kontekstuell analyse for å undersøke kontekstene og finne sammenhenger. Denne oppgaven vil ikke undersøke alle gjenstander i konteksten fysisk, men basere seg på katalogtekstene i Musit og Johansens katalog (2003, s. 132-257). Egen katalog for denne oppgaven finnes i Appendix 1. Gjennom den kontekstuelle analysen vil vi kunne se hvilken type keramikk vi finner i hvilke kontekster. Dette knyttes opp mot leirkarenes rolle, både i livet og i døden. Vi vil også se funnkonteksten i sammenheng med de foregående problemstillinger; hvilket opphav og hvilken status leirkarene i forskjellige kontekster har. I mitt materiale finnes leirkarene i fire ulike kontekster; gravfunn, boplassfunn, løsfunn og ubestemt funnkategori. AOT-modellen fremlagt i forrige kapittel blir brukt i den kontekstuelle analysen i henhold til graver. Hver gravs AOT blir presentert i kapittel 5, og gravenes kontekst som rik, gjennomsnittlig og mindre rik blir videre analysert sammen med resultatene fra attributtanalysen. Målet med den kontekstuelle analysen er å få svar på hvilke kar som opptrer i hvilke kontekster og hva dette kan fortelle om karenes rolle.

4.2. Analysepunktene

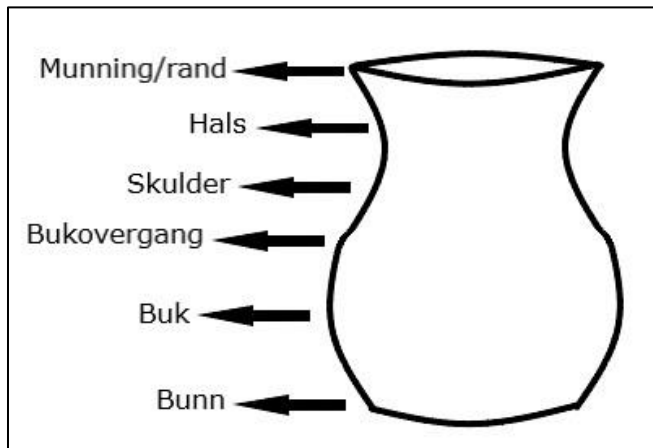
Over forklarte jeg hvilke metoder som vil brukes for å forsøke å svare på problemstillingene mine. Jeg kom da frem til fire analysepunkter som må undersøkes ved hjelp av disse metodene. Disse er følgende; form, dekor, godskvalitet og kontekst. Det vil her bli forklart hva som menes med disse begrepene og hvordan de blir brukt i denne oppgaven.

4.2.1. Form

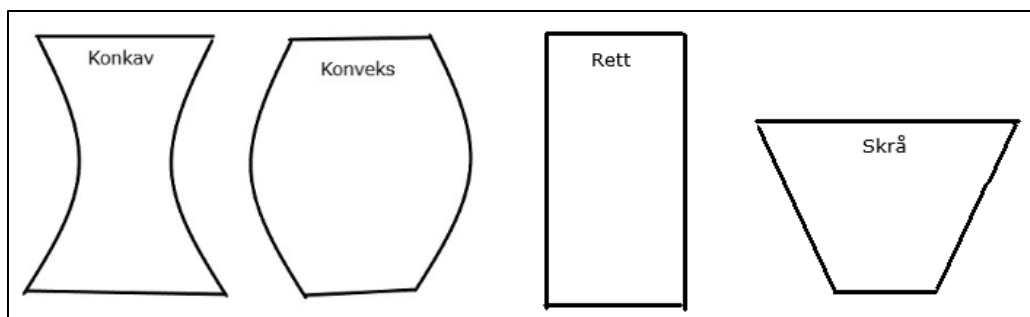
Det mest generelle analysepunktet er form. All materiell kultur har en form, og i denne oppgaven blir formen til keramikken sterkt vektlagt, ettersom den er med på å dele karene inn i typer. Med form menes her utformingen av karenes overflate og hvordan den beveger seg fra bunn til topp (Stout, 1986, s. 11). Fordelen med å bruke form som en inndeling er at det er en objektiv visuell faktor, enkel å skille og man kan sammenligne med former fra andre steder. I tillegg til form er typeinndelingen basert på karenes bruksområde. Form kan også ha noe å si når det kommer til bruk. Kar til oppbevaring og koking har ofte en smal bunn og en høy bukovergang (Rødsrud, 2012, s. 204), mens bordkar forekommer i flere forskjellige mindre former.

Figurene under viser de ulike begrepene som blir brukt i denne oppgaven når det beskrives form. Som vi vil se på kartypene senere, kan det variere hvor og hvordan de ulike delene forekommer. Buken på karene kan være skrå eller konveks/rund og bukovergangen kan være lav, høy eller midt på karet. I tillegg kan bukovergangen være skarp eller myk/avrundet, bred eller smal. Skulderen, som ligger mellom bukovergangen

og halsen, er ikke alltid synlig og kan gå i ett med halsen. Det kan også være skarp overgang mellom skulder og hals. Skulder og hals kan være skrå, rett eller konkav, og halsen går helt opp til kantens rand eller munning. Munningen kan være utvidet eller den kan gå rett opp. Det varierer om munningen ligger bredere, smalere eller likt som bukovergangen.

Figur 3: Beskrivelse av de ulike deler av karet. Figur laget av Anne Petersen Kalleklev, med inspirasjon etter Hulthén (1982, s. 11).

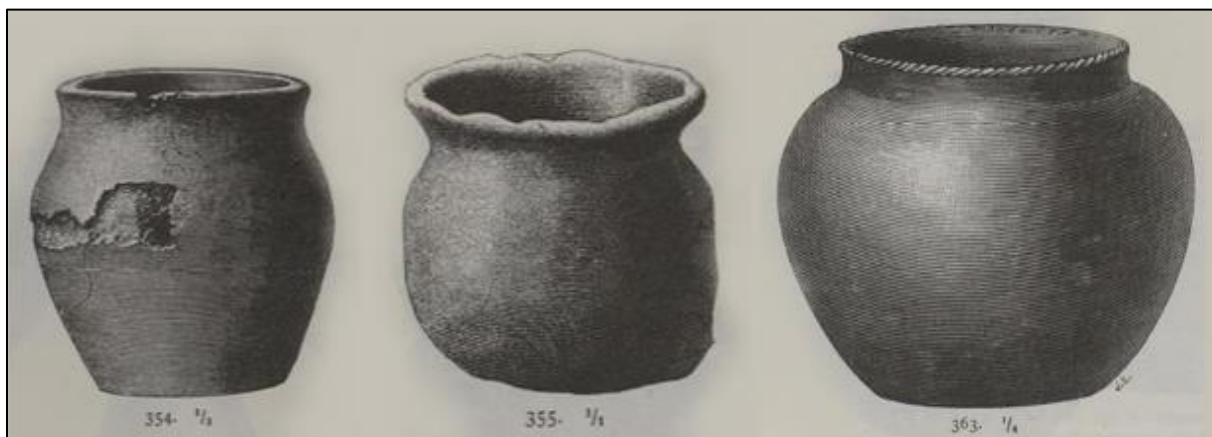

Figur 4: Beskrivelse av ulike karfasonger. Figur laget av Anne Petersen Kalleklev.

Inndeling i typer

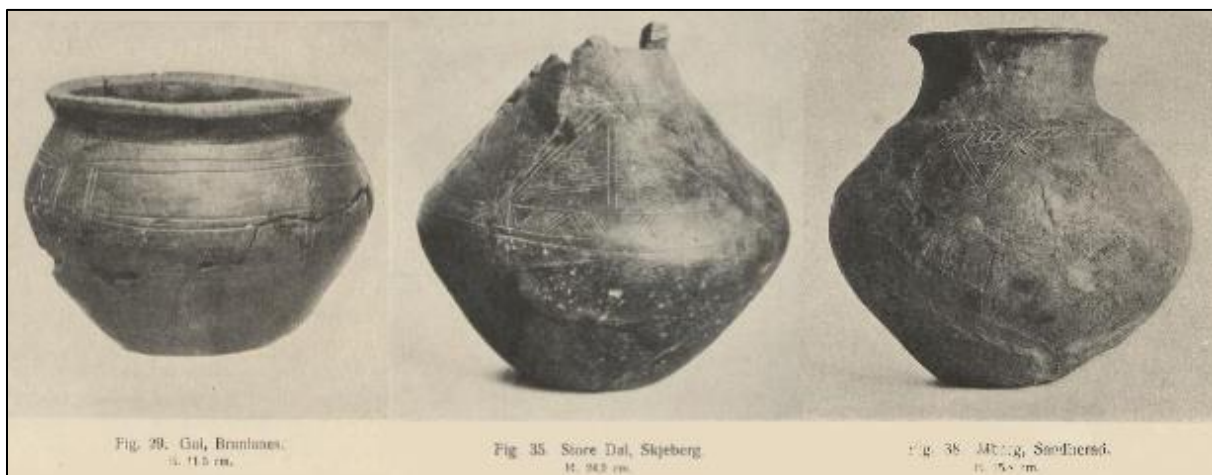
Som tidligere nevnt, deles materialet inn i typer basert på form og bruksområde. Jeg vil bruke Bøe (1931) sin typeinndeling, med hovedtyper av Rygh (1999 [1885]). Typenes navn er noe forenklet av meg selv. Noen av typene kan også bestemmes grunnet for eksempel dekor og gods, og dette presiseres i fremleggingen av materialet. Hver enkelt type vil bli lagt frem med beskrivelse og kriterier i materialkapittelet, jeg vil her nøye meg med å vise typene med bilde av hovedtype under hver. En av typene, «fremmed dekorert vare», mangler hovedtype, ettersom den varierer meget i formen og er basert på dekor og gods. Det vil her bli vist et eksempel på denne type kar fra Bøe.

Forråds- og kokekar

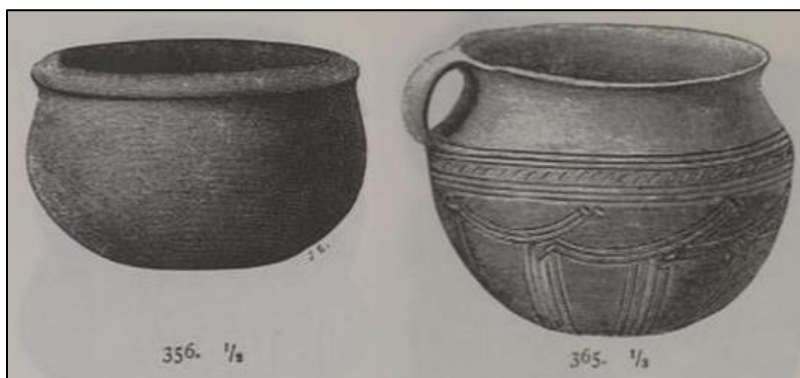
Figur 5: Hovedtyper av forråds- og kokekar. Fra venstre: R.354, R.355 og R.363. Fra «Norske oldsager» av O. Rygh, 1999 [1885], Trondheim: Tapir Forlag.

Fremmed dekorert vare

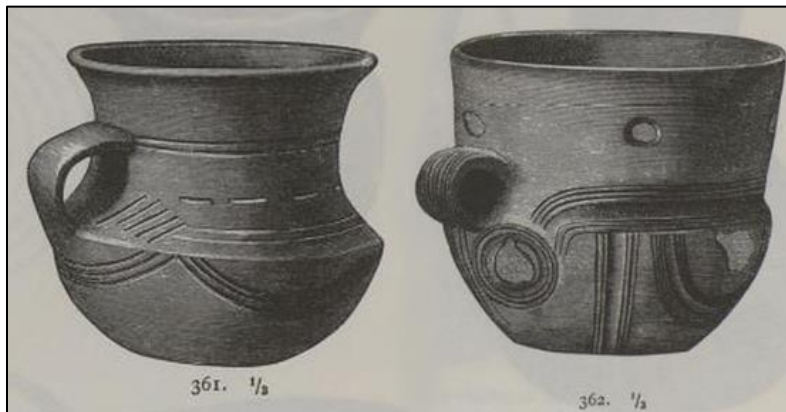
Figur 6: Eksempler på fremmed dekorert vare. Fra venstre: fig. 29, fig. 35 og fig. 38. Fra «Jernalderen i Norge» av J. Bøe, 1931, Bergens Museums Skrifter, nr. 14, s. 31, 38-39, Bergen: A/S John Griegs Boktrykkeri.

Bolleform

Figur 7: Hovedtyper av bolleform. Fra venstre: R.356 og R.365 (uten hank). Fra «Norske oldsager» av O. Rygh, 1999 [1885], Trondheim: Tapir Forlag.

Hankekar

Figur 8: Hovedtyper av hankekar. Fra venstre: R.361 og R.362. Fra «Norske oldsager» av O. Rygh, 1999 [1885], Trondheim: Tapir Forlag.

Kar med lav nederdel og høy, smal hals

Figur 9: Hovedtyper av kar med lav nederdel og høy, smal hals. Fra venstre: R. 360, R.367 og R.368. Fra «Norske oldsager» av O. Rygh, 1999 [1885], Trondheim: Tapir Forlag.

Fotkar

Figur 10: Hovedtype av fotkar. R.359. Fra «Norske oldsager» av O. Rygh, 1999 [1885], Trondheim: Tapir Forlag.

Små kokekar

Figur 11: Hovedtype av små kokekar. R.364. Fra «Norske Oldsager» av O. Rygh, 1999 [1885], Trondheim: Tapir Forlag.

4.2.2. Dekor

Dekorasjon er et av analysepunktene i denne oppgaven og forekommer på flere kar mitt materiale. Det som menes med dekor i denne sammenhengen er estetiske element på leirkarets overflate. Det kan være påført som uttrykk for kultur og samfunn, som etterligning av annen materiell kultur eller som ren estetikk. Man har brukt ulike redskap for å lage ulike typer dekor. De redskap som er brukt i mitt materiale er kam, enkelt redskap, hånd og stempel. Under vil jeg forklare mer om redskapene og hvilke typer dekor disse skaper. Et kar kan bestå av en *dekorenhet*, for eksempel et linjebånd, eller av flere dekorenheter, som både linjer og punkter. Dekoren kan dermed være enkel eller sammensatt (Kristoffersen & Magnus, 2010, s. 23). Flere enheter sammen danner *mønster*, som kan lages ved bruk av ett redskap eller flere. Et kar kan for eksempel ha horisontale og vertikale linjebånd laget med kam og danne et firkantmønster. Det kan også ha punkter eller rosetter laget med pinne som supplerer til samme mønster. I de tilfeller med flere forskjellige dekorenheter som er sammensatt til et eller flere mønster, vil dekoren kalles omfattende. Karene kan også ha polert eller glattet overflate. Dekor forekommer på totalt 27 av de 32 karene i mitt materiale. Gjennomgangen av dekortechnikker nedenfor har sitt utgangspunkt i mitt materiale, og det vil bli gjennomgått elementer som forekommer her. Dekortechnikkene er basert på egne visuelle og fysiske studier av karene, i tillegg til litteratur med fokus på keramikkdekor, som ble nevnt i kap. 2.

Dekor laget med kam

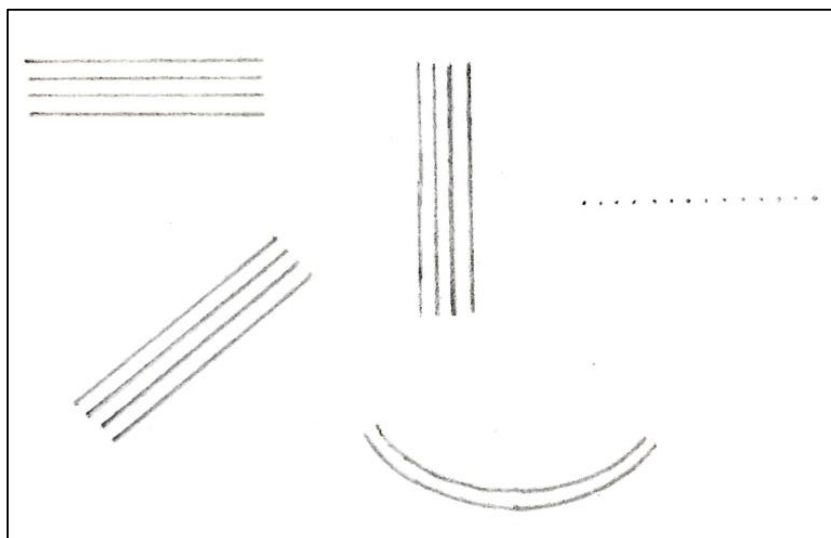
Kamdekor er en av dekortypene som hyppigst forekommer på kar i mitt materiale. Kammen er spesielt utviklet for å dekorere leirkar og kan variere i utforming og antall tenner (Breivik, 2006, s. 28). Dekor laget med kam kan som oftest gjenkjennes ved to eller flere linjer, altså et linjebånd. Ettersom det er flere redskap som kan lage linjer, er det en avgjørende faktor at linjene er rette, parallelle og konsekvent for at det skal være laget med kam. Kam kan også lage punktrekker, som skiller seg fra punkter laget med andre redskap ved at avstandene mellom punktene er konsekvent.

Linjebånd

Linjebånd trukket med kam er den mest fremtredende kamdekoren. Linjene kan gå horisontalt, vertikalt, diagonalt eller buet. Antall linjer i linjebåndene varierer i alle typene. Mest vanlig er *horisontale linjebånd*. *Vertikale linjebånd* kan sammen med de horisontale dele inn dekoren og skape mønstre. Dette elementet er vanlig dekor på hank. *Diagonale linjebånd* går ofte i sikksakk-mønster eller lager et mønster av trekkanter i dekoren. Den siste typer linjebånd er *buede linjebåndene*. Disse er ikke rette som de foregående, men «henger» på karet.

Inntrykk

Selv om det er mest vanlig å lage linjebånd med kam, finnes det også inntrykk laget med kam. Inntrykk av kam synes som *punktrekker* bestående av små prikker, som er relativt like i størrelse og dybde. Inntrykkene kan være skapt at kammer med ulik mengde tenner, og der det bare er to tenner er det vanskelig å avgjøre om dekoren er påført med kam eller annet redskap. I de tilfellene rekken ikke er helt rett, men punktene er små og jevne, og de andre dekorenehetene er påført med kam, kan man tenke seg at punktrekkene også er det. I sammenheng med pinnedekor kan det tenkes at punktene er påført med pinne. Dette fordi kammen er spesielt utviklet for å dekorere leirkar, og det vil være logisk å bruke den om man har den. Punktene kan også omtales som groper, men jeg velger å kalle det punkter for å ikke forveksle dem med større groper laget av andre redskap.

Figur 12: Eksempler på kamdekor. Fra venstre: Horisontale, diagonale, vertikale og buede linjebånd, øverst til høyre: punktrekke. Tegnet av Anne Petersen Kallekleiv.

Dekor laget med enkelt redskap

Dekor laget med enkelt redskap er den mest populære dekorformen i mitt materiale. Under enkelt redskap går pinne, bein/knokler, kniv og andre former for redskap med én ende som er brukt for å dekorere leirkar. Denne formen for redskap er ofte vanskelig å kjenne igjen spesifikt, og derfor vil de gå under en kategori. Pinne er det mest vanlige enkle redskapet.

Linjer og linjebånd

Aller hyppigst av pinnedekor forekommer linjer og linjebånd. Dette inkluderer enkle linjer og linjebånd med flere linjer. Det finnes horisontale, vertikale og diagonale linjer (Breivik, 2006, s. 31). Dette elementet gjenkjennes ved at linjene er noe ujevne og ikke like rette som kamtrukne linjer (Kristoffersen & Magnus, 2010, s. 32). Hvis det er flere linjer, er de ofte ikke helt parallelle og avstanden mellom dem kan variere.

Korte furer/ribber

Et annet dekorelement laget med enkelt redskap er korte furer eller ribber. I de fleste tilfeller forekommer ribbene i horisontale bånd/rekker, der de ligger skrått ganske tett inntil hverandre. Dette kalles skråskravur. Rekken kan være avgrenset i topp og bunn av linjer trukket med kam eller pinne, eller fingerfurer. Ribbene opptrer også som en enhet alene utenfor annen dekor, her både skrå og vertikale. Elementet er som oftest påført med pinne, men det kan også blitt brukt kniv eller bein.

Hakk og stikk

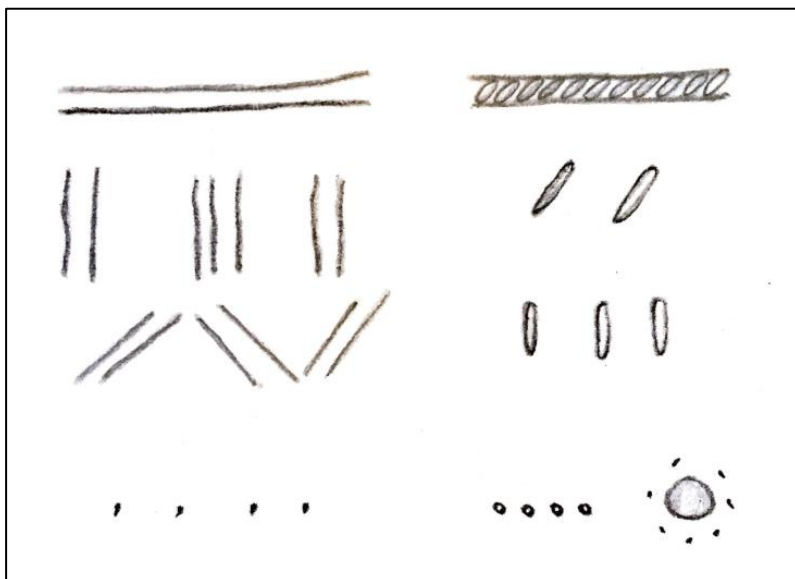
Hakk og stikk lages ved å stikke en spiss ende av et redskap inn i overflaten og ut igjen. Det dannes da små prikker eller groper i dekoren. I noen tilfeller er de relativt like de kamintrykte punktene, men de er som oftest mer ujevne i form og utforming. Stikk opptrer i rosetter og langs linjer, men også mer spredt rundt i dekoren. Redskapet som blir brukt er pinne, kniv og bein.

Større groper/sirkler

Større groper er runde punkter og prikker som er påført med større ende på redskap og dermed lager større merke. Størrelsen varierer fra et par millimeter til rundt en centimeter i diameter. De største gropene er sannsynligvis påført med rørknokkel (Breivik, 2006, s. 31), og er vanlig som del av en rosett i dekoren. De mindre gropene kan være påført med pinne eller annet redskap med flat eller buet, rund ende.

Rosetter

Det siste dekorelementet laget med enkelt redskap er en kombinasjon av flere enheter, nemlig rosetter (Bøe, 1931, s. 55). Rosetter ligner blomster i sammensetningen og inkluderer flere variasjoner. Elementet kan være dannet av én stor grop med stikk rundt eller flere mindre groper med stikk rundt. Stikkene eller hakkene kan også variere i form og størrelse. Ettersom rosettene har stor variasjon vil det ikke være faste kriterier for dette elementet, bare at det har en rosettliggende form og består av grop og stikk eller hakk. Rosettene kan også påføres med andre teknikker, som for eksempel hånd.

Figur 13: Eksempler på dekor med enkelt redskap. Øverst til venstre: horisontale, vertikale og diagonale linjer, nederst til venstre: hakk/stikk. Øverst til høyre: linjebånd med skråskravur, under: diagonale og vertikale ribber/furer, nederst til høyre: groper og rosett. Tegnet av Anne Petersen Kalleklev.

Dekor laget med hånd

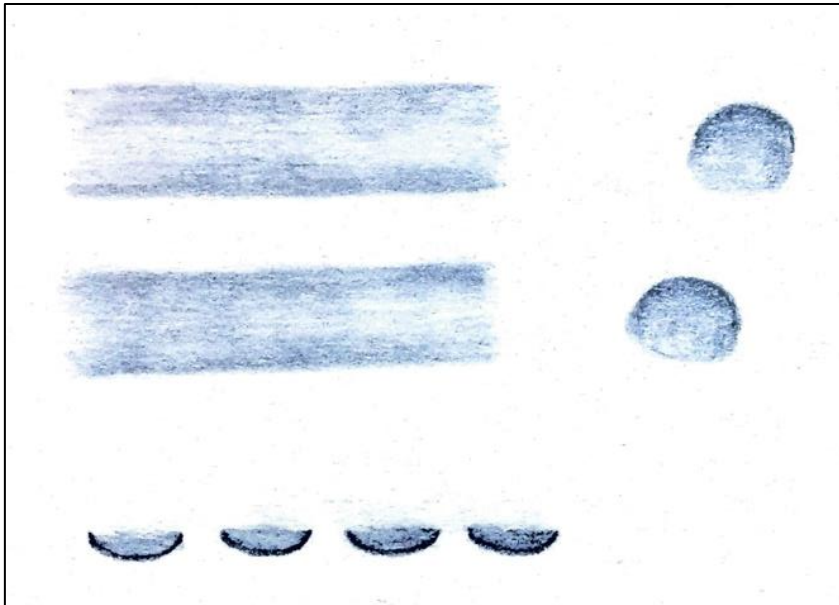
Dekor laget med hånd er også en populær dekorform i mitt materiale. Med dette menes det at det er brukt egne fingre til å skape dekoren, ikke et sekundært redskap. Teknikken regnes som enkel på grunn av dette (Breivik, 2006, s. 28). Hånddekor kombineres ofte med annen dekortechnik og har vært brukt gjennom hele eldre jernalder (Bøe, 1931, s. 11).

Fingerfure/hulkile

En fingerfure er utført ved at man trykker fingeren ned i overflaten på karet og drar den i en retning. Dette danner så en hulkile i dekoren. Hulkilen kan gå horisontalt, vertikalt og diagonalt. Elementet kan brukes for å manipulere karveggen og kan skape en relieff i dekoren (Breivik, 2006, s. 31). Under denne kategorien vil jeg også regne fingerinntrykk, som er et inntrykk lik en større grop. Forskjellen på dette og en grop laget med enkelt redskap er at fingerinntrykket ofte ikke er helt sirkulært og forekommer gjerne sammen med en fingerfure.

Negleinstrykk

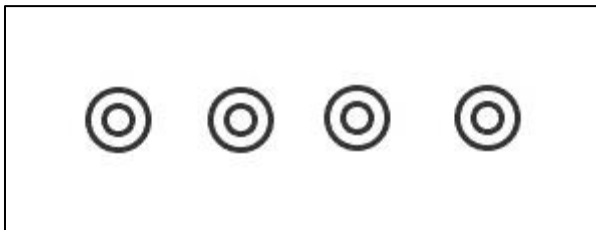
Negleinstrykk er et dekorelement der neglen er trykket inn i karoverflaten, enten tuppen eller hele negleflaten. Bøe (1931, s. 158) viser flere kar med negleinstrykk under typen finere bordkar. Inntrykkene opptre alltid flere, tett i tett i rekker. Rekkene kan være horisontale, vertikale og buet.

Figur 14: Eksempler på hånddekor. Øverst til venstre: horisontale fingerfurer, nederst til venstre: negledekor, til høyre: fingerinntrykk. Tegnet av Anne Petersen Kalleklev.

Dekor laget med stempel

Den siste og mest sjeldne dekortechnikken i mitt materiale er stempeldekor. Denne teknikken gjøres ved at en form blir stemplet inn i overflaten. På denne måten får man faste og like former i dekoren (Breivik, 2006, s. 32). Teknikken er generelt åpen for stor variasjon i former.

Figur 15: Eksempel på stempeldekor. Figur laget av Anne Petersen Kalleklev.

4.2.3. Godskvalitet

Et tredje analysepunkt som tar del i attributtanalysen, er kvaliteten på godset. Godskvalitet er et sammensatt punkt som tar for seg hvordan godset er tilgjort. Dette inkluderer magring, farge og brenning. Et kars magring er hva leiren er blandet sammen med for at ikke godset skal sprekke under brenning (Hulthén, 1982, s. 5). Eksempler på magring som blir brukt i romertid er: sand, knuste bergarter som kvartsitt, feltspat og sandstein, brent leire, asbest og kleber. Hvert kars magring blir presentert i kapittel 5., bortsett fra for de restaurerte kar på utstilling der det ikke er mulig å tyde. Fargen på godset kan være jevn eller ujevn, og det kan være forskjellig farge på innsiden og utsiden av et kar. I tillegg kan utsiden av karet være behandlet med polering, glatting, slemming/leirveling (clay slip) eller ruslemming (Hulthén, 1982, s. 13). Hvordan karet er brent vil i noen tilfeller kunne synes på fargen. Om oksygentilførselen under brenning har vært fri, altså i åpen ild, vil keramikken få en lysbrun til rødbrun farge. Hvis

temperaturen har vært over 600° kan fargen bli rødgul, gul eller lyserød, og noen ganger hvitgul eller gråhvit. Har tilførselen av oksygen blitt hindret under brenning, som ved bruk av tildekket ovn, kan keramikken bli grå, gråbrun eller svart i fargen. Gods som har ujevn farge, kan vise at brenningsteknikken ikke har blitt mestret. Dette kan skje dersom ovnen ikke har vært tett og oksygen har truffet karet under brenning. Et kar som er helt jevnt i fargen kan tyde på en mestret brenningsteknikk der man har hatt en jevn tilførsel av oksygen. Dette kan ha blitt gjort ved å brenne keramikken i groper, så ikke vindkast slipper til og det er enklere og tildekke (Hulthén, 1982, s. 17).

Det er også nødvendig her å nevne noen problemer med analysen av godset. I flere tilfeller er leirkarene, både i magasin og på utstilling, blitt restaurert. Dette er utført i varierende grad og med varierende midler. Flere av karene som ble funnet på sent 1800-tallet og tidlig 1900-tallet er konservert med midler som kan forstyrre hvordan vi ser magring og farge i dag. I noen tilfeller er det brukt så mye leire i restaureringen at det ikke er mulig å avgjøre verken magring eller farge. Dette er en feilmargin som må medregnes i denne oppgaven, men er tatt i betraktning der det kan. En feilmargin ligger også i egne subjektive oppfatning av magring og farge, og konklusjoner ut ifra dette. Karenes magring er i oppgaven basert på visuelle studier av forfatteren, i tillegg til den informasjon som er tilgjengelig i Musit.

4.2.4. Kontekst

Som tidligere nevnt er keramikken funnet i tre ulike kontekster; gravfunn, boplassfunn og ubestemt funnkategori. Dette vil bli fremlagt i neste kapittel, i tillegg til hvilke andre funn som forekommer sammen med karene. For å kunne se større sammenhenger og trekke linjer på en oversiktlig måte, er gjenstandene inndelt i grupper. Gruppene vil bli forklart under konteksttypene. Enkelte gjenstander vil bli trukket fram i analysen, dersom det er relevant i henhold til problemstillingene.

Gravfunn

Gravfunn blir inndelt i; branngrav, skjelettgrav eller usikker gravkontekst. Dette blir gjort for å kunne se om det er en sammenheng mellom gravkontekst, gravrikdom og karens type, status, opphav og rolle. Konteksten vil videre undersøkes for hvilke andre funn leirkarene opptrer sammen med. Dette kan spille inn på hvordan vi tolker deres status og rolle. For å dele inn gjenstandene i grupper, har jeg basert meg på Marstrander (1983) sin gjennomgang av materialet i graver fra romertid i Inntrøndelag. Det er også brukt Solberg (2003) sin gjennomgang av gjenstandsmaterialet i romertid. Gjenstandene i hver gruppe er tilpasset eget materiale. Gravgodset er fordelt på gruppene: våpen, personlig utstyr, redskap, beinsaker, tekstil, perler og import. Hvilke gjenstander som tilhører hvilken gjenstandsgruppe fremkommer av tabellen under.

Tabell 3: Gjenstandsgrupper for gravfunn. Tabellen viser hvilke gjenstander som går under hvilken gjenstandsgruppe.

Gjenstandsgrupper: gravfunn	
Gjenstandsgruppe	Gjenstander
Våpen	Sverd, skjold, spyd m. tilbehør; som beslag, doppsko og slire.
Personlig utstyr	Fingerring, smykker, betalingsringer, metallnåler og nålehus, spenner og annet draktutstyr. Keramikk.
Redskap	Kniv, spinnehjul, vevsverd, saks og ildslagstein.
Beinsaker	Bearbeidet bein, som kammer og nåler. Dyrebein.
Tekstil	Tekstil og lær, fragment og hele stykker.
Perler	Av rav, glass, stein og bein.
Import	Bronsekar eller sett med øse og sil. Glassbeger.

Boplassfunn

Keramikken fra boplassfunn er funnet i enten stolpehull eller avfallslag. I katalogen er det presisert hvilket felt og eventuelt hvilke hus de er fra. Noen av gjenstandene er inndelt i gjenstandsgrupper, og disse fremkommer av tabellen under. Gruppene er basert på eget materiale.

Tabell 4: Gjenstandsgrupper for boplassfunn. Tabellen viser hvilke gjenstander som går under hvilke gjenstandsgrupper.

Gjenstandsgrupper: boplassfunn	
Gjenstandsgruppe	Gjenstander
Bein	Dyrebein
Ovnsrester	Slagg, ovnsforing, brent leire og lignende substanser
Perler	Av rav og glass
Redskap	Slipestein, kniv, skrubbekvern, fiskekrok, bryne, nøkler og fal
Gull/sølv/bronse	Alt laget av dette, som ringer og fragment

Ubestemt funnkategori

Under denne kategorien går løsfunn og der det er ukjente funnomstendigheter. Disse karene regnes som kontekstløse, selv om de er funnet med andre gjenstander. Dette fordi vi ikke kan plassere dem i en kontekst. Karene vil ikke bli brukt i den kontekstuelle analysen, men er verdt å nevne ettersom de brukes i andre deler av oppgaven.

4.3. Utvalgskriterier

Etter å ha gått gjennom metodene som brukes i denne oppgaven, vil jeg forklare hvordan materialet har blitt utvalgt. Da jeg startet hadde jeg to kriterier som måtte oppfylles; det skulle være mulig å fastslå form eller type og det skulle være sikkert datering til romertid. Materialet måtte også være fra Midt-Norge og til stede ved NTNU Vitenskapsmuseet sine samlinger. Jeg brukte i starten NTNU University Museum Collections Online og Unimus for å finne keramikken. I tillegg har jeg brukt litteratur som Bøe (1931) og Johansen (2003). Jeg valgte relativt raskt at jeg måtte se på keramikken fysisk på magasinet. Der ble noe valgt bort, grunnet at det ikke fulgte mine kriterier, og dette ble utført i flere omganger. Med en kombinasjon av databaser, litteratur og fysiske analyser har jeg kommet frem til det materialet denne oppgaven tar for seg.

I henhold til keramikken fra utgravningen på Ørlandet måtte jeg sette egne krav. Dette var en utgravning som foregikk fra 2015 til 2016 og det ble til sammen funnet 622 skår og minimum 68 kar (Solvold, 2019, s. 265). Jeg tok utgangspunkt i funnkatalogen til dette prosjektet, ettersom det var et nytt prosjekt med god ekspertise og nøye katalogisering. Jeg fant ut at keramikken jeg skulle bruke måtte være typebestemt, datert og ikke kontekstløs. Jeg gikk dermed ut ifra Solvold sine bestemmelser på dette materialet og kom frem til 8 forskjellige kar fra Ørlandet. Ved å undersøke de utvalgte på magasin kom jeg frem til 7 kar, etter å ha trukket ut det relevante materiale.

I tillegg til utvalgskriteriene over besluttet jeg å ikke ta med keramikk der rapporter og litteratur ikke var publisert enda. Dette gir en mulighet for at det funnet mer, som kunne passet mitt materiale, de siste årene. Det er også en mulighet for at materiale som ikke er tilgjengelig i databasene ikke er medtatt. Ettersom et av mine kriterier var at det skulle være sikkert datert til romertid, ble ikke materiale som er katalogisert bare til eldre jernalder eller jernalder inkludert. Dette er gjort for å få et mest mulig korrekt bilde av keramikken fra denne perioden. Med feilmarginene, skal det fremdeles være mulig å besvare på problemstillingene ut ifra det materialet som er valgt.

Materialet til denne oppgaven er samlet på 32 leirkar, fordelt på 25 funnkontekster. Dette inkluderer kar fra utstilling på Vitenskapsmuseet og i deres magasin. Noen kar er sammensatt og andre i fragment. Karene er fordelt på syv ulike typer.

5. Gjennomgang av materialet

5.1. Presentasjon av leirkarene

Jeg vil nå gå gjennom de 32 leirkarene funnet i Midt-Norge som er med i min analyse. Presentasjonen vil basere seg på typologien som ble framlagt i kapittel 4. Hver karttype vil innledes av en kort karakteristikk sammen med kriteriene for typebestemmelsen. Karene blir presentert med stedsnavn, katalognummer, kontekst, tilstand og formparallel, høyde og tykkelse, dekortechnik og dekor, magring og datering. Formparallelene er hentet fra Rygh og Bø sine kar og sammenlignet etter visuell analyse. Forkortelser er forklart i figurtekstene.

Figur 16: Kart over alle funnstedene. Kartet viser alle funnstedene til materialet. Som vi ser er de fleste funnene konsentrert rundt Trondheimsfjorden og bare to funn er fra Møre og Romsdal. Laget av: Anne Petersen Kalleklev.

5.1.1. Forråds- og kokekar

Dette er både Bøe (1931, s. 11) og Rygh (1999 [1885]) sin første type leirkar i eldre jernalder. Denne typen er vanlig i graver helt fra førromersk jernalder og fortsetter, ifølge Bøe (1931, s. 12), relativt uforandret fram til år 400 e.Kr. (Rødsrud, 2012, s. 47). Under denne kategori finner vi R.354, R.355 og R.363. Karene er som oftest udekorerte, grove i magringen og brukt til koking og oppbevaring (Rødsrud, 2012, s. 47). Kvarts og feltspat er vanlige magringsmidler, i tillegg til asbest. Den situlaformede R.354 er den tidligste typen, og knyttes til førromersk jernalder og overgangen til eldre romertid. R.363 har nye trekk, som skråfasettering av rand og glattere overflate, og forekommer fra og med 1. århundre e.Kr. (Rødsrud, 2012, s. 48).

Kriteriene for typebestemmelsen er grov magring, udekorert eller med veldig enkel dekor, uten hank, med en høyde over 15 cm, og ligner i form på R.354, R.355 eller R.363.

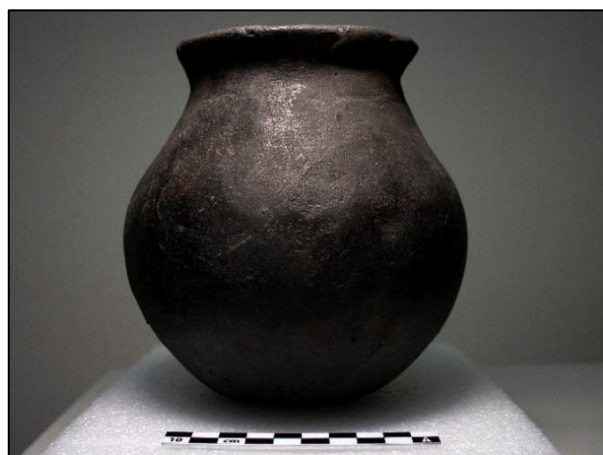
I mitt materiale finner vi fire forråds- og kokekar.

Tabell 5: Forråds- og kokekar. Tabellen viser alle karene av denne typen i mitt materiale. Høyde/tykkelse er største mål av dette. Forkortelser: K=Kvarts, F=Feltspat, B=Bergart, S=Sand, KS=Kvartssand, SS=Skjellsand, LV=Leirvelling. ERT=Eldre romertid, YRT=Yngre romertid.

Forråds- og kokekar								
Stedsnavn	ID.nr.	Kontekst	Tilstand/ formparallel	Høyde/ tykkelse	Dekor- teknikk	Dekor	Magring	Datering
Foss, Melhus	#1/42	Grav	Helt i fragment, sammensatt til å fastslå form. R. 363 Bøe fig. 11 og 12	16-17 cm 1 cm			K, F	YRT, C3
Hognes, Stjørdal	#2	Grav	Funnet i fragment, restaurert til helt kar. R.355 Bøe fig. 9	Ca. 16 cm 0,6 cm			B/K	YRT
Ørland (Vik), Ørland	#3/1	Boplass	Sammensatt til nesten helt. R.354 Bøe fig. 8 og 13	15-16 cm 0,9 cm			K	ERT
Ørland (Vik), Ørland	#4	Boplass	Noen skår sammensatt til å bestemme form. R.354 Bøe fig. 17	 1 cm			K, B	ERT

Figur 17: Fosskar #1/42. T16364/42. Fotograf: Anne Petersen Kalleklev.

Figur 18: Hogneskaret #2. T17934/1. Fotograf: Anne Petersen Kalleklev.

Figur 19: Ørlandskar #3/1. T27079/1. Fotograf: Ellen L. Wiggård Randerz, NTNU Vitenskapsmuseet.

Figur 20: Ørlandskar #4. T27080/5-7. Fotograf: Anne Petersen Kalleklev.

Figur 21: Ørlandskar #4. T27080/5-7. Fotograf: Åge Hojem, NTNU Vitenskapsmuseet. Fra: «The pottery at Vik in the Early Iron Age» av G. I. Solvold, 2019, *Environment and Settlement: Ørland 600 BC-AD 1250*, s. 279, Cappelen Damm.

5.1.2. Fremmed dekorert vare

Bøes (1931, s. 24) fremmed dekorerte vare er en kartype som dukker opp rundt 100-tallet e.Kr. i Norge. I visse tilfeller kan formen ligne den foregående type og fremmed dekorert vare kan fungere som en undertype av forråds- og kokekar (Rødsrud, 2012, s. 48). Jeg vil derimot ha det som en egen type ettersom noen av karene i mitt materiale skiller seg såpass i form. Formen kan være varierende og har ingen hovedtype, så det er derfor andre element som avgjør denne typen. Karene har større innhold av leire enn tidligere, de er ofte polert og velbehandlet og har alltid dekor (Bøe, 1931, s. 25; Rødsrud, 2012, s. 48). Dekoren er gjerne trukket med enkelt redskap og er i seg selv ikke særlig avansert, men består av enkle linjer og geometriske mønstre.

Kriteriene for typebestemmelsen er dekor som synes å ha fremmed opphav og kan sammenlignes med dekoren på Bøe sine eksempler eller på danske og tyske kar. I tillegg bør godset være magret med sand, ha høyt innhold av leire og ha polert eller glattet overflate, gjerne være dyppet i leirvelling.

I mitt materiale finner vi tre kar av fremmed dekorert vare.

Tabell 6: Fremmed dekorert vare. Tabellen viser alle karene av denne typen i mitt materiale. Høyde/tykkelse er største mål av dette. Forkortelser: K=Kvarts, F=Feltspat, B=Bergart, S=Sand, KS=Kvartssand, SS=Skjellsand, LV=Leirvelling. ERT=Eldre romertid, YRT=Yngre romertid.

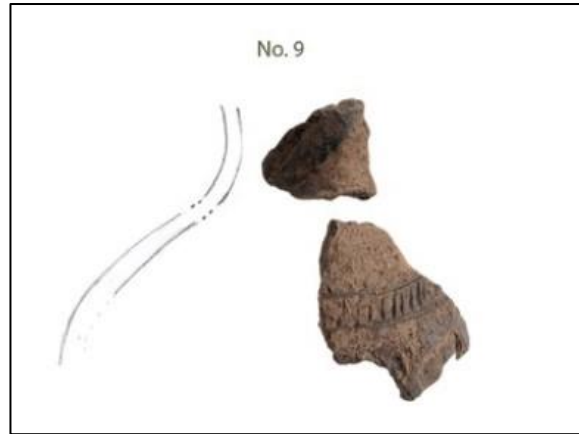
Fremmed dekorert vare								
Stedsnavn	ID.nr.	Kontekst	Tilstand/ formparallel	Høyde/ tykkelse	Dekor- teknikk	Dekor	Magring	Datering
Husan, Verdal	#5	Grav	Restaurert av bruddstykker til helt kar. R363 Bøe fig. 31	25-26 cm	Enkelt redskap	På hals, skulder og buk. Linjebånd i sikkakk med vertikale linjer inni. Horisontalt linjebånd med fiskebeinsmønster og stripete trekanter inni. Vertikale linjebånd med stripete fiskebeinsmønster.		YRT
Ørland (Vik), Ørland	#6	Boplass	Fire skår, kan så vidt si noe om form. R363 Bøe fig. 38	0,6 cm	Enkelt redskap	På skulder. Horisontalt bånd med skråkravur inni	S LV	ERT
Ørland (Vik), Ørland	#7	Boplass	Flere skår sammensatt til å bestemme form. R. 358 Bøe fig. 35	0,9 cm	Enkelt redskap	På skulder og buk. Horisontale linjer øverst og nederst. Diagonale linjer i sikkakk-mønster mellom.	K, S	ERT

Figur 22: Husankaret #5. T6100. Fotograf: Ole Bjørn Pedersen, NTNU Vitenskapsmuseet. Hentet fra Musit.

Figur 23: Ørlandskar #6. T27070/117,183,186,192. Fotograf: Anne Petersen Kalleklev.

Figur 24: Ørlandskar #6. T27070/117,183,186,192. Fotograf: Åge Hojem, NTNU Vitenskapsmuseet. Fra «The pottery at Vik in the Early Iron Age» av G. I. Solvold, 2019, *Environment and Settlement: Ørland 600 BC-AD 1250*, s. 280, Cappelen Damm.

Figur 25: Ørlandskar #7. T27404/4. Fotograf: Anne Petersen Kalleklev.

Figur 26: Ørlandskar #7. T27404/4. Fotograf: Åge Hojem, NTNU Vitenskapsmuseet. Fra «The pottery at Vik in the Early Iron Age» av G. I. Solvold, 2019, *Environment and Settlement: Ørland 600 BC-AD 1250*, s. 280, Cappelen Damm.

5.1.3. Bolleform

Fra 200-tallet e.Kr. får vi nye karformer og ser ikke særlig mye likhet til de tidlige formene. Bøe (1931, s. 45) mener dette er særnorske vaseformer, der de fremmede innslag som vi hadde i 1. og 2. århundre ikke er til stede. En av disse er «mindre, bukede vaser med innknepet hals og utvidet rand» (Bøe, 1931, s. 45), den såkalte tidlige bolleform. Formen minner mest om R.356, men som oftest er halsen og randen mer utsvinget og ligner R.365, uten hank (Rygh, 1999 [1885]). Dekor opptrer på alle Bøe sine eksempler.

Kriteriene for typebestemmelsen er dekor, uten hank, lavere enn 15 cm, har form som en bolle eller kule lignende R.356 og R365.

I mitt materiale finner vi tre bolleformede kar.

Tabell 7: Bolleformede kar. Tabellen viser alle karene av denne typen i mitt materiale. Høyde/tykkelse er største mål av dette. Forkortelser: K=Kvarts, F=Feltspat, B=Bergart, S=Sand, KS=Kvartssand, SS=Skjellsand, LV=Leirvelling. ERT=Eldre romertid, YRT=Yngre romertid.

Bolleformede kar								
Stedsnavn	ID.nr.	Kontekst	Tilstand/ formparallel	Høyde/ tykkelse	Dekor- teknikk	Dekor	Magring	Datering
Veske, Levanger	#8	Grav	Sammensatte skår så formen til dels kan bestemmes. R.365 Bøe fig. 47	Nå: 6,5 cm 0,5 cm			K, F	YRT, C2
Foss, Melhus	#1/41	Grav	Helt i fragment, noen sammensatt til å bestemme form R.365 Bøe fig. 43	Nå: 1 1 cm 0,6 cm	Kam, enkelt redskap, hånd	På skulder og hals. Horisontale hulkiler, skråkravur og linjebånd. Diagonale bånd med linjer og hulkiler. Rosetter.	K, F	YRT, C3
Ørland (Vik), Ørland	#3/2	Boplass	Sammensatt til nesten helt. R.356 Bøe fig. 44	7 cm 0,8 cm	Enkelt redskap	På hals og skulder. Horisontalt linjebånd. Diagonale linjebånd i gittermønster.	K	ERT

Figur 27: Veskekaret #8. T14735/5. Fotograf: Anne Petersen Kalleklev.

Figur 28: Fosskar #1/41. T16364/41. Fotograf: Anne Petersen Kalleklev.

Figur 29: Ørlandskar #3/2. T27079/2. Fotograf: Anne Petersen Kalleklev.

5.1.4. Hankekar

En annen type av de særnorske former er kar med en hank nede på siden, såkalte hankekar. Disse er de mest tallrike av finere bordkar fra eldre jernalder og oppstår i 3. århundre e.Kr. (Bøe, 1931, s. 49). Buken er bred med vid halsåpning, der hanken går fra bukovergangen og opp på halsen. Randen ligger ofte på samme bredde som buk. Dekor opptrer på alle Bøe sine eksempler og på alle utenom ett hankekar fra Midt-Norge. Karene har som regel dekor og ofte polert overflate. Hankekar opptrer fram til uti 6. århundre og det oppstår særformer og lokale varianter, men de går aldri langt vekk fra hovedtypen (Bøe, 1931, s. 49; Rødsrud, 2012, s. 50). I denne kategorien finner vi R.361 og R.362 (Rygh, 1999 [1885]).

Kriteriene for typebestemmelsen er at det forekommer hank, helst dekor og at formen minner om R.361 og R.362.

I mitt materiale finner vi 15 hankekar.

Tabell 8: Hankekar. Tabellen viser alle karene av denne typen i mitt materiale. Høyde/tykkelse er største mål av dette. Forkortelser: K=Kvarts, F=Feltspat, B=Bergart, S=Sand, KS=Kvartssand, SS=Skjellsand, LV=Leirvelling. ERT=Eldre romertid, YRT=Yngre romertid.

Hankekar								
Stedsnavn	ID.nr.	Kontekst	Tilstand/ formparallel	Høyde/ tykkelse	Dekor- teknikk	Dekor	Magring	Datering
Ven, Melhus	#9	Grav	Restaurert av skår til helt kar. R.361 Bøe fig. 82	12-13 cm 0,6 cm	Kam/ enkelt redskap	På hals og skulder. Horisontalt linjebånd. Horisontal rad av punkter. Vertikale linjer på hank.	SS, B	YRT, C3
EGGE, Steinkjer	#10	Grav	Noen skår sammensatt til å bestemme form. R.361 Bøe fig. 96	Ca. 13-15 cm 0,5 cm	Kam, enkelt redskap	På hals, skulder og mulig buk. Horisontale og diagonale linjebånd i rute- og trekantmønster. Punkter mellom. Små ovale furer.	K, SS	YRT, C3
HALLEM, Verdal	#11	Grav	Restaurert av bruddstykker til helt kar. R.361 Bøe fig. 130 og 157	Ca. 12 cm	Enkelt redskap, hånd	På skulder og buk. Vertikale korte linjer. Minst en vertikal fingerfure mellom. Diagonale korte linjer på buk.		YRT
OPPEM, Steinkjer	#12	Grav	Flere større skår som kan bestemme form. R.361 Bøe fig. 81	Ca. 11 cm 0,7 cm	Kam, stempel	På hals. Rad med dobbeltkonstriserte sirkler. Horisontalt linjebånd.	K, B	YRT, C2
SKASET, Åfjord	#13/1	Grav	Flere skår, har vært sammensatt (Bøe fig. 131). R.361 Bøe fig. 130	Ca. 10 cm 0,6 cm	Kam, enkelt redskap	Synlig på tre skår, på hals. Horisontale linjer. En kort skrå fure.	B	YRT, C3
SALTHAMMER, Levanger	#14	Grav	To skår + hank, form kan ikke bestemmes		Kam	Horisontale og vertikale linjer på hank	B	YRT, C3
MJELVA, Rauma	#15	Ubestemt	Flere større skår kan bestemme form. R.361 Bøe fig. 118		Kam	På skulder og hals. Horisontale linjebånd med diagonale linjer mellom. Avbrutt av vertikalt linjebånd.	K, B	YRT
HAMMER, Stjørdal	#16	Grav	Flere skår er sammensatt til å bestemme form, har vært helt (Bøe fig. 128). R361 Bøe fig. 109	Ca. 13 cm 0,6 cm	Kam, hånd	På skulder og hals. Horisontale linjebånd. Horisontale hulkiler.	KS	YRT

Rømme, Orkland	#17	Grav	Restaurert av skår til helt kar. R.361 Bøe fig. 54	Ca. 12 cm	Kam/ enkelt redskap	På skulder og buk. Horisontale linjebånd med diagonale linjebånd og punktrekker mellom. Buede linjebånd og punktrekker på buken.	K	YRT, C2
Gimsan, Melhus	#18/17	Grav	Flere skår er sammensatt til å bestemme form. R.361 Bøe fig. 92	11-12 cm 0,5 cm	Kam, enkelt redskap	På skulder og hals. Linjebånd med skråskravur rammer inn rosetter. Mellom vertikalt linjebånd med fiskebeinsmønster inni.	KS, B	YRT, C3
Foss, Melhus	#1/38	Grav	Restaurert til helt kar. R. 362 Bøe fig. 69	13 cm	Kam, enkelt redskap, hånd	På skulder og hals. Horisontalt linjebånd med hulkile. Korte diagonale og vertikale linjebånd av linjer og furer. Større groper og trekanter med mindre groper.		YRT, C3
Foss, Melhus	#1/39	Grav	Restaurert av flere skår til nesten helt kar. R. 361 Bøe fig. 116	Ca. 11 cm	Enkelt redskap	På skulder. Diagonale linjebånd i sikksakk-mønster.	K, B	YRT, C3
Foss, Melhus	#1/40	Grav	Restaurert til helt kar. R.361 Bøe fig. 123	Ca. 14 cm	Kam, enkelt redskap, hånd	På hals, skulder og buk. Horisontalt linjebånd med hulkiler. Diagonale linjer i sikksakk-mønster. Korte vertikale furer med rosett på enden.		YRT, C3
Fossem, Steinkjer	#19	Grav	Sammensatt til halvt kar. R.361 Bøe fig. 120	Ca. 12 cm 0,6 cm	Kam, enkelt redskap	På hals. Horisontale linjebånd. Diagonale linjebånd i sikksakk-mønster. Rosetter.	B	YRT, C3
Ørland (Vik), Ørland	#20	Boplass	Randskår med hals, form kan ikke bestemmes		Kam, enkelt redskap, hånd	På hals. Horisontale linjer med små groper i enden. Horisontal skråskravur og hulkile.	S	YRT

Figur 30: Venkaret #9. T362. Fotograf: Ole Bjørn Pedersen, NTNU Vitenskapsmuseet.

Figur 31: Eggekaret #10. T545. Fotograf: Anne Petersen Kalleklev.

Figur 32: Hallekaret #11. T591. Fotograf: Ole Bjørn Pedersen, NTNU Vitenskapsmuseet.

Figur 33: Oppemskaret #12. T829. Fotograf: Anne Petersen Kalleklev.

Figur 34: Skasetkar #13/1. T1321. Fotograf: Anne Petersen Kalleklev.

Figur 35 (høyre): Skasetkar #13/1. T1321. Fra «Jernalderen i Norge» av J. Bøe, 1931, Bergens Museums Skrifter, nr. 14, s. 97, Bergen: A/S John Griegs Boktrykkeri.

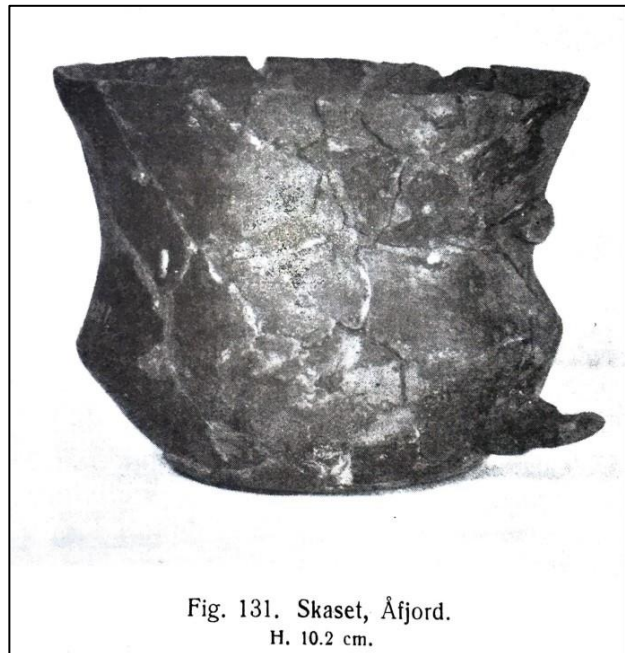

Fig. 131. Skaset, Åfjord.
H. 10.2 cm.

Figur 36: Salthammerkaret #14. T2400. Fotograf: Anne Petersen Kalleklev.

Figur 37: Mjelvakaret #15. T2826. Fotograf: Anne Petersen Kalleklev.

Figur 38: Hammerkaret #16. T7088/1. Fotograf: Anne Petersen Kalleklev.

Figur 39: Rømmekaret #17. T15109/10. Fotograf: Ole Bjørn Pedersen, NTNU Vitenskapsmuseet.

Figur 40: Gimsankar #18/17. T16351/17. Fotograf: Anne Petersen Kalleklev.

Figur 41: Fosskar #1/38. T16364/38. Fotograf: Ole Bjørn Pedersen, NTNU Vitenskapsmuseet.

Figur 42: Fosskar #1/39. T16364/39. Fotograf: Ole Bjørn Pedersen, NTNU Vitenskapsmuseet.

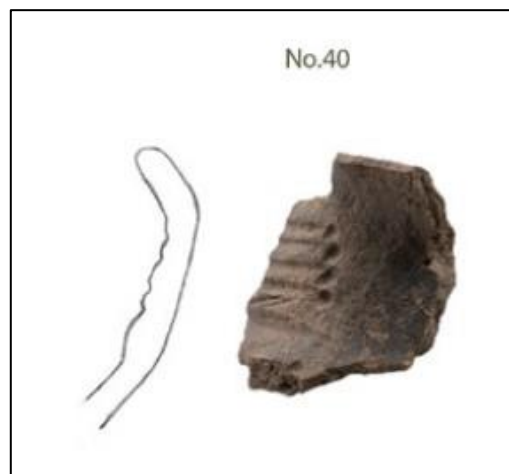
Figur 43: Fosskar #1/40. T16364/40. Fotograf: Ole Bjørn Pedersen, NTNU Vitenskapsmuseet.

Figur 44 (venstre): Fossemkaret #19. T19912/1. Fotograf: Anne Petersen Kalleklev.

Figur 45: Ørlandskar #20. T27076/5. Fotograf: Anne Petersen Kalleklev.

Figur 46: Ørlandskar #20. T27076/5. Fotograf: Åge Hojem, NTNU Vitenskapsmuseet. Fra: «The pottery at Vik in the Early Iron Age» av G. I. Solvold, 2019, Environment and Settlement: Ørland 600 BC-AD 1250, s. 276, Cappelen Damm.

5.1.5. Kar med lav nederdel og høy, smal hals.

De hankeløse karene med lav nederdel og høy, smal hals kjennetegnes av lav buk og skulder og en hals som er nærmest sylindrisk og konkav, og gjerne skarpe overganger mellom disse ledd. De er ofte av fint, tynt gods, magret med sand. Yttersiden er glatt og polert/glattet (Bøe, 1931, s. 113). Denne typen kar har, ifølge Bøe (1931, s. 115), ikke utviklet seg fra tidligere typer norsk keramikk, men kan være beslektet med fotbegre fra Nordvesttyskland. De tyske karene kan både være utviklet fra lokale typer og være inspirert av romerske fotbegre. Hovedtype R.368 går under denne kategorien. R.360 og R.367 kan også nevnes som lignende typer (Rygh, 1999 [1885]).

Kriteriene for typebestemmelsen er dekor, en tykkelse under 1 cm, jevn og relativ fin magring, og at formen ligner R.368, R.360 eller R.367.

I mitt materiale finnes det fem kar med lav nederdel og høy, smal hals.

Tabell 9: Kar med lav nederdel og høy, smal hals. Tabellen viser alle karene av denne typen i mitt materiale. Høyde/tykkelse er største mål av dette. Forkortelser: K=Kvarts, F=Feltspat, B=Bergart, S=Sand, KS=Kvartssand, SS=Skjellsand, LV=Leirvelling. ERT=Eldre romertid.

Kar med lav nederdel og høy, smal hals								
Stedsnavn	ID.nr.	Kontekst	Tilstand/ formparallell	Høyde/ tykkelse	Dekor- teknikk	Dekor	Magring	Datering
Skaset, Åfjord	#13/2	Grav	Sammensatt skår som til dels kan bestemme form. R.368 Bøe fig. 159	0,5 cm	Enkelt redskap	På hals og skulder. Horisontale linjer. Triangler med skråskravur inni.	S	YRT
Gimsan, Melhus	#18/16	Grav	Restaurert til helt kar. R.368 Bøe fig. 157	Ca. 13 cm	Enkelt redskap, hånd	På skulder og overgang til hals. Horisontal ribbe med skråskravur. Horisontale linjebånd med hulkile. Diagonale linjebånd i sikksakk-mønster.		YRT, C3
Bomo, Snåsa	#21	Grav	Restaurert til helt kar. R.368 Bøe fig. 146	Ca. 13 cm 0,5 cm	Kam, enkelt redskap, hånd	På hals, skulder og buk. Horisontale linjebånd, skråskravur og hulkiler. Diagonale linjebånd i sikksakk-mønster.	KS	YRT
Navlus, Snåsa	#22	Grav	Flere skår sammensatt til å til dels bestemme form. R.368 Bøe fig. 159	Minst: 7 cm 0,4 cm	Enkelt redskap, hånd	På skulder og buk. Horisontale hulkiler. Diagonale linjebånd med hulkile. Rosett. Vertikale linjer og hulkiler.	KS	YRT
Farstad, Fræna	#23	Løsfunn	Sammensatt nedre del. R.368 Bøe fig. 174	Nå: 9 cm 0,6 cm	Enkelt redskap, hånd	På hals, skulder og buk. Horisontale linjebånd med hulkiler. Vertikale linjebånd. Punkter følger linjene.	KS	YRT

Figur 47: Skasetkar #13/2.T1322. Fotograf: Anne Petersen Kalleklev.

Figur 48: Gimsankar #18/16. T16351/16. Fotograf: Ole Bjørn Pedersen, NTNU Vitenskapsmuseet..

Figur 49: Bomokaret #21. T17680/1. Fotograf: Ole Bjørn Pedersen, NTNU Vitenskapsmuseet.

Figur 50: Navluskaret #22. T19629/1. Fotograf: Anne Petersen Kalleklev.

Figur 51: Farstadkaret #23. T20920. Fotograf: Anne Petersen Kalleklev.

5.1.6. Kar på fot

En annen type hankeløs keramikk vi finner i Midt-Norge er kar på fot, dog bare ett eksemplar. Dette er en type kar med en enkel, rett fot midt under og skiller seg veldig fra de tidligere nevnte former. I Norge har typen blitt satt til yngre romertid, men forekommer allerede i eldre romertid. Formen er kjent fra eldre romertid i Danmark og Nordtyskland, og har gamle røtter i Middelhavslandene (Bøe, 1931, s. 129). Man kan finne dekorasjon på undersiden og dette kan tilsi at det er brukt som lokk. Noen minner også mer om en tallerken enn et beger, og er mulig brukt som kombinasjon av lokk og tallerken. Typeeksemplaret R.359 er vårt kar fra Midt-Norge (Rygh, 1999 [1885]). Det finnes også kar i Norge med høyere hals som minner mer om andre typer, bare med fot under. Det er vanlig med grålig leire og svartpolert overflate (Rødstrud, 2012, s. 51).

Kriteriet for typebestemmelsen er tydelig fot.

I mitt materiale finnes ett fotkar.

Tabell 10: Fotkar. Tabellen viser karet av denne typen i mitt materiale. Høyde/tykkelse er største mål av dette. Forkortelser: K=Kvarts, F=Feltpat, B=Bergart, S=Sand, KS=Kvartssand, SS=Skjellsand, LV=Leirvelling. ERT=Eldre romertid, YRT=Yngre romertid.

Fotkar								
Stedsnavn	ID.nr.	Kontekst	Tilstand/ formparallel	Høyde/ tykkelse	Dekor- teknikk	Dekor	Magring	Datering
Geite, Levanger	#24	Grav	Restaurert til helt kar. R.359 Bøe fig. 182	10,5 cm	Enkelt redskap	På skulder og buk. Horisontalt bånd med korte vertikale linjer. Små groper.		ERT, B2

Figur 52: Geitekaret #24. T465. Fotograf: Anne Petersen Kalleklev.

Figur 53: Geitekaret #24. T465. Fotograf: Anne Petersen Kalleklev.

5.1.7. Små kokekar

Den siste typen som forekommer i mitt materiale, er små kokekar. I form er den relativ lik bolleform, men har hank ved randen. Hovedtypen er R364 (Rygh, 1999 [1885]). Typen kan også være hankeløse eller ha to hanker, men som oftest har de én (Bøe, 1931, s. 156). De små kokekarene opptrer i yngre romertid og folkevandringstid, med start sent på 200-tallet e.Kr. (Rødstrud, 2012, s. 231) Typen kan være vanskelig å skille fra «bordkar», men kokekarene er ofte av grovere gods og har magring laget for koking

(Rødstrud, 2012, s. 229). Vanlig magring er mye sand, som gjør at karet tåler høye temperaturer (Bøe, 1931, s. 156). Godset er ofte rødlig eller gullig og har en stor tykkelse. Karene har som regel enkel dekor kun på buken. Eksempler på dekor er riflet nederdel med furer og ribber eller negleinstrykk. Karene kan også være udekorerte.

Kriteriene for typebestemmelsen er tykt gods, magret med sand, gjerne rødlig eller gullig, og gjerne dekor av nevnte eksempler.

I mitt materiale finnes ett lite kokekar.

Tabell 11: Små kokekar. Tabellen viser karet av denne typen i mitt materiale. Høyde/tykkelse er største mål av dette. Forkortelser: K=Kvarts, F=Feltspat, B=Bergart, S=Sand, KS=Kvartssand, SS=Skjellsand, LV=Leirvelling. ERT=Eldre romertid, YRT=Yngre romertid.

Små kokekar								
Stedsnavn	ID.nr.	Kontekst	Tilstand/ formparallel	Høyde/ tykkelse	Dekor- teknikk	Dekor	Magring	Datering
Ørland (Vik), Ørland	#25	Boplass	Ett skår, form kan ikke bestemmes	1 cm	Hånd	Horisontal rad med negleinstrykk, mulig flere rader	S	YRT, C2- C3

Figur 54: Ørlandskar #25. T27074/35. Fotograf: Anne Petersen Kalleklev.

Tabell 12: Liste over karenes ID.nr./katalognummer, stedsnavn og T-nummer. I analysen vil det bli brukt stedsnavn og ID.nr. på leirkarene.

ID.nr, stedsnavn og T-nummer		
#1	Foss	T16364/38-42
#2	Hognes	T17934/1
#3	Ørland	T27079/1-2
#4	Ørland	T27080/5-7
#5	Husan	T6100
#6	Ørland	T27070/117, 183, 186, 192
#7	Ørland	T27404/4
#8	Veske	T14735/5
#9	Ven	T362
#10	Egge	T545
#11	Hållem	T591
#12	Oppem	T829
#13	Skaset	T1321-1322
#14	Salthammer	T2400
#15	Mjelva	T2826
#16	Hammer	T7088/1
#17	Rømme	T15109/10
#18	Gimsan	T16351/16-17
#19	Fosseem	T19912/1
#20	Ørland	T27076/5
#21	Bomo	T17680/1
#22	Navlus	T19629/1
#23	Farstad	T20920
#24	Geite	T465
#25	Ørland	T27074/35

5.2. Presentasjon av funnkontekst

Keramikkens funnkontekst betyr i denne oppgaven hvilke type kontekst karene er funnet i og hvilke andre gjenstander vi finner sammen med dem. Av de 32 karene i mitt materiale er 23 fra gravfunn, 7 fra boplassfunn og 2 er løsfunn eller ubestemt funnkategori. Kontekstene vil her bli vist i tabellform etter type, med gjenstandsgruppene som ble presentert i metodekapittelet. En full gjennomgang av kontekst og alle gjenstander i hvert funn finnes i katalogen (Appendiks 1).

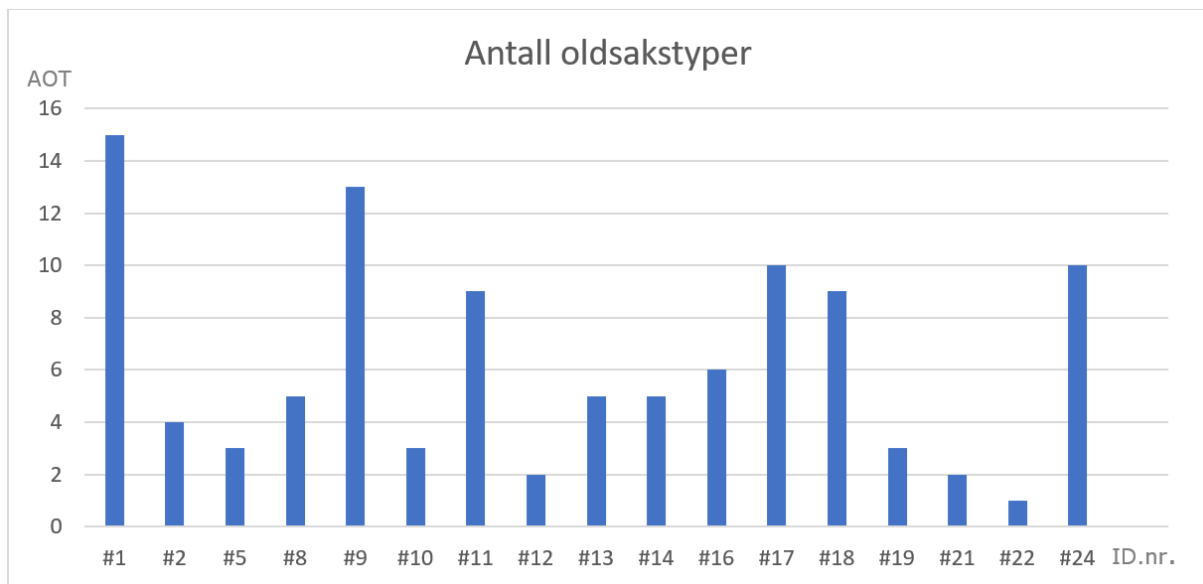
5.2.1. Gravfunn

De fleste karene er funnet i graver. Av de 23 leirkarene fra graver er 7 funnet i branngraver, 13 i skjelettgraver og 3 der gravskikken er usikker. Av forråds- og kokekar er det to kar fra graver, fremmed dekorert vare er ett, bolleform er to, hankekar er tretten, lav nederdel og høy, smal hals er fire og fotkar er ett. Flere av karene er fra samme grav, som gjør at det til sammen er 17 graver i mitt materiale. Graven fra Foss (#1) er en skjelettgrav som inneholdt fem leirkar. Ettersom tabell 13 er inndelt etter kartyper, vil denne graven være overrepresentert. Dette gjelder også Skaset- og Gimsan-graven (#13 og #18), som har to kar hver. Målet er å se på hvordan karene og kartypene opptrer i kontekstene, og fordi det er flere typer kar i hvert av funnene er det nødvendig å behandle dem som egne enheter.

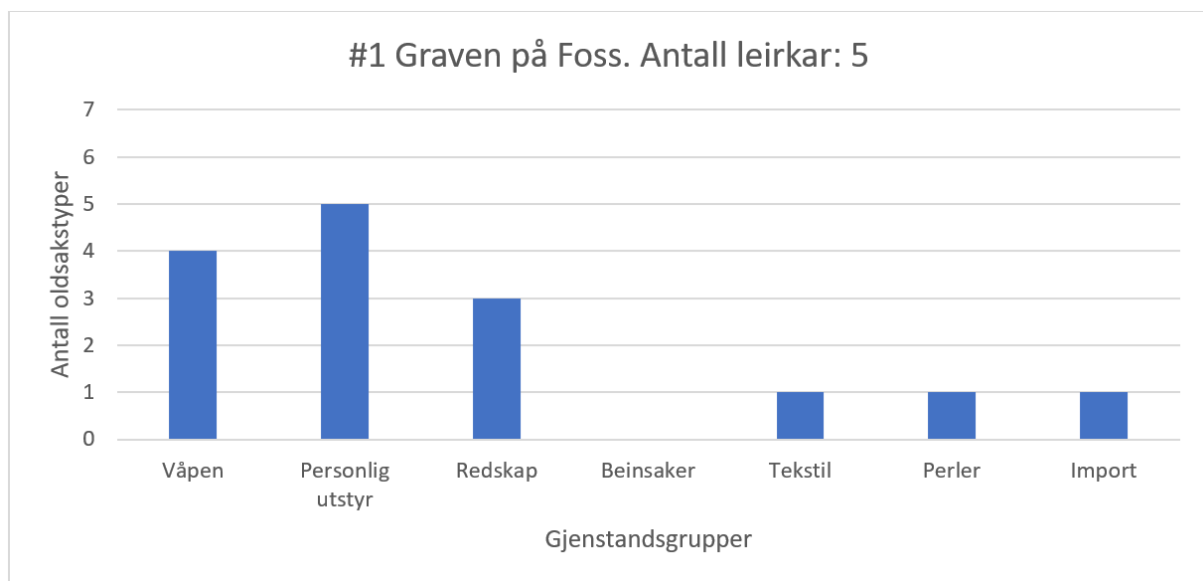
Tabell 13: Konteksttabell for gravfunn. Tabellen viser i hvor mange kar av hver type som opptrer i de ulike gravskikkene.

Konteksttabell: gravfunn			
Kartype	Branngrav	Skjelettgrav	Usikker gravskikk
Forråds- og kokekar (N=2)		1	1
Fremmed dekorert vare (N=1)	1		
Bolleform (N=2)		2	
Hankekar (N=13)	4	8	1
Lav nederdel og høy, smal hals (N=4)	2	2	
Fotkar (N=1)			1
Totalt:	7	13	3

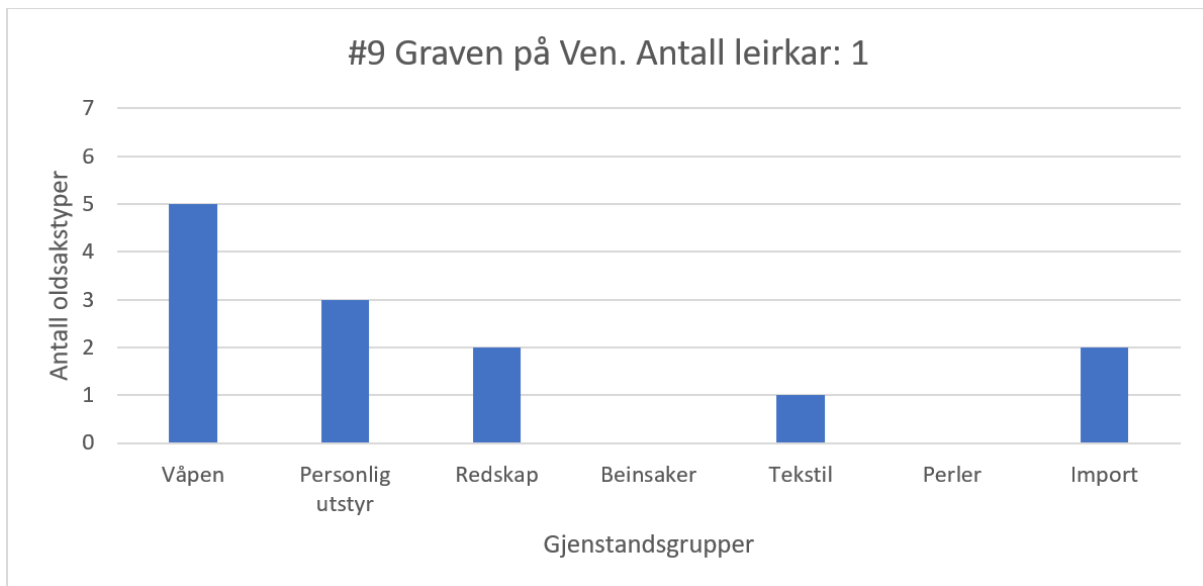
Ingen av karene i mitt materiale forekommer uten gravgods, men kombinasjon og mengde varierer. I kapittel 4 presenterte jeg AOT, som bestemmer om en grav er rik eller ikke basert på antall oldsakstyper. De 17 gravene er i figur 55 lagt frem med antall oldsakstyper, der man kan se AOT-verdien til hver grav. Gravene med mye gravgods, og som kan regnes som rike er Fossgraven (#1), Vengraven (#9), Hallegraven (#11), Gimsangraven (#18), Rømmegraven (#19) og Geitegraven (#24). Gjenstandsgruppene som forekommer i disse rike gravene er lagt fram i figur 56 til 61. I kakediagrammene 62 til 65 ser vi hvilke gjenstandsgrupper vi finner med hvilke kartyper, og hvor mange kar av hver type som er kombinert med de ulike gjenstandsgruppene. Ettersom det bare er ett kar av fremmed dekorert vare og ett fotkar er det ikke laget diagrammer til disse. Husankaret er kombinert med våpen og Geitekaret er kombinert med personlig utstyr, redskap, tekstil og import.

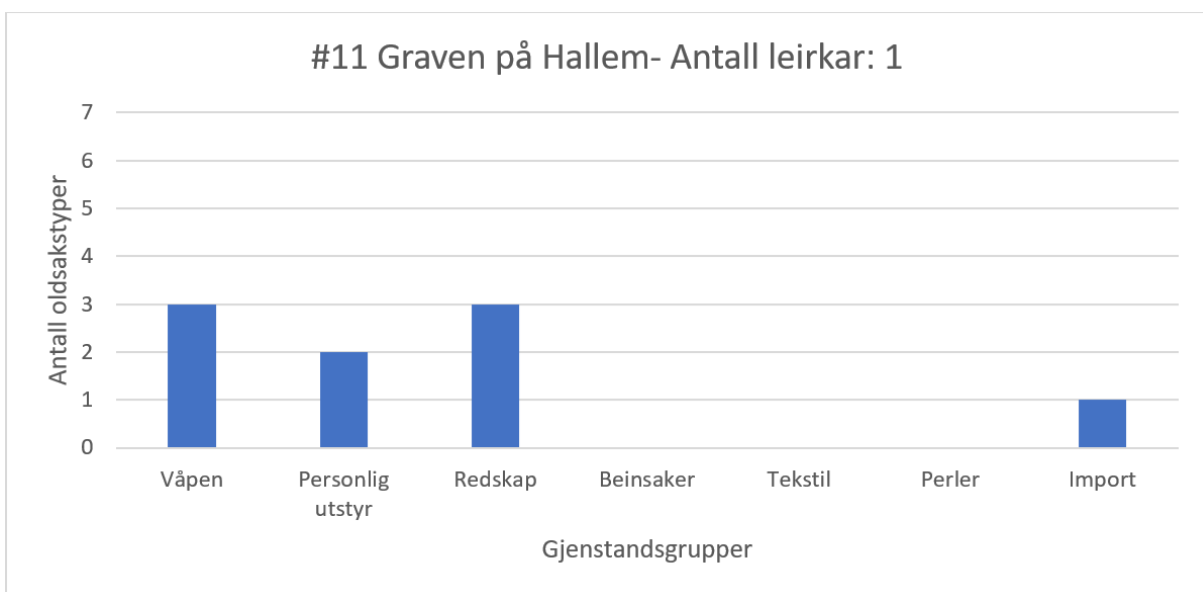
Figur 55: AOT-diagram. Diagrammet viser de 17 gravene i mitt materiale og antall oldsakstyper (AOT-verdi) i dem. Åtte oldsakstyper og over regnes som en rik grav (se kap. 4).

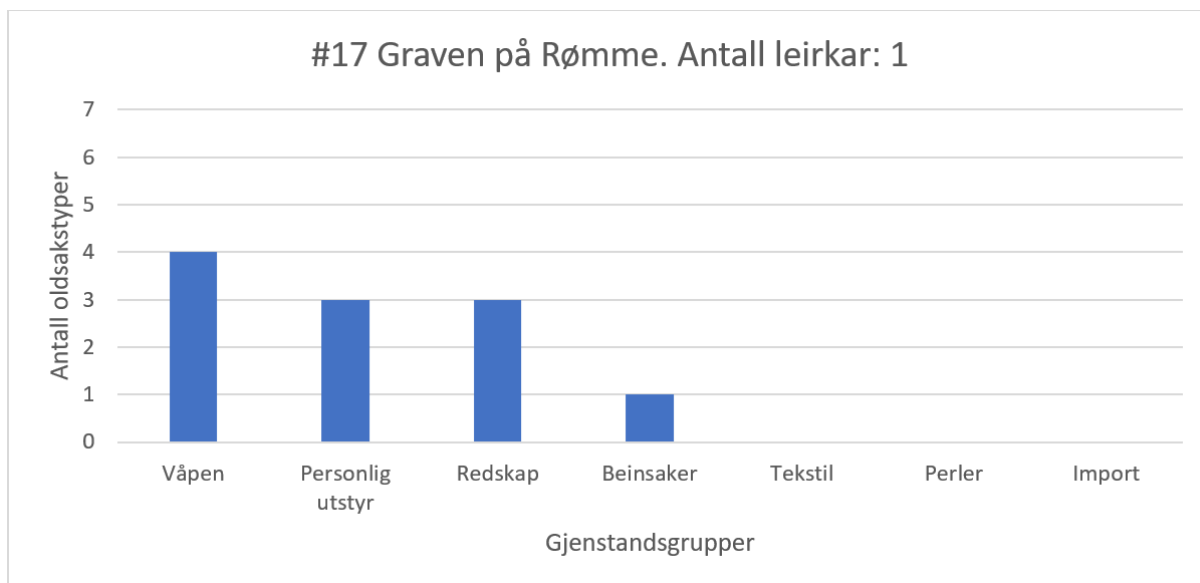
Figur 56: Diagram av gjenstandsgrupper i Fossgraven #1. AOT-verdi: 15. Kartyper: ett forråds- og kokekar, ett bolleformet kar og tre hankekar.

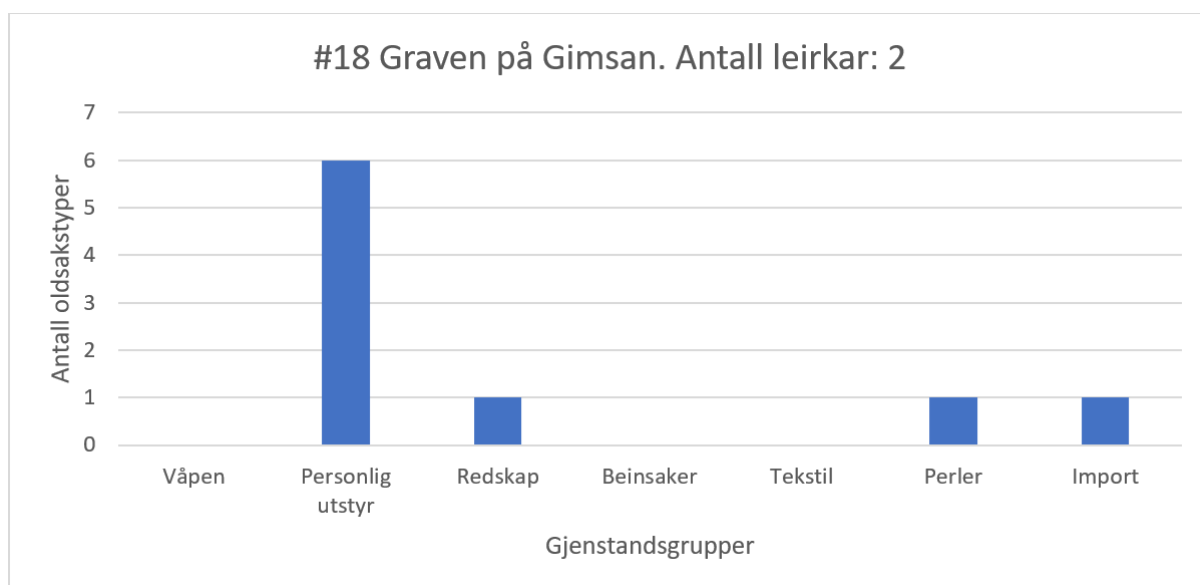
Figur 57: Diagram av gjenstandsgrupper i Vengraven #9. AOT-verdi: 13. Kartype: hankekar.

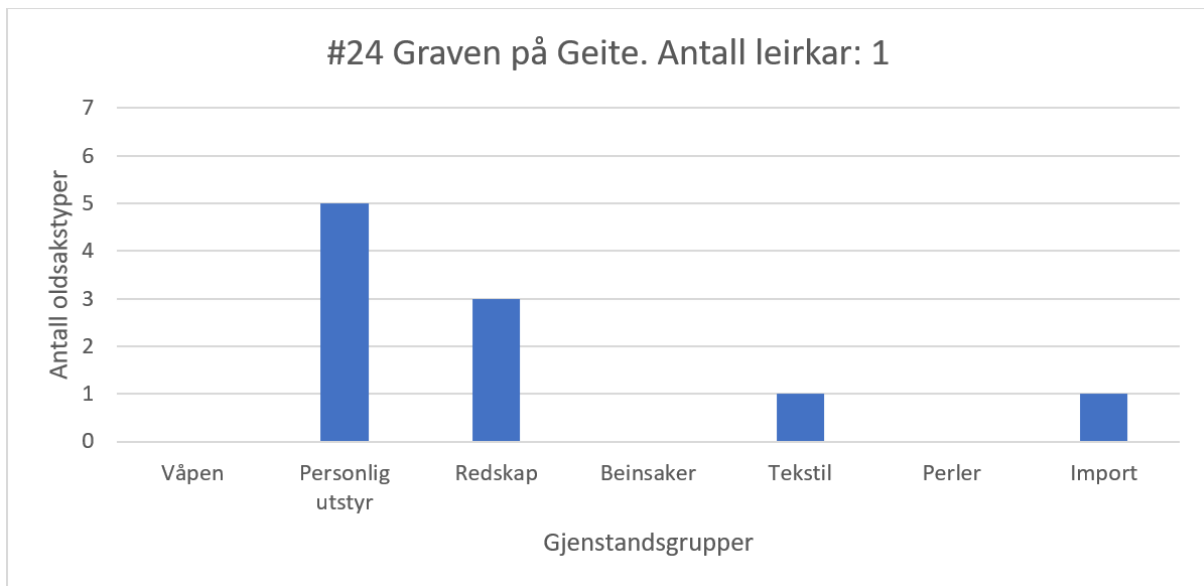
Figur 58: Diagram av gjenstandsgrupper i Hallemgraven #11. AOT-verdi: 9. Kartype: hankekar.

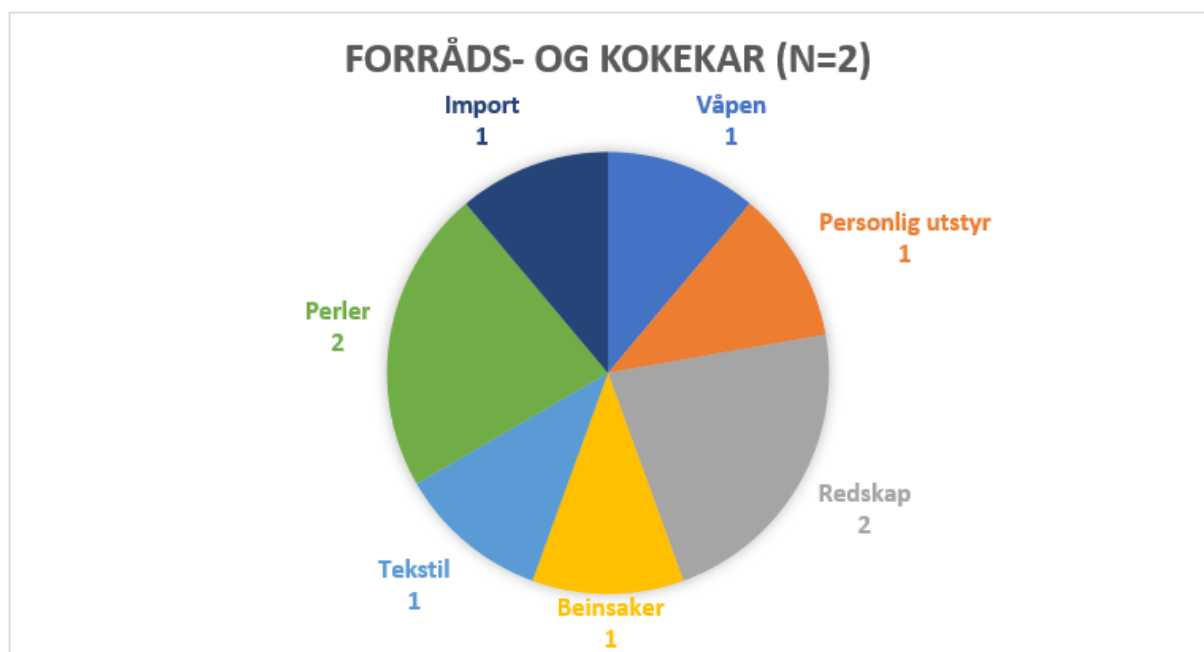
Figur 59: Diagram av gjenstandsgrupper i Rømmegraven #17. AOT-verdi: 11. Kartype: hankekar.

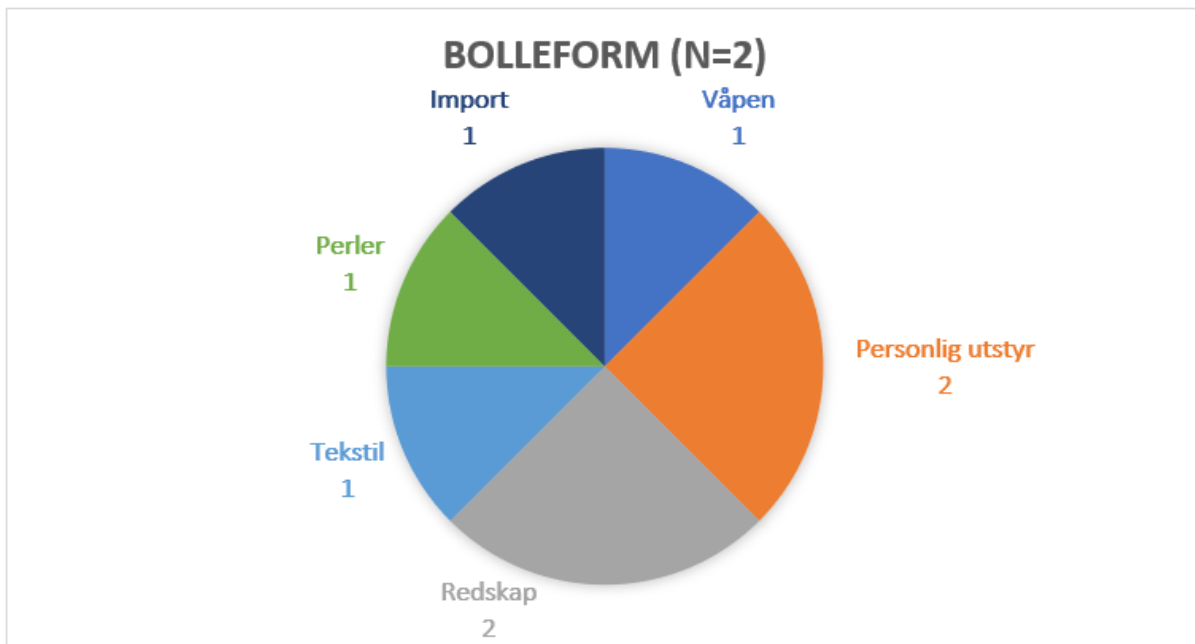
Figur 60: Diagram av gjenstandsgrupper i Gimsangraven #18. AOT-verdi: 9. Kartyper: ett hankekar og ett kar med lav nederdel og høy, smal hals.

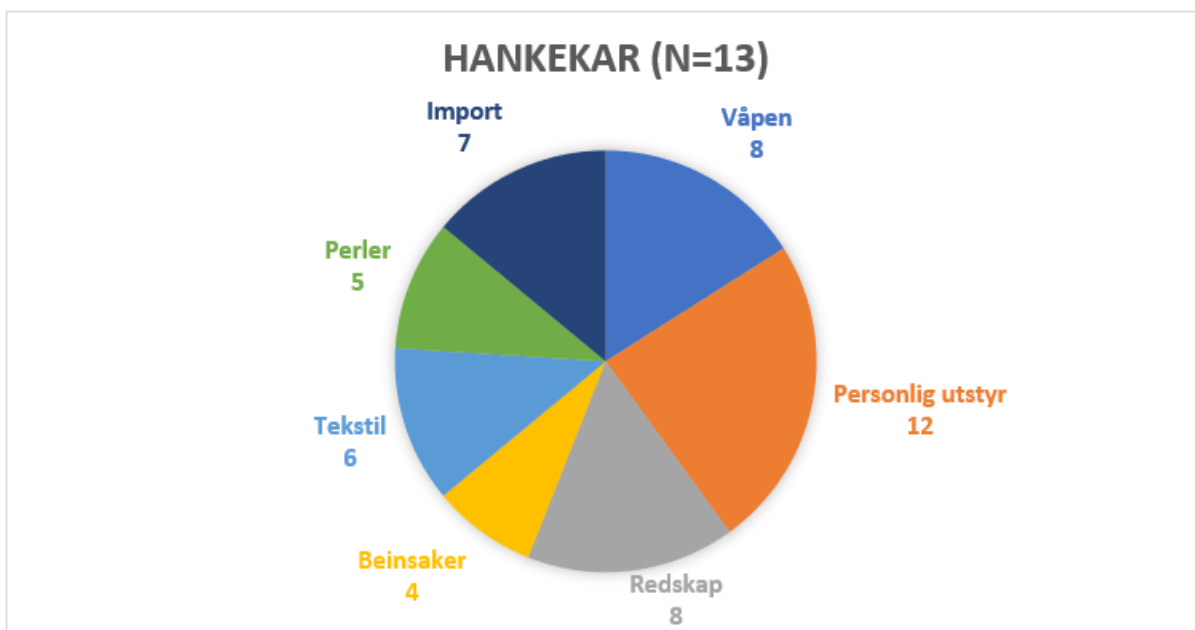
Figur 61: Diagram av gjenstandsgrupper i Geitegraven #24. AOT-verdi: 10. Kartype: fotkar.

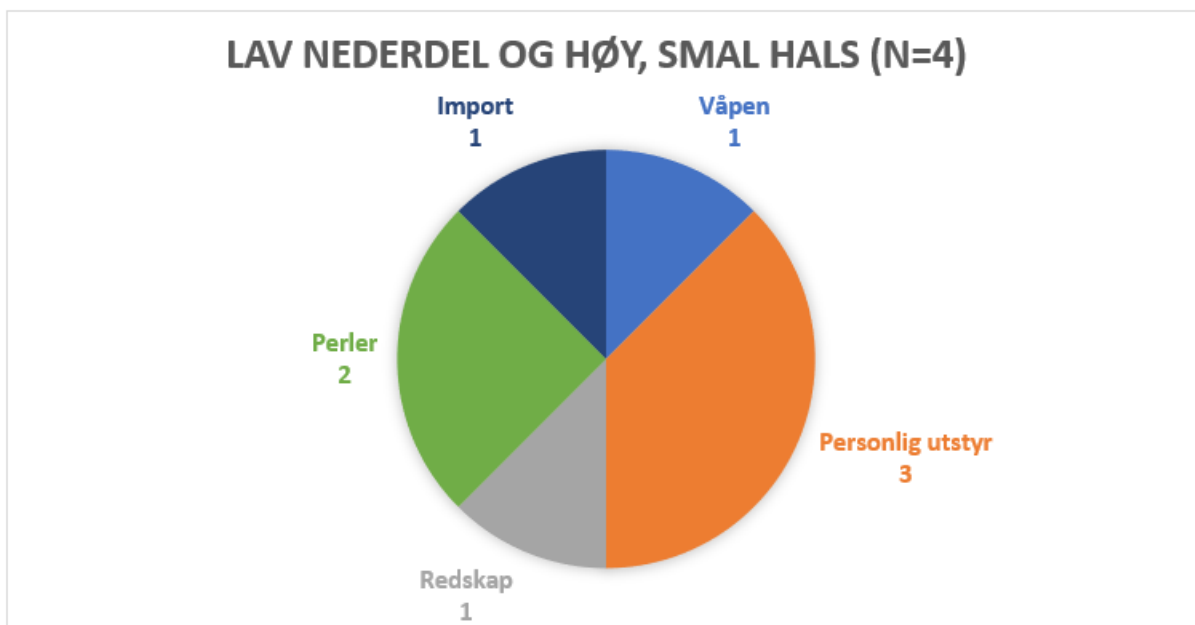
Figur 62: Kombinasjonsdiagram for forråds- og kokekar. Diagrammet viser antall forråds- og kokekar som er kombinert med hvilke gjenstandsgrupper i graver.

Figur 63: Kombinasjonsdiagram for bolleformede kar. Diagrammet viser antall bolleformede kar som er kombinert med hvilke gjenstandsgrupper i graver.

Figur 64: Kombinasjonsdiagram for hankekar. Diagrammet viser antall hankekar som er kombinert med hvilke andre gjenstandsgrupper i graver.

Figur 65: Kombinasjonsdiagram for kar med lav nederdel og høy, smal hals.

5.2.2. Boplassfunn

Alle karene fra boplasser i mitt materiale er funnet på Ørland kampflybase i Vik. Til sammen er det syv kar, fordelt over forskjellige typer, og funnet i to ulike kontekster (tabell 14).

Tabell 14: Konteksttabell for boplassfunn. Tabellen viser hvilke kartyper som finnes i hvilke kontekster.

Konteksttabell: boplassfunn		
Kartype	Kontekst:	
	Stolpehull	Avfallslag
Forråds- og kokekar (N=2)	2	
Fremmed dekorert vare (N=2)	1	1
Bolleform (N=1)	1	
Hankekar (N=1)	1	
Små kokekar N=1)		1
Totalt:	5	2

Katalogen (Appendiks 1) har med alle funn under samme museumsnummer, og dermed varierer konteksten mellom å inkludere bare funn fra stolpehull, hele hus eller hele lag. Dette er spesifisert i katalogen. Tabell 15 inkluderer bare funn funnet i samme kontekst. Det er naturligvis flere funn i hele avfallslag enn i stolpehull, og dette vil bli tatt hensyn til i analysen. Bare to av karene er fra samme kontekst (#3), men i flere kontekster er det funnet skår av udefinert eller spanntformet keramikk. Vi ser at i stolpehullene er det bein leirkarene opptrer med mest.

Tabell 15: Funnkombinasjoner for boplassfunn. Tabellen viser hvilken type leirkarene er, i hvilken kontekst de er og hvilke andre funn som finner sammen med dem.

Funnkombinasjoner: boplassfunn			
Kartype	ID.nr.	Kontekst	Andre funn (gjenstandsgrupper)
Forråds- og kokekar	#3/1	Stolpehull	Bein, flint, udefinert keramikk, bolleformet kar
	#4	Stolpehull	Ovnsrester
Fremmed dekorert vare	#6	Avfallslag	Bein, ovnsrester, nagler, glassbeger, perler, flint, redskap, udefinert keramikk, spannformet leirkar
	#7	Stolpehull	
Bolleform	#3/2	Stolpehull	Bein, flint, udefinert keramikk, forråds- og kokekar
Hankekar	#20	Stolpehull	Bein
Små kokekar	#25	Avfallslag	Bein, ovnsrester, nagler, glassbeger, perler, redskap, gull/sølv/bronse, udefinert keramikk, spannformet leirkar

5.2.3. Ubestemt funnkategori

Ett kar regnes som løsfunn, Farstadkaret (#23), og ett kar har ubestemt funnkategori, Mjelvakaret (#15). Farstadkaret ble funnet sammen med dyrebein, jernskrot og kullrester under en steinmur. Sammen med Mjelvakaret forekom det spydspisser av jern, ildslagsstein og brente bein. Sistnevnte kar stammer trolig fra en grav, ettersom det finnes et gravfelt på samme gård. Disse to kar vil ikke bli særlig analysert i henhold til kontekst, ettersom den må regnes som ubestemt i begge tilfeller.

6. Analyse

6.1. Attributtanalyse av leirkarene

I dette kapitlet vil det framlagte materialet analyseres. Dette vil presenteres etter kartype, inndelt i attributtene; form, dekor og godskvalitet. Det vil bli gjennomgått kriteriepunktene som ble utarbeidet i metodekapitlet for å finne ut hvilke kar som har fremmede eller lokale trekk og hvordan de fordeler seg mellom kategoriene praktgjenstand eller husholdningsprodukt. Under følger en oversikt over kriteriene for fremmede eller lokale trekk og praktgjenstand eller husholdningsprodukt som ble fremlagt i kapittel 4. Analysen vil ha bakgrunn i litteratur og mine egne oppfatninger om karene. Litteraturen som i hovedsak blir brukt for sammenligning er Bøe (1931), Müller (1895) og Norling-Christensen (1954). Alle kar det refereres til av Bøe og Müller finnes avbildet i Appendiks 2 og 3.

Tabell 16: Kriterier for karstatus. Tabellen viser de ulike kriteriene som ble satt i kapittel 4. De mest tellende kriteriene er øverst. Alle kriteriene må ikke oppfylles.

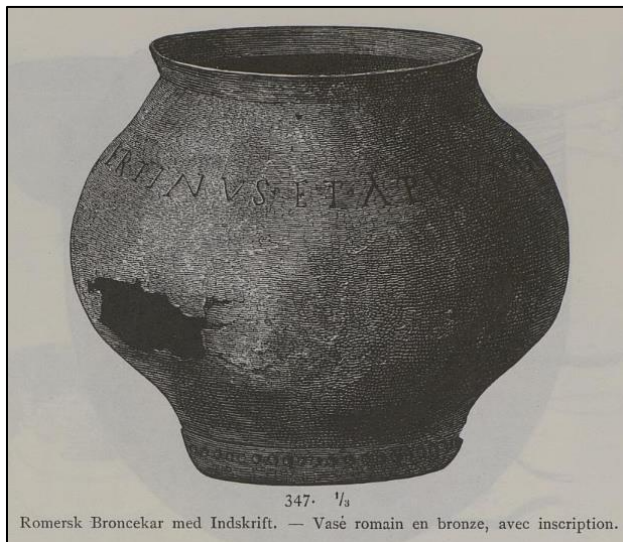
Kriterier for fremmede eller lokale trekk og praktgjenstand eller husholdningsprodukt			
Fremmede trekk	Lokale trekk	Praktgjenstand	Husholdningsprodukt
Form ligner bronsekjeler	Særegen form	Jevn form og /eller dekor	Enkel dekor eller ingen dekor
Form ligner kar fra andre land eller andre steder i Norge	Særegen dekor	Polering/glatting/slemming	Grovt magret
Dekor ligner kar fra andre lang eller andre steder i Norge		Omfattende dekor	Flekkete farge/dårlig brent
		Fin og jevn magring	Funksjon som: oppbevaringskar eller kokekar
		Jevn farge/godt brent	
		Funksjon som: bordkar, drikkekar eller begravelseskar	

6.2. Forråds og kokekar

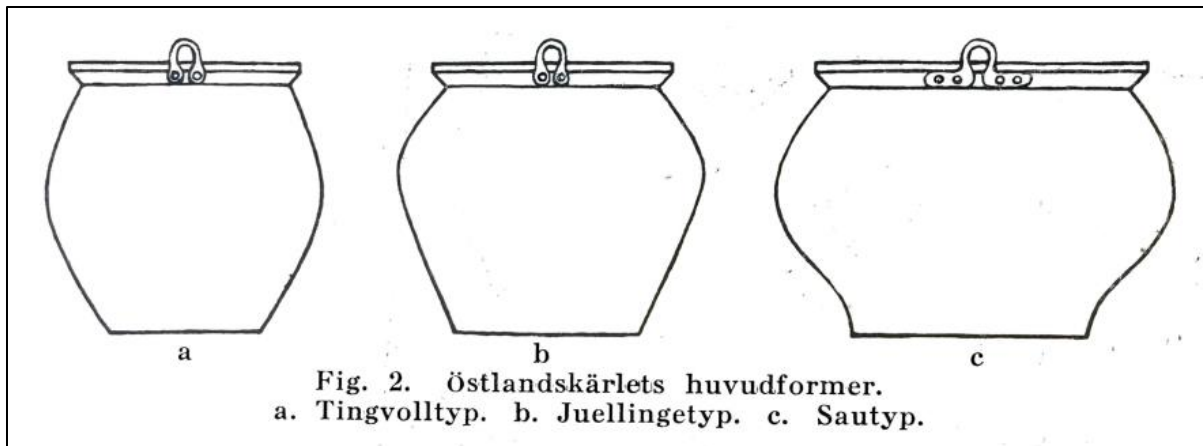
6.2.1. Form

Bøe legger frem 24 ulike kar av denne typen, der formen varierer noe. Typen er smalere i eldre tider og nærmere folkevandringstid er den bredere og mer rundbuket, men man kan se fellestrekk mellom de eldste og yngste karene, til tross for at det kan være 400 år mellom dem (Bøe, 1931, s. 24). Grunnene til endring i form kan ha sammenheng med bruksområde å gjøre, noe jeg vil komme tilbake til etter jeg har sett litt nærmere på karene fra mitt materiale.

Felles for de fire karene i mitt materiale er at de er store, med rett bunn, går svakt konveks opp til en høy bukovergang og en kort hals. Tre av karene har rett rand, mens ett har skrå. Vi kan finne paralleller i disse kar på Sjælland (Bøe, 1931, s. 16). I tillegg mener Bøe (1931, s. 16-17) at flere av forråds- og kokekarene er etterligninger av romerske bronsekjeler. Dette kan blant annet ses på likheten mellom bronsekaret R.347 (figur 66) og Bøes fig. 9, som har lik form som karet fra Hognes (#2). Når det kommer til de situlaformede kar, kan muligens kar #4 fra Ørlandet ligne i form. Karet har ikke nok skår til å bestemmes nærmere, men er lik typeeksemplaret R.354 i rand, hals og deler av buk. #3/1 fra Ørlandet har bredere skulder og ligner mest Rødsruds (2012) forrådskar med nye trekk. Ørlandskar #3/1 minner om Bøe fig. 8 og 13, henholdsvis fra Vestfold og Aust-Agder (Bøe, 1931, s. 15, 19). Karet har ikke skrå rand, slik som Bøes eksempler, men overgangen fra hals til skulder er like skarp og buken er skrå, ikke buet, som på Bøes andre forråds- og kokekar. Denne formen finnes også i områder i Nord-Europa som har stor innflytelse fra romersk kultur Videre kan man også se likheter mellom noen typer Østlandskjeler og flere av forråds- og kokekarene (figur 67). Ørlandskaret (#3/1) ligner på kjeler av Juellingetype. Karet fra Foss (#1/42) har en mer avrundet buk enn Ørlandskaret, men minner ellers i form. Bøes fig. 11 og 12, som karet minner mest om representerer en type fra Sør-Vestlandet (Bøe, 1931, s. 18). Som forbilder til denne typen har nok kar som fig. 9 og 10 vært, altså etterligninger av bronsekjeler. Bøe (1931, s. 17) kaller dem «bukete udekorerte vaser», og plasserer dem tidsmessig i yngre romertid, mest i 4. århundre.

Figur 66: Romersk bronsekar, R.347. Hogneskaret ligner på dette i form. Fra «Norske oldsager» av O. Rygh, 1999, Trondheim: Tapir Forlag.

Figur 67: Hovedformer av Østlandskjeler. Fra «Bronskärilen av Östlands- och Vestlandstyp» av G. Ekholm, 1933, Det kgl. Norske videnskabers selskaps skrifter 1993 nr.5, s. 6, Trondheim.

Når det kommer til jevnhet i karene er dette noe vanskelig å analysere på denne gruppen ettersom det er få hele kar. Hogneskaret er såpass restaurert at vi ikke kan regne med karetts jevnhet eller tykkelse er original. Ørlandskar #4 har for få skår til at det er mulig å avgjøre. Både Fosskaret og Ørlandskar #3/1 virker å være relativt jevne i formen. Ingen av dem har noen feil eller bulker. Hele utformingen ser også ut til å være lik rundt hele karet på #3/1. Fosskaret har bare en side, men denne er også lik rundt. Både Ørlands- og Fosskaret har varierende tykkelse, men dette virker å være grunnet slitasje

Denne type kar ble brukt til oppbevaring og laging av mat, derav navnet. Rødstrud (2012, s. 204) påpeker at av de situlaformede kar ble den smalere typene brukt til koking. Dette kan stemme med det situlaformede Ørlandskaret (#4), som jeg vil komme tilbake til under godskvalitet. Det andre Ørlandskaret, #3/1, har flere situlaformede trekk, men også trekk fra bronsekjeler. Det ble her funnet matrester inni karet, som tyder på at det ble brukt som et oppbevaringskar (Solvold, 2019, s. 278). For både Foss- og Hogneskaret er det vanskeligere å bestemme bruksområde. Begge kar kan være inspirert av bronsekjeler, og fungert som blandingskar eller drikkebeholdere (Rødstrud, 2012, s. 206). Dette vil dog være avhengig av gods og overflatebehandling.

Tabell 17: Formtabell for forråds- og kokekar. Tabellen viser hvilke kriterier karene oppfølger for de ulike delene som analyseres.

Form: Forråds- og kokekar					
Problemstilling	Kriterier	#1/42	#2	#3/1	#4
Fremmede trekk	Ligner bronsekjeler		X	X	
	Ligner kar fra andre land			X	
	Ligner kar fra andre steder i Norge	X			X
Lokale trekk	Særegen form				
Praktgjenstand	Jevn form	X	-	X	-
	Bordkar	X?	X?		
	Drikkekar	X?	X?		
	Begravelseskar				
Husholdningsprodukt	Oppbevaringskar			X	
	Kokekar				X

6.2.2. Dekor

Forråds- og kokekarene i mitt materiale er udekorerte. Generelt ellers i Norge er dekor sjeldent, men forekommer i noen tilfeller i form av skråhakk og groper. Ettersom mine kar ikke har dekor, vil de ikke analyseres under dette punktet.

6.2.3. Godskvalitet

Forråds- og kokekar blir beskrevet som grove kar. De er tykke, har ofte mye og grov magring, ujevn farge og er ikke behandlet i overflaten. Det finnes også her unntak, der noen kar er finere behandlet. Alle karene i mitt materiale har synlig grov magring. Sannsynligvis er alle magret med kvarts. Fosskar #1/42 har også feltspat i magringen. Ørlandskar #4 har den groveste og mest ujevne magringen, med store kvartsbiter, mens Hogneskaret har den minst grove med de minste kvartskornene. Selv om magringen er grov, har både Fosskaret, Hogneskaret og Ørlandskar #3/1 relativ jevn magring. Alle karene virker også å være glattet i overflaten. Dette er usikkert for Hogneskaret, ettersom det er restaurert.

Figur 68: Godskvalitet på Fosskar #1/42. T16364/42.
Fotograf: Anne Petersen Kalleklev.

Figur 69: Godskvalitet på Hogneskaret #2.
T17934/1. Fotograf: Anne Petersen Kalleklev.

Figur 70: Godskvalitet på Ørlandskar #3/1. T27079/1.
Fotograf: Anne Petersen Kalleklev.

Figur 71: Godskvalitet på Ørlandskar #4. T27080/5-7-
Fotograf: Anne Petersen Kalleklev.

Fosskaret og Ørlandskar #3/1 har begge en lys brun/gullig farge med mørkere flekker. Dette kan tyde på at karene har blitt brent under åpen ild, eller tildekket der en del oksygen har sluppet inn (Hulthén, 1982, s. 17). Bøe (1931, s. 16) nevner at denne fargen kan være et resultat av et forsøk på å lage etterligninger av bronsekjeler, men han ser den ikke som sannsynlig. Ørlandskar #4 har en lys rødoransje farge, som virker jevn. Ettersom karet ikke er helt er det vanskelig å si sikkert. Karet har sannsynligvis blitt brent på åpen ild. Som nevnt over er Hogneskaret restaurert og det er dermed vanskelig å si om fargen er original eller ikke, og det vil derfor ikke kunne analyseres under dette punkt.

Sorte overfladiske flekker på Ørlandskar #4 tyder på at det er utsatt for sekundær brenning. Karet har også sprekker i overflaten, som kan bety at det er varmet opp flere ganger. Karet blir tolket som kokekar (Solvold, 2019, s. 278). Den grove magringen og ujevne fargen på Fosskaret og Ørlandskar #3/1 tyder på at de ikke er brukt til bordkar, med mindre fargen har skulle etterligne bronsekjeler, men dette er usannsynlig. Som tidligere nevnt ble det funnet matrester i Ørlandskaret, og begge karene har sannsynligvis blitt brukt til oppbevaring. Hogneskaret sin fine magring kan bety på at det er bordkar, spesielt hvis overflaten og fargen er original. Ettersom vi ikke vet dette kan det ikke konkluderes med at det er bordkar.

Tabell 18: Godsanalysetabell for forråds- og kokekar. Tabellen viser hvilke kriterier karene oppfølger for de ulike delene som analyseres.

Godsanalyse: Forråds- og kokekar					
Problemstilling	Kriterier	#1/42	#2	#3/1	#4
Praktgjenstand	Fint magret		X		
	Jevnt magret	X	X	X	
	Godt bevart gods	X	-	X	
	Godt brent		-		X
	Jevn farge		-		X
	Drikkekar				
	Bordkar		X?		
	Begravelseskar				
Husholdningsprodukt	Grovt magret	X		X	X
	Flaket/dårlig holdbart gods				
	Flekkete farge	X		X	
	Oppbevaringskar	X	X?	X	
	Kokekar				X

6.3. Fremmed dekorert vare

6.3.1. Form

Som tidligere nevnt blir ikke denne kartypen bestemt på form, men det er likevel et relevant attributt å analysere. Karene kan ofte minne om forråds- og kokekar i formen, men dette er ikke normen. Bøe har 15 eksempler på denne type kar. Formen blir vidt beskrevet av Rødsrud (2012, s. 208) som høye kar med jevnt avrundet, buket nedre del og flat eller oppdrevet bunn.

Husankaret (#5) ble funnet i skår og er siden restaurert. Dette gjør at vi ikke kan være helt sikker på om dette er den originale formen. Bøe (1931, s. 43) beskriver karetets form, trolig før det ble restaurert, og nevner at store skår er bevart av karet. Vi arbeider dermed ut ifra at karet har sin originale form. Bøe påpeker at siden er svakt innsvinget før bunnen, noe som ikke er synlig på karet i dag. Dette er et trekk som ikke er vanlig på norske kar. Bøe finner samme hovedform igjen på et kar ved Hamburg, Tyskland. Marstrander (1983, s. 75) finner også lignende former i Elbenområdet, fra Hamburg ned til kysten. Av de danske kar synes Husankaret å ligne Müller 144 og 150, begge fra Jylland (Müller, 1895; Rødsrud, 2012, s. 209). Munningen er smal, som 144, men bukovergangen er høy som 150. Bøe fig. 31, som karet er nærmest av det norske materiale, er fra Karmøy, Rogaland. Dette karet står veldig nærme et jyllandsk eksempel i form (Bøe, 1931, s. 37). Husankaret skiller seg fra alle disse ved at det ikke har hanker.

Det ene karet fra Ørlandet, #6, forekommer i fire skår, der i alle fall et er fra skulderen og et er fra halsen. Dette gjør det vanskelig å kunne analysere formen, men den virker å ligne Bøe fig. 38, som er fra Vestfold. Bøe (1931, s. 42) mener dette karet har hatt

sjællandsk keramikk som forbilde, og nevner Hoby-funnet som eksempel, der det er funnet et leirkar med lik form. Ørlandskaret kan også ligne Müller 144, men halsen er lengre, som på 143. Det andre Ørlandskaret, #7, består av flere skår der skulderen er satt sammen til en side. Karet kan muligens minne i form om det foregående, men halsen er mye bredere. Av Bøe sine kar må den sies å være nærmest fig. 35, fra Østfold. Det skiller seg fra dette ved at halsen går bredere og rettere opp fra buken. Av det som kan tydes av formen, ligner den ikke særlig på noen av Bøe sine eksempler. Hvis vi ser til Müller, kan den sammenlignes med 147 i formen, en form vi ikke finner i Bøe sitt materiale. Norling-Christensens (1954) «Stor Vase Type 2:4», fra Bulbjærg i Aarhus, og «Lille Vase Type 2:9», fra Bliksbjerg i Aarhus, som vi ser på figur 72 kan også ligne.

Figur 72: Leirkar fra Århus som ligner fremmed dekorert vare i form. Fra venstre: Stor Vase Type 2:4 og Lille Vase Type 2:9. Begge disse ligner i form på Ørlandskar #7. Fra «Katalog over ældre romersk jernalders grave i Århus amt» av H. Norling-Christensen, 1954, Nordiske Fortidsminner IV. Bind 2. Hefte, København: Det Kgl. Nordiske Oldskriftselskab, PL. 6 og 23.

Husankaret har en jevn form, som er lik rundt hele karet. Overflaten er kraftig restaurert, men som nevnt over, må vi regne med at formen er så godt som original. Ørlandskar #6 har ikke nok skår til at det er mulig å avgjøre jevnheten. Ørlandskar #7 virker å ha hatt en relativ jevn form. Om karet har hatt lik form rundt hele er ikke mulig å avgjøre, men den siden som forekommer og resten av skårene ser ut til å ha lik og jevn form. Det er dog for liten del av Ørlandskarene til stede til at formen kan sies å

være jevn eller ikke. Begge karene har en jevn tykkelse på karet, som virker å være noe tynnere i halspartiet enn i buken, men overgangene ser jevne og rene ut.

Husankarets størrelse tilsies at det ikke har stått på bordet, ettersom det er rundt 25 cm høyt og sannsynligvis ganske tungt. Det er mulig det har blitt brukt som oppbevaringskar, men det har nok ikke vært et kar man flyttet mye på. En mulighet er også at det er laget for begravelse. Ørlandskarene kan ikke bestemmes i funksjon ut ifra formen.

Tabell 19: Formtabell for fremmed dekorert vare. Tabellen viser hvilke kriterier karene oppfølger for de ulike delene som analyseres.

Form: Fremmed dekorert vare				
Problemstilling	Kriterier	#5	#6	#7
Fremmede trekk	Ligner bronsekjeler			
	Ligner kar fra andre land	X	X	X
	Ligner kar fra andre steder i Norge	X	X	
Lokale trekk	Særegen form			
Praktgjenstand	Jevn form	X	-	-
	Bordkar		-	-
	Drikkekar		-	-
	Begravelseskar	X?	-	-
Husholdningsprodukt	Oppbevaringskar	X?	-	-
	Kokekar		-	-

6.3.2. Dekor

Denne type kar er mest kjent for sin dekor av fremmed opphav. I hovedsak ser man på Danmark og Tyskland som opprinnelsessted, men også Polen og Tsjekkia (Rødstrud, 2012, s. 208-209). Dekor forekommer oftest i enkle geometriske mønstre påført med enkelt redskap. Det er også vanlig at disse kar har polert og velbehandlet overflate (Rødstrud, 2012, s. 208). De tre karene i mitt materiale har dekor utført med enten pinne eller kniv. Det er i hovedsak enkle linjebånd.

Husankarets (#5) dekor er sannsynlig påført med kniv på grunn av dens tynne linjer. Bøe (1931, s. 43) mener dette karet er importert. Han påpeker at dekorasjonen er utført på lik måte som i Nordjylland, men finner paralleller i skulderdekoren på et kar fra Sørjylland. Han finner også igjen dekoren vest i Tyskland, og mener Husankaret burde være laget i et område som hadde tilknytning til keramikkproduksjonen rundt Elben. Karet fra Hamburgområde med lik hovedform, viser også likheter i dekoren. Marstrander (1983, s. 75), finner også form og dekor igjen i Elbenområdet, men ikke et kar der begge deler tilsvarer Husankaret. Han vil heller sette karet til Sørjylland, der han finner både form og dekor på et kar fra Gram og Over Jerstal. Johansen (2003, s. 108) setter og karet til Sørjylland. På de fleste danske kar forekommer de skraverte linjebåndene i

meander på skulderen, men på Husankaret er det i sikksakk-mønster. En mulighet er at dette karet er lokalprodusert, men har forsøkt å kopiere den sørjyllandske dekoren.

Figur 73: Dekor på Husankaret #5. T6100. Fotograf: Anne Petersen Kalleklev.

Figur 74 (høyre): Dekor på Husankaret vist av Bøe. Fra «Jernalderen i Norge» av J. Bøe, 1931, Bergens Museums Skrifter, nr. 14, s. 41, 38-39, Bergen: A/S John Griegs Boktrykkeri.

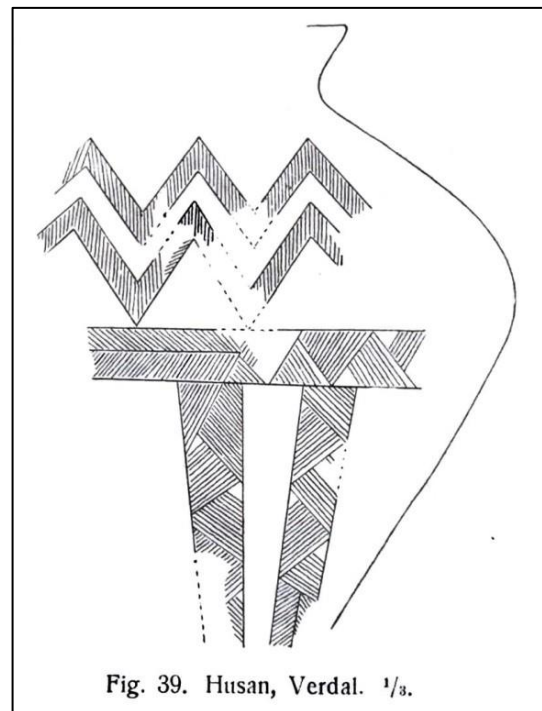

Fig. 39. Husan, Verdalen. 1/3.

Skråskravuren finner vi også på det ene karet fra Ørlandet, #6, i form av horisontalt linjebånd. Her er den sannsynligvis påført med pinne, og skravuren er kortere ribber. Mønsteret er usikkert, ettersom linjebåndet bare er på ett skår og ikke har noen ende. Det er ingen dekor direkte over eller under, men karet kan fremdeles ha hatt mer dekor på kroppen. Dette gjør at vi ikke vet om karet har ett horisontalt linjebånd eller om mønsteret for eksempel kan ha vært en meander. Kar med likt linjebånd over skulderen finner vi på Bøe fig. 26, 30 og 34, fra Vestfold, Aust-Agder og Østfold (Bøe, 1931, s. 30-40). Inspirasjonen til disse karenes dekor blir satt til Jylland. Vi finner den også på Müller 143 og 150, men her med et tettere mønster som vårt kar ikke kan ha. Der det finnes likheter i materiale fra Århus, er alle båndene smalere, som for eksempel «Stor Vase Type 4:3», som må være det nærmeste.

Figur 75: Dekor på Ørlandskar #6. T27070/117,183,186,192.
Fotograf: Anne Petersen Kalleklev.

Figur 76 (høyre): Stor Vase Type 4:3. Fra «Katalog over ældre romersk jernalders grave i Århus amt» av H. Norling-Christensen, 1954, Nordiske Fortidsminner IV. Bind 2. Hefte, PL. 11, København: Det Kgl. Nordiske Oldskriftselskab.

Det andre Ørlandskaret, #7, skiller seg i dekorasjon fra de andre, ved at det består av bare horisontale og diagonale linjer. Dekoren er sannsynligvis utført med en tynn pinne. Deler av mønsteret finnes på Bøe sine eksempler, for eksempel fig. 36, fra Akershus, men her bare en gang. Ørlandskaret har repeterende felt med mønsteret. Mer likt er «Lille Vase Type 2:9», fra Bliksbjerg II gravfeltet i Århus (Norling-Christensen, 1954, s. 52; Solvold, 2019, s. 281), som også ligner i form. Her ser vi at mønsteret er repetert to ganger og går over hele skulderen, slik som det sannsynligvis også gjør på vårt kar.

Figur 77: Dekor på Ørlandskar #7. T27404/4. Fotograf: Anne Petersen Kalleklev.

Figur 78: Lille Vase Type 2:9. Fra «Katalog over ældre romersk jernalders grave i Århus amt» av H. Norling-Christensen, 1954, Nordiske Fortidsminner IV. Bind 2. Hefte, PL. 23, København: Det Kgl. Nordiske Oldskriftselskab.

Dekoren på Husankaret og det andre Ørlandskar (#7) er omfattende. Dekoren på disse karene er jevnt utført og mønsteret er repeterende og likt. Dette kan være noe vanskelig å se på Husankaret, ettersom mye av mønsteret har forsvunnet fra overflaten, men vi ser de samme tendensene flere steder på karet. Det forekommer bare en side av Ørlandskar #7, men det er lite sannsynlig at dekoren ikke følger samme mønster rundt resten. Det første Ørlandskar (#6) virker ikke å være like godt utført som de andre, ettersom skråningsvinkelen er noe ujevn og varierer i størrelse. Det er ellers vanskelig å si noe om dekoren på dette karet ettersom det er få skår. Husankaret har en klart polert overflate, Ørlandskar #6 har rester av polering og leirvelling, mens Ørlandskar #7 har en glattet overflate.

Tabell 20: Dekoranalysetabell for fremmed dekorert vare. Tabellen viser hvilke kriterier karene oppfølger for de ulike delene som analyseres.

Dekor: Fremmed dekorert vare				
Problemstilling	Kriterier	#5	#6	#7
Fremmede trekk	Ligner på dekor i andre land	X	X	X
	Ligner på dekor andre steder i Norge		X	
Lokale trekk	Særegen dekor			
Praktgjenstand	Omfattende dekor	X	-	X
	Jevn dekor	X	-	X
	Polering/glattet	X	X	X

6.3.3. Godskvalitet

Den fremmed dekorerte varen er kjent for å ha høyt innhold av leire og være magret med sand. Karene kan også være dyppet i leirvelling som skaper en ytre overflate uten magring. Husankaret (#5) står på utstilling, dermed er magringen ukjent. Ørlandskar #6 er magret med en høy andel sand. Kornene varierer i størrelse. Ørlandskar #7 er relativt grovt magret med kvarts og sand. Ingen av karene er bevart hele, og Ørlandskar #6 har litt dårlige bevart gods enn de andre. Ørlandskar #7 har veldig holdbart gods.

Husankaret har mørk gråsvart overflate med lite flekker, som tyder på brenning i tildekket ild, mulig i grop. Karet er restaurert, men blitt beskrevet av Bøe før restaurering som «mørk og blankt avglattet uten synlig overdrag» (Bøe, 1931, s. 43). Det må dermed bli beregnet som jevnt og mørkt over hele. De to karene fra Ørlandet har en lys oransje innside med mørk grå overflate. Dette kan ha blitt oppnådd med at fyren har blitt dempet mot slutten av brenningen, slik at røyk og tjæredamp har blitt utskilt av ovnen. Deretter har ovnen blitt tildekket med jord eller torv (Rødsrud, 2012, s. 329-330). Dette tyder på at alle karene av denne typen har blitt brent under kontrollerte forhold. Ørlandskar #6 har for lite av overflaten bevart til å si noe sikkert om fargen. Karenes velbehandlede overflate og relativt jevne magring kan tyde på at de er brukt som bordkar.

Figur 79: Godskvalitet på Ørlandskar #6. T27070/117,183,186,192. Fotograf: Anne Petersen Kalleklev.

Figur 80: Godskvalitet på Ørlandskar #7. T27404/4. Fotograf: Anne Petersen Kalleklev.

Tabell 21: Godsanalysetabell for fremmed dekorert vare. Tabellen viser hvilke kriterier karene oppfølger for de ulike delene som analyseres.

Godsanalyse: Fremmed dekorert vare				
Problemstilling	Kriterier	#5	#6	#7
Praktgjenstand	Fint magret	-	X	
	Jevnt magret	-	X	X
	Godt bevart gods	-		X
	Godt brent	X	X	X
	Jevn farge	X	-	X
	Drikkekar			
	Bordkar			
Husholdningsprodukt	Begravelseskar			
	Grovt magret	-		X
	Flaket/dårlig holdbart gods	-	X?	
	Flekkete farge		-	
	Oppbevaringskar			
	Kokekar			

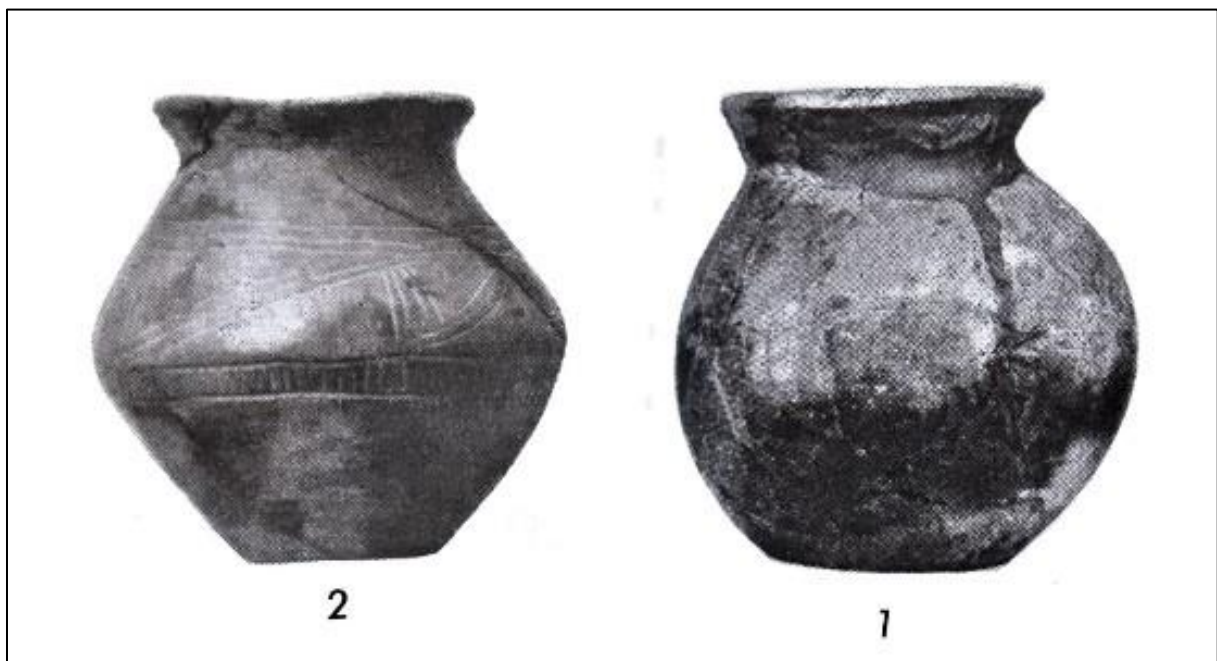
6.3. Bolleformede kar

6.3.1. Form

Bøe (1931, s. 45) regner bolleformen som en særegen type i norsk keramikkmateriale som ikke viser likheter med de tidligere former. Hogneskaret, av forråds- og kokekar, har dog en bollelignende form. Flere av Bøe sine forråds- og kokekar kan også minne i form, for eksempel fig. 6, 7, 10, 16 og 22, i tillegg til fig. 29 av fremmed dekorert vare (Bøe, 1931, s. 14-22, 31). Av den fremmed dekorekte vare er det ingen kar i mitt materiale som ligner direkte i form, men begge karene fra Ørlandet hadde en rundere kropp enn foregående kar. Dette viser at den bolleformede typen nødvendigvis ikke er særegen, men kan ha blitt utviklet av tidligere typer. Bøe (1931, s. 47) mener tydelig at det er dansk keramikk som er forbilde for formen til disse kar, noe vi skal se nærmere på.

Bolleformen regnes som forløperen for kar med hank oppe ved randen, og flere av karene har lik form som hovedtypen av denne (R.365). Det er også mulig at bolleformen er med på å utvikle hankekarene (Rødsrud, 2012, s. 212).

Veskekaret (#8) er nærmest Bøe fig. 47, fra Aust-Agder, i form, uten den så avrundede buken. Bøe (1931, s. 48) nevner Müller 299, fra Fyn som lignende i kontur. Veskekaret kan ligne dette, men ligner mer Müller 298, 164 og 55, henholdsvis fra Jylland og Bornholm. Av karene fra Århus ligner karet på «Lille Vase Type 3:2» (Norling-Christensen, 1954). Det er vanskelig å si sikkert, ettersom randen på vårt kar ikke er satt sammen med resten, så det er usikkert hvordan overgangen her er. Det er uansett klart at karet har hatt mulige forbilder over hele Danmark. Det andre karet, fra Foss (#1/41), har en rundere kropp enn foregående, med myke overganger. Det minner om Bøe fig. 43, fra Vestfold, med bredere buk. Fosskaret er ganske likt Müller 149 og 154, fra Jylland, uten hank. «Lille Vase Type 1:1» fra Århus, kan også minne i buken, men har smalere munning. Fosskaret har tidligere blitt behandlet som hankekar, men ut ifra formen, og at ingen hank forekommer, oppfyller det kriteriene til bolleformede kar. Det siste bolleformede karet, fra Ørland (#3/2), har også kuleformet buk og er nesten hel i formen. Det skiller seg fra Fosskaret ved at det er lavere og har mindre rand. Det ligner Bøe fig. 44, fra Vestfold, men med rett, kort rand og er også lavere enn dette. Det nærmeste vi kommer av Müllers kar er 160, som finnes på Sjælland, Falster og Bornholm. Randen er heller ikke lik denne og kroppen går mer i ett. Den synes heller ikke å ligne noen av karene fra Århus. På grunn av den rette randen, må dette kunne sies å være en relativ særegen form.

Figur 81: Leirkar fra Århus som ligner bolleformede kar i form. Fra venstre: Lille Vase Type 3:2 og Lille Vase Type 1:1. Veskekaret ligner 3:2 og Fosskaret ligner 1:1. Fra «Katalog over ældre romersk jernalders grave i Århus amt» av H. Norling-Christensen, 1954, Nordiske Fortidsminner IV. Bind 2. Hefte, København: Det Kgl. Nordiske Oldskriftselskab, PL. 20 og 24.

Veskekaret er ikke særlig jevnt, ettersom tykkelsen varierer en del og det kan virke noe «klumpete». Både Foss- og Ørlandskaret har en jevn form, som ser lik ut rundt karet.

Tykkelsen på disse karene er også jevn, men Ørlandskaret er relativt tykk og virker å være ekstra tykk i bunn.

Det er vanskelig å avgjøre hva de bolleformede karene ble brukt til på grunnlag av formen, men de regnes av Bøe som finere bordkar. Alle karene er relativt små, som tilsier at de ikke ble brukt til oppbevaring. Ørlandskaret har en tykkere bunn enn resten av karet, og det kan være laget mer robust fordi det har blitt brukt til matlaging. Dette gjenstår å se under de andre analysepunktene.

Tabell 22: Formtabell for bolleformede kar. Tabellen viser hvilke kriterier karene oppfølger for de ulike delene som analyseres.

Form: Bolleform				
Problemstilling	Kriterier	#8	#1/41	#3/2
Fremmede trekk	Ligner bronsekjeler			
	Ligner kar fra andre land	X	X	
	Ligner kar fra andre steder i Norge	X	X	
Lokale trekk	Særegen form			X
Praktgjenstand	Jevn form		X	X
	Bordkar	-	-	
	Drikkekar	-	-	
	Begravelseskar	-	-	
Husholdningsprodukt	Oppbevaringskar	-	-	
	Kokekar	-	-	X?

6.3.2. Dekor

Dekoren på bolleformen kan variere stort. Bøe (1931, s. 46) nevner at typisk er dekoren plassert på skulderen, slik som på andre typer leirkar. Den kan også være på buken helt ned til bunnen eller helt opp til randen. To av de bolleformede kar i mitt materiale har synlig dekor. Veskekaret (#8) vil ikke bli analysert under dette punktet. Fosskaret (#1/42) har dekor utført med kam, enkelt redskap og hånd, og Ørlandskaret (#3/2) har dekor utført med enkelt redskap.

Fosskaret har dekor over skulder og hals, sannsynligvis også lengre ned på buken. Vi kan ikke finne likt mønster på Bøe sine bolleformede kar, men noen av enhetene finnes. Nærmest av bollekarene må være fig. 46, fra Vestfold, som har rosetter, vinkelbånd og horisontale linjebånd. Utenom de enkelte enhetene er mønsteret ganske langt ifra. Vi finner mønsteret på Bøe fig. 76, et hankekar fra Rogaland med alle de samme enhetene, bortsett fra at vinkelbåndene er byttet ut med hengebuer. Dekoren kan støtte at Fosskaret er et hankekar, og ikke et bolleformet kar. Det virker ikke å være parallellt til dekoren i Danmark, utenom rosetter og vinkelbånd på senere hankekar og hankeløse kar, Müller 290, 292 og 299. Ørlandskaret er dekorert ganske annerledes enn Fosskaret,

men karets mønster viser likheter til det tidligere Ørlandskaret (#7) av fremmed dekorert vare. Det bolleformede karet har dog færre linjer, linjene krysser hverandre og mønsteret ser ut til å gå bare en gang fra randen til bunnen. Karet må dog sies å ha en særegen dekor, ettersom vi ikke finner igjen kryssmønsteret på noen av Bøe sine kar eller de danske. Det nærmeste vi kommer er kryss på spannformede leirkar, som er mye senere i tid, for eksempel fig. 282 (Bøe, 1931, s. 176).

Figur 82: Dekor på Fosskar #1/41. T16364/41.
Fotograf: Anne Petersen Kalleklev.

Figur 83: Dekor på Ørlandskar #3/2. T27079/2.
Fotograf: Anne Petersen Kalleklev.

Fosskaret kan klart sies å ha omfattende dekor. Dekoren er lik rundt hele karet og jevnt utført. Det er brukt flere teknikker tett opptil hverandre, som tyder på en stødig pottemaker. Karet er svartpolert i overflaten. Ørlandskarets dekor er omfattende i den grad at dekoren dekker hele karet. Det er bare brukt én teknikk til å danne to forskjellige enheter. Dekoren danner et enkelt mønster, og kan ikke sies å være omfattende. Linjene er også ujevne, og kryssene er ikke like. Overflaten er derimot glattet.

Tabell 23: Dekoranalysetabell for bolleformede kar. Tabellen viser hvilke kriterier karene oppfølger for de ulike delene som analyseres.

Dekor: Bolleform			
Problemstilling	Kriterier	#1/41	#3/2
Fremmede trekk	Ligner på dekor i andre land		
	Ligner på dekor andre steder i Norge	X	
Lokale trekk	Særegen dekor		X
Praktgjenstand	Omfattende dekor	X	
	Jevn dekor	X	
	Polering/glattet	X	X

6.4.3. Godskvalitet

Finere bordkars gods er ifølge Bøe (1931, s. 206) utviklet for å være tett og holde på veske. Leiren burde derfor ikke blandes ut mer enn nødvendig. De bolleformede kar i mitt materiale er alle magret med kvarts. Veskekaret (#8) har finere magring enn de andre, med mindre korn. Det har sannsynligvis vært glattet, men mye av overflaten er slitt. Veskekaret og Fosskaret (#1/41) har flakete gods.

Figur 84: Godskvalitet på Veskekaret #8. T14735/5.
Fotograf: Anne Petersen Kalleklev.

Figur 85: Godskvalitet på Fosskar #1/41. T16364/41.
Fotograf: Anne Petersen Kalleklev.

Figur 86: Godskvalitet på Ørlandskar #3/2.
T27079/2. Fotograf: Anne Petersen Kalleklev.

Alle karene virker å ha en jevn farge og være godt brent. Veskekarets overflate har vært gråsvart, mens godset under er lysebrunt. Mulig har brenningen foregått på lik måte som de fremmed dekorerte Ørlandskarene. Fosskaret er helt svart i overflaten og godset inni er mørkt brunt. Deler av karet er restaurert med grå leire og lim, men man kan se at den originale overflaten har vært jevn i fargen over hele. Sannsynligvis har karet blitt brent i tildekket ovn, mulig i grop. Ørlandskaret (#3/2) skiller seg fra de andre ved at overflaten er lys brunbeige, mens godset inni er mørkere. Dette kan bety at den er brent i åpen ild, med kort brenningstid og høy temperatur (Hulthén, 1982, s. 17).

Ørlandskaret sin nederdel på ene siden er helt svart og deler av undersiden er også sprekt opp. Dette, sammen med grov magring og tykke nederdel, tyder på at det er blitt brukt til koking. Veskekarets funksjon er vanskelig å avgjøre på godset. Dets tynne vegger og flakete gods tyder på at dette ikke har vært egnet til koking. Det er mulig det har holdt til å være tett for drikke. Fosskaret må nok sies å være finere bordkar på tross av dets grove magring. Brenning og overflatebehandling er nok utført profesjonelt og til

finere bruk. Karets flakete gods kan tyde på at det ikke er laget til gjentakende bruk, men kanskje det er laget som begravelleskar.

Tabell 24: Godsanalysetabell for bolleformede kar. Tabellen viser hvilke kriterier karene oppfølger for de ulike delene som analyseres.

Godsanalyse: Bolleform				
Problemstilling	Kriterier	#8	#1/42	#3/2
Praktgjenstand	Fint magret	X		
	Jevnt magret			
	Godt bevart gods			X
	Godt brent	X	X	X
	Jevn farge	X	X	X
	Drikkekar	-		
	Bordkar	-	X?	
	Begravelleskar	-	X?	
Husholdningsprodukt	Grovt magret		X	X
	Flaket/dårlig holdbart gods	X	X	
	Flekkete farge			
	Oppbevaringskar	-		
	Kokekar	-		X

6.4. Hankekar

6.4.1. Form

Hankekarene er også en av Bøes særnorske former, som muligens er utviklet fra bolleformen. De har en bred buk, lik som de bolleformede kar, og kan ha både myk og skarp bukovergang. Munningen er vid, og hals og rand er ofte konkav. Karene har, i motsetning til bolleformen, lang hals og en hank midt på karet. Selv om hankekarene kan ha bygget på bolleformen, ser vi svært liten sammenheng mellom forråds- og kokekarene, den fremmed dekorerte vare og hankekarene. Formen har endret seg mye fra de situlaformede kar og Bøe (1931, s. 49-50) mener at vi ikke kan finne grunnlaget i norsk keramikk, utenom et kar fra eldre romertid i Østfold. Vi må igjen til Danmark for å finne opphavet til formen. Typen finnes dog over hele Sør-Norge i yngre romertid og det er naturlig å lete etter paralleller i det norske materialet. Denne typen kar er den som forekommer hyppigst i mitt materiale, med 15 kar, og jeg vil derfor ikke gå gjennom hvert kar like nøye som jeg har gjort på de andre typene. Karene vil bli inndelt i grupper laget av Straume (Rødsrud, 2012, s. 216; Straume, 1987, s. 16), og deretter vil formen bli sammenlignet. Ikke alle karene passer inn i Straume sine grupper, og jeg har derfor lagt til to grupper basert på gjennomgang av mitt materiale. Gruppene er her bare basert på form. To av karene, fra Salthammer (#14) og Ørland (#20), kan ikke settes i en gruppe fordi det er for få skår til at formen kan bestemmes mer enn at det er hankekar. Disse karene vil ikke bli tatt med i formanalsen.

Straumes hovedgrupper:

Gruppe A: Karene har jevnt svunget kontur og kort hals. Buken er bolleformet og halsen lett konkav. Bukovergangen kan være skarp og myk. Dette regnes som den tidligste gruppen av hankekar.

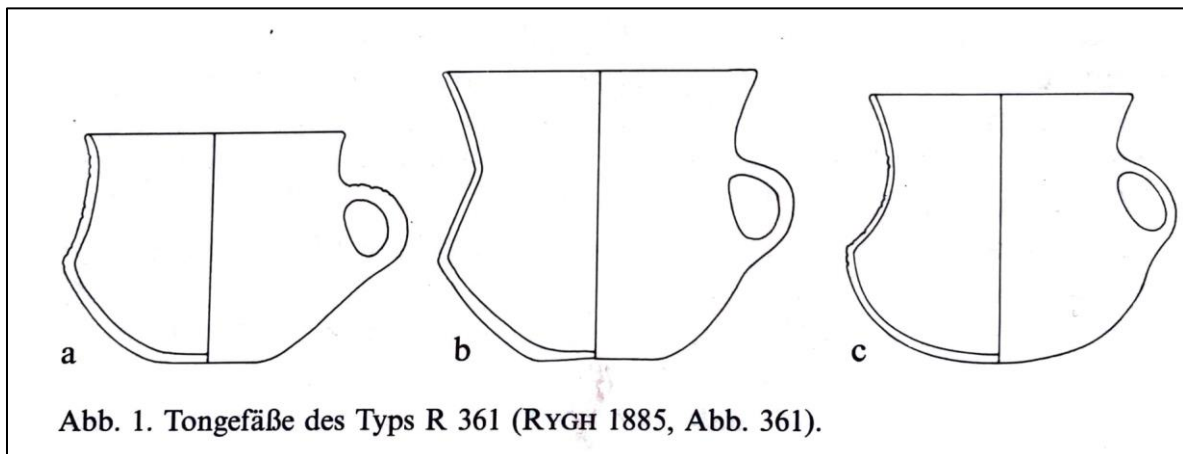
Gruppe B: Karene har skarp bukovergang og markert overgang mellom skulder og hals. Halsen er ofte høy og går skrått utover.

Gruppe C: Karene har jevnt svunget kontur og lav rundt buk. Skulderen og halsen er sterk konkav og gjerne høy. Bukovergangen er ofte skarp. Dette regnes som den yngste gruppen av hankekar. Denne gruppen er nærmest hovedtype R.361.

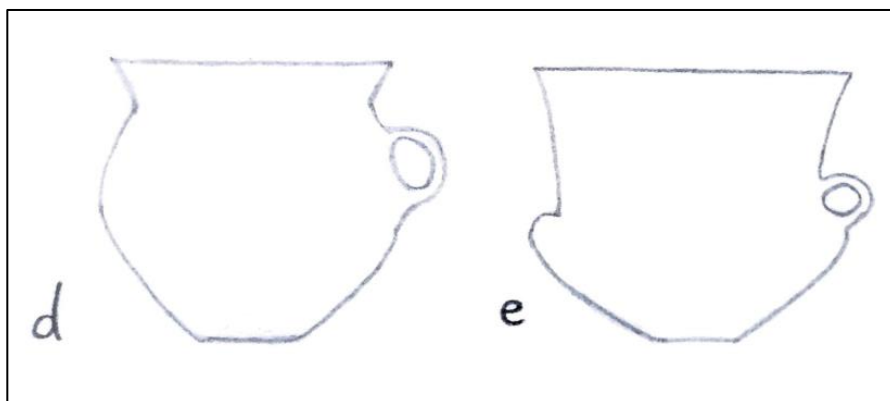
Nye grupper basert på eget materiale:

Gruppe D: Karene har ikke markert bukovergang og kroppen går i en kuleform. Overgang til hals ligger høyt oppe, og halsen er kort.

Gruppe E: Karene har rund bukovergang og kort skulder som runder seg innover før halsen. Halsen er lang. Denne typen er mest lik R.362.

Figur 87: Straumes grupper av hankekar. Figurene viser gruppe A, B og C av leirkar av R.361. Fra «Gläser mit Facettenschliff aus skandinavischen Gräbern des 4. und 5. Jahrhunderts n.Chr. av E. Straume, 1987, s. 16, Serie B Skrifter, Instituttet for sammenlignende kulturforskning, Oslo: Universitetsforlaget.

Figur 88: Nye hankekargrupper basert på eget materiale. Tegnet av Anne Petersen Kalleklev.

Tabell 25: Hankekar fordelt på grupper.

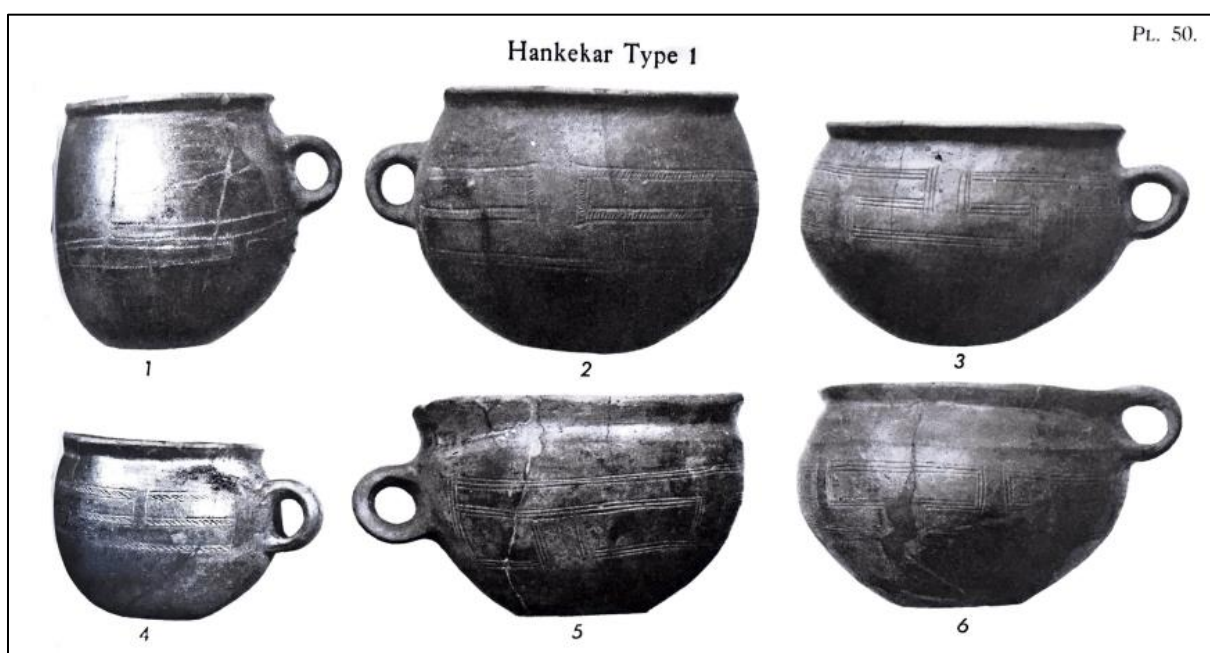
Gruppe A	Gruppe B	Gruppe C	Gruppe D	Gruppe E
#9	#11	#18/17	#16	#1/38
#10	#13/1	#1/40	#17	
#12	#1/39	#15		
		#19		

Av de tre karene i gruppe A har to skarp bukovergang og ett myk. Karene er fra Ven (#9), Egge (#10) og Oppem (#12). Gruppe A er nærme gruppe C i form, og formen finnes i hele Sør-Norge. Karene kan ikke sies å minne særlig om Müllers hankekar, der det er 297-300 vi finner igjen i det norske materialet. Alle karene i gruppe A er nærmest 298, fra Jylland, men uten skarp overgang fra skulder til hals. De minner også om Müller 297, med mindre konkav hals. Bøe (1931, s. 49) mener vi ikke kan finne grunnlaget for hankekarene i norsk keramikk, men jeg mener at denne gruppen kan ha bygget på bolleformen med inspirasjon fra dansk keramikk. De ligner ellers norske hankekar av samme type og formen har sannsynligvis ikke kommet rett fra Danmark til Midt-Norge.

I gruppe B er det varierende hvor skarp overgangene er, men fellestrekket er at de har et tydelig skulderparti. De tre karene i denne gruppen er fra Hallem (#11), Skaset (#13/1) og Foss (#1/39). Alle karene har ganske høy hals, spesielt Hallemkaret. Karet har også veldig skarpe overganger mellom leddene. Det ligner Bøe fig. 107, fra Akershus, i overgangene og halsen, men har lavere buk. Skaset- og Fosskaret har mindre skarpe overganger og ligner det øvrige norske materialet mer. Bøe har få kar av gruppe B, der hans nærmeste eksempler er fra Buskerud og Vestfold (fig. 119 og 120) (Bøe, 1931, s. 87-88). Flere av Bøes hankekar minner i form, men uten den skarpe overgangen fra skulder til hals, for eksempel fig. 130 fra Nordland (Bøe, 1931, s. 97). Müller 298 har de samme trekkene som gruppen, men har mye kortere hals, så kan ikke sies å ligne særlig. Nærmere er da Müller 297, men med skarp overgang fra skulder til hals. Hallemkaret mener Bøe (1931, s. 94) er en kopi av et vestnorsk leirkar, bare bredere. Det vestnorske karet er av typen med lav nederdel og høy, smal hals. Dette kan vise at gruppe B er nærmere den nevnte typen i form, enn andre hankekar, og parallelle må kunne søkes her. Jeg har ikke lyktes å finne denne formen i det danske materialet, der det nærmeste er kar med lav bukovergang, høy skulder og smal hals, men disse ligner heller ikke særlig. Ettersom gruppe B er nærmest kar med lav nederdel og høy, smal hals, er det mulig disse typene bygges på hverandre.

Gruppe C har fire kar, der Mjelvakaret (#15) har myk bukovergang. De andre karene er fra Gimsan (#18/17), Foss (#1/40) og Fossem (#19) og har skarp bukovergang. Mjelvakaret ligner Bøe fig. 118, fra Vestfold, men virker å ha noe lavere hals (Bøe, 1931, s. 87). Karet, med sin runde buk og konkave hals, ligner ikke de danske typene særlig. De andre karene av denne typen, med skarp bukovergang, er nærmere. Gimsankaret er nærmest hovedtype R.361, med innsving rett over bukovergangen, mens Foss- og Fossemkaret har rettere skulder og er mer konkav i halsen. Gimsankaret er nærmest Bøe fig. 92, fra Aust-Agder, og Müller 297. Fosskaret ligner Bøe fig. 123, fra Østfold, der overgangen fra skulder til hals er markert i dekoren og ikke formen (Bøe, 1931, s. 89). Fossemkaret har likheter i Bøe fig. 89, fra Vest-Agder, og flere kar av samme type, men buken er mindre rund og kortere enn Bøe sine eksempler (Bøe, 1931, s. 71-72). Vi ser at gruppe C finnes over hele Norge i perioden, og selv om utformingen har forskjeller, skiller den seg ikke lagt fra hovedtype R.361.

Gruppe D viser, i motsetning til de tidligere gruppene, likheter til materialet fra Århus. Dette er to kar, fra Hammer (#16) og Rømme (#17), som ikke passer med de øvrige gruppene. Karene har begge en kort utvidet hals og rand og kroppen er kuleformet. Rømmekaret har en noe skarp overgang mellom kropp og hals, men Hammerkaret har myk. Buken er lavere på Hammerkaret, og dette gir det en slags S-form. Dette karet ligner på Bøe fig. 109, fra Buskerud (Bøe, 1931, s. 81). Det kan sies å være en blanding mellom Müller 298 og 299, der overgangene er om 299, men elementenes plassering er mest lik 298. Rømmekaret ligner Bøe fig. 54, fra Rogaland, men randen er ikke fullt så utvidet (Bøe, 1931, s. 52). Straume (1961, s. 58) mener karet hører sammen med østnorske kar, som er utgått fra danske hankekar. Karet er ganske likt Müller 299, fra Fyn. Gruppe D ligner «Hankekar Type 1» fra Århus, der de andre typer norske hankekar ikke finnes (Norling-Christensen, 1954). Vi ser også likheter mellom gruppe D og de bolleformede kar, som kan bety at gruppen er utviklet fra denne.

Figur 89: Leirkar fra Århus som ligner hankekar gruppe D. Fra «Katalog over ældre romersk jernalders grave i Århus amt» av H. Norling-Christensen, 1954, Nordiske Fortidsminner IV. Bind 2. Hefte, København: Det Kgl. Nordiske Oldskriftselskab, PL. 50.

Den siste gruppen består av bare ett kar, det siste karet fra Foss (#1/38). Den skiller seg fra de andre gruppene med en rund innsvinget skulder, og en ganske rett, skrå hals istedenfor konkav. Det nærmeste eksempelet til Bøe er fig. 69 og 71, sistnevnte er hovedtypen R.362, begge fra Vest-Agder (Bøe, 1931, s. 61). Straume (1961, s. 74) synes også dette karet er mest lik fig. 66-71, en gruppe kar fra Rogaland og Vest-Agder. Denne gruppen virker ikke være særlig vanlig ellers i Norge, og kan ikke finnes igjen i det danske materialet.

I gruppe A har alle karene en jevn tykkelse, der alle ligger på mellom 0,5 og 0,7 cm. Venkaret kan være tykkere i bunnen, ettersom det står på utstilling er det ikke mulig å analysere. Karet har en jevn form, som er lik rundt hele karet og en sirkulær hank. Eggekaret er såpass dårlig bevart at det ikke er mulig å si mer om karets jevnhet. Oppemkaret har en jevn overflate, og skårene som finnes er godt bevart og har lik form.

Karene fra gruppe B virker alle å ha en jevn og lik form rundt karet. Hallemkaret er kraftig restaurert, der bare litt av den originale overflaten er synlig, dermed er det vanskelig å avgjøre. Skasetkaret er for fragmentert til å bestemme noe mer om form, men hos Bøe ser formen jevn ut (Bøe, 1931, s. 97). Fosskaret (#1/39) er det best bevarte av disse, sammensatt til nesten hel form. Her er utforming, overflate og tykkelse relativt jevn. I gruppe C er det av Gimsan- og Mjelvekaret for lite til stede for å avgjøre om formen er jevn. Gimsankaret har dog en jevn buk og jevn tykkelse, og Mjelvekaret har jevn overflate og jevn tykkelse. Fossemkaret er jevnt, og ser likt ut i utformingen selv om bare halve karet forekommer. Tykkelsen er derimot noe ulik rundt på karet. Fosskaret (#1/40) har i motsetning til de andre hankekarene så langt, en tydelig ujevn form. På ene siden av halsen er den ganske rett og andre sterk konkav. Bukovergangen ligger heller ikke helt likt rundt karet. Dette kan være et resultat av restaurering, men vanskelig å si. Karet har en jevn overflate. Hammerkaret, fra gruppe D, er et kar med jevn og lik utforming, overflaten og tykkelsen er også jevn. Rømmekaret er relativt jevnt, men har noen små ujevnheter i utformingen. Karet er restaurert med leire, så ujevnhetene kan være grunnet dette. Karet fra Foss i gruppe D (#1/38), har en jevn form, som ser ut til å være lik rundt hele. Overflaten er også jevn.

Hankekar regnes av Bøe som en gruppe finere bordkar, muligens drikkekar. Stout (1986, s. 77) er uenig i dette, og mener de heller må regnes som seremonielle til bruk i graver, begravelseskar. Hankekarene kan ha blitt brukt som bordkar, deretter satt i graver, som er tilfelle for de fleste kar i Rødsruds (2012, s. 11) undersøkelser. Det er også mulig at de små kar ble brukt til drikke og de større bare til begravelse. Sannsynligvis er karene med veldig avrundet og smal bunn begravelseskar, siden de vil ha problemer med å stå på flatt underlag. Det ene karet fra Foss (#1/38) kan være begravelseskar. I tillegg kan karene fra Ven, Rømme og Fosskar #1/40 nevnes som kandidater, men kan ikke bestemmes på formen alene. Det er av formen ikke tilstrekkelig å plassere de resterende kar verken under bordkar, drikkekar eller begravelseskar, og dette vil bli tatt videre under de andre analysepunktene.

Tabell 26: Formtabell for hankekar, del 1. Tabellen viser hvilke kriterier karene oppfølger for de ulike delene som analyseres.

Form: Hankekar – Del 1							
Problemstilling	Kriterier	Gruppe A			Gruppe B		
		#9	#10	#12	#11	#13/1	#1/39
Fremmede trekk	Ligner bronsekjeler						
	Ligner kar fra andre land						
	Ligner kar fra andre steder i Norge	X	X	X	X	X	X
Lokale trekk	Særegen form						
Praktgjenstand	Jevn form	X		X	X		X
	Bordkar	-	-	-	-	-	-
	Drikkekar	-	-	-	-	-	-
	Begravelseskar	X?	-	-	-	-	-
Husholdningsprodukt	Oppbevaringskar						
	Kokekar						

Tabell 27: Formtabell for hankekar, del 2. Tabellen viser hvilke kriterier karene oppfølger for de ulike delene som analyseres.

Form: Hankekar – Del 2								
Problemstilling	Kriterier	Gruppe C				Gruppe D		Gruppe E
		#15	#18/17	#1/40	#19	#16	#17	#1/38
Fremmede trekk	Ligner bronsekjeler							
	Ligner kar fra andre land		X			X	X	
	Ligner kar fra andre steder i Norge	X	X	X	X	X	X	X
Lokale trekk	Særegen form							
Praktgjenstand	Jevn form				X	X	X	X
	Bordkar	-	-	-	-	-	-	
	Drikkekar	-	-	-	-	-	-	
	Begravelseskar	-	-	X?	-	-	X?	X
Husholdningsprodukt	Oppbevaringskar							
	Kokekar							

6.4.2. Dekor

Alle karene av denne typen er dekorert og mønstrene varierer stort. Som i formanalysen, vil hankekarene bli delt i mindre grupper for en oversiktlig analyse. De vil ikke bli inndelt i grupper etter dekortechnik eller mønster, fordi dekoren varierer såpass at ingen kan sies å ha likt mønster. Alle dekortechnikker er representert, men det er ingen sammenheng mellom teknikk og hvor vi finner dekorlikheter. Karene vil bli analysert ut ifra hvor vi finner likheter geografisk, spesielt mønster, men også dekorenheter. Dette fremstilles i tabell. Dekoren på karene viser ikke særlige likheter til dekoren i Danmark, selv om vi finner hankekar der og. I de tilfeller vi finner likheter finner vi de også i Norge, og det er derfor naturlig å sammenligne med norske kar. I hovedsak vil det ses på Bøes kar for å finne ut om karene har dekorlikheter til kar fra Sørlandet, Vestlandet, Østlandet eller andre steder i Norge. Stout (1986) sine hankekar fra Vestlandet vil også bli sett på. Det vil også bli undersøkt om karene sin dekor er særegen eller ikke mulig å spore til spesifikke steder. Karene fra Skaset (#13/1) og Salthammer (#14) vil bli utelatt fra sammenligningen ettersom det ikke er mulig å spore mønster på de få skårene med dekor.

Tabell 28: Sammenligning av dekor for hankekar. Tabellen viser hvor vi finner likheter i dekor til hankekarene i mitt materiale. Sammensatt vil si at dekoren finnes flere steder og ikke kan spores nærmere.

Dekorsammenligning: Hankekar						
ID.nr.	Sørlandet	Vestlandet	Østlandet	Midt-Norge	Særegne trekk	Sammensatt
#9	X	X				
#10	X	X			X	
#11		X				
#12				X	X	
#15			X			
#16						X
#17			X			
#18/17					X	X
#1/38	X	X				
#1/39			X			
#1/40		X			X	
#19						X
#20		X				

De første karene jeg vil ta for meg er Venkaret, Eggekaret og Fosskar #1/38, som har likheter på Sør- og Vestlandet. De to førstnevnte karene har linjer og punkter, men i forskjellig mønster. Venkaret er ganske skadet i overflaten, og det er ikke sikkert hele mønsteret kommer frem. De nærmeste eksemplene av Bøe sine kar er fig. 58 fra Rogaland og fig. 84 fra Vest-Agder. Eggekaret har sine nærmeste likheter i fig. 53 fra Aust-Agder og fig. 55 fra Rogaland. Det er dog ingen av Bøe sine kar som har kryssende linjer, de har avgrensede felt med sikksakk-mønster. Mønsteret kan minne litt om mønsteret på det bolleformede Ørlandskaret, men må sies å være særegent på hankekar. Straume (1961, s. 74) regner som tidligere nevnt Fosskar #1/38 under en gruppe fra Rogaland og Vest-Agder, men i dekor synes jeg det ligner mest fig. 64 og 65, fra Vest-Agder og Sogn og Fjordane. Karet fra Sogn, som er veldig likt Fosskaret, mener Bøe muligens kan være laget i Vest-Agder (Bøe, 1931, s. 59).

Figur 90: Dekor på Venkaret #9. T362. Fotograf: Anne Petersen Kalleklev.

Figur 91: Dekor på Eggekaret #10. T545. Fotograf: Anne Petersen Kalleklev.

Figur 92: Dekor på Fosskar #1/38. T16364/38. Fotograf: Anne Petersen Kalleklev.

På Vestlandet finner vi likheter i mønster til Hallemskaret, Fosskar #1/40 og Ørlandskar #20. Hallemskaret regnes av Bøe som en kopi av fig. 157 fra Sogn og Fjordane, der dekoren virker å være helt lik. Fosskar #1/40 finner vi størst likheter i hos fig. 97, fra Hordaland. I følge Bøe (1931, s. 95) er det sjeldent man finner groper ved spissen av linjemønsteret på buken. Fig. 97 har også en vertikal fure før gropen, som vårt kar. Dette ser ut til å være det eneste eksemplet til Bøe med denne dekoren, men vårt kar har også punkter rundt, noe som må sies å være særegent. Horisontale linjer med sikksakk-mønster under finner man for eksempel på fig. 87 fra Sogn og Fjordane. Ørlandskaret viser store likheter til et kar fra Møre og Romsdal, Stout plate II (figur 95) (Stout, 1986, s. 20). Vårt kar skiller seg ved en hulkile under og i alle fall en horisontal linje med grop på enden blir repetert under dette. Det er vanlig med avslutning før hanken på hankekar, men ingen av Bøe sine kar har dette i form av mindre groper.

Figur 93: Dekor på Hallemkaret #11. T591. Fotograf: Anne Petersen Kalleklev.

Figur 94: Dekor på Fosskar 1/40. T16364/40. Fotograf: Anne Petersen Kalleklev.

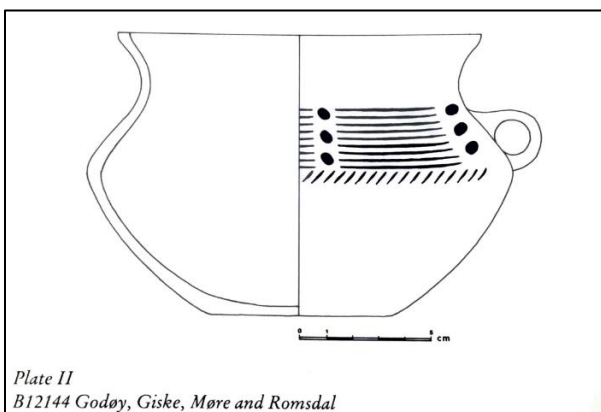

Plate II
B12144 Godøy, Giske, Møre and Romsdal

Figur 95: Hankekar fra Godøy, Giske, Møre og Romsdal (B12144), Stout plate II. Karets dekor ligner Ørlandskar #20. Fra «The Finer Handled Vessels of Western Norway's Early Iron Age» av A. M. Stout, 1986, *Arkeologiske skrifter Historisk Museum 3*, s. 20.

Likheter til Mjelvakaret, Rømmekaret og Fosskar #1/39 finner vi på Østlandet. Mjelvakaret har en klar parallell i fig. 106 fra Vestfold. Mønsteret er helt likt med de samme elementene, men vårt kar er jevnere utført med likt antall linjer oppe og nede. Rømmekaret mener Straume (1961, s. 58) hører sammen med østnorske kar, utgått fra danske. Dekoren er minner både om et kar fra Aust-Agder, fig. 53 og et fra Vestfold, fig. 120. Fosskar #1/39 faller under samme dekorskjema som fig. 126 og 127 fra Vestfold. Dette er lett innrisset linjedekor som ifølge Bøe (1931, s. 93) blir mer slurvete jo yngre karet er. Vårt kar har ikke horisontal linje som avgrenset sikksakk-mønsteret, men karet skarpe overganger avgrenser mønsteret.

Figur 96: Dekor på Mjelvakaret #15. T2826.
Fotograf: Anne Petersen Kalleklev.

Figur 97: Dekor på Rømmekaret #17. T15109/10.
Fotograf: Anne Petersen Kalleklev.

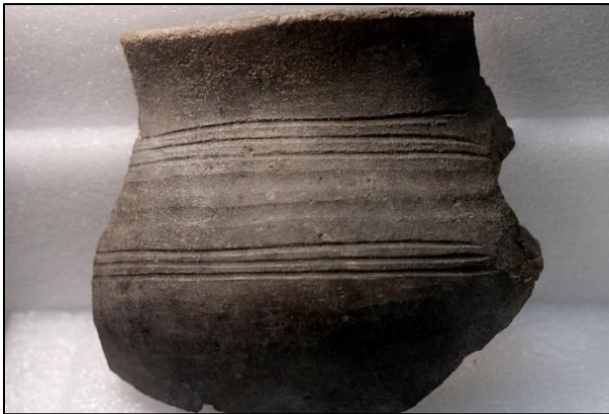
Figur 98 (venstre): Dekor på Fosskar #1/39.
T16364/39. Fotograf: Anne Petersen Kalleklev.

De dobbeltkonsentriske sirklene på Oppemkaret finner vi på et kar fra Møre og Romsdal, Bøe fig. 63. Karet er fra Rauma, som regnes som Midt-Norge, men tilhører Kulturhistorisk Museum i Oslo. Bøe (1931, s. 58) regner dekoren på dette karet som unik for hankekaret. Stempelmerkene virker å være helt like, men ellers er ikke dekoren lik. Ettersom sirklene ikke forekommer i likt mønster som karet fra Møre, må Oppemkaret sies å ha særegne trekk.

Figur 99: Dekor på Oppemskaret #12. T829. Fotograf: Anne Petersen Kalleklev.

En gruppe kar har det jeg har valgt å kalle sammensatt dekor. Dette er karene fra Hammer, Gimsan og Fossem. Mønsteret eller enhetene i dekoren kan ikke spores til en spesiell landsdel, men trekkene forekommer sporadisk på Sør-, Vest- og Østlandet. Hammerkaret sine horisontale linjer finner vi på flere av Bøe sine kar, et eksempel er fig. 103 fra Østfold med linjer og hulkiler. Vi finner de også i Danmark, på Müller 293 og 298 fra Jylland, men sammen med flere dekorelement. Gimsankaret sin dekor virker å være inspirert fra både øst og vest. Bånd som går i vinkel før hanken finner vi på Stout plate IV fra Sogn og Fjordane, plate V fra Rogaland og plate X fra Hordaland. Disse kan ses på figur 103. Innrammede rosetter finner vi på Bøe fig. 58 fra Rogaland og fig. 64 og 80 fra Vest-Agder. Vinkelbånd med hulkile og rosetter finner vi på et hankeløst kar fra Østfold. Gimsankarets spesielle rosetter av tre små furer og punkter finner man ikke igjen på noen av Bøe sine kar, og må regnes som et særegent trekk. Fossemkaret har noe av samme mønster som Fosskar #1/40, med horisontale linjer og sikksakk-mønster under. Vi finner sikksakk-mønster og rosetter på flere av Bøe sine kar, men med rosetter innimellom mønsteret. Rosetter som ende på mønsteret før hanken finner vi på fig. 101 fra Buskerud, som også har horisontale linjer, men er ellers annerledes i dekor.

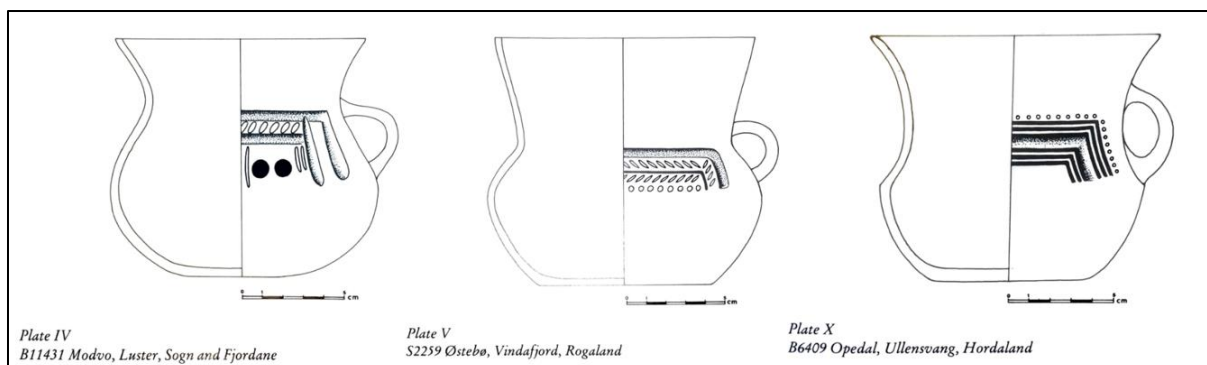
Figur 100: Dekor på Hammerkaret #16. T7088/1.
Fotograf: Anne Petersen Kalleklev.

Figur 101: Dekor på Gimsankar #18/17. T16351/17.
Fotograf: Anne Petersen Kalleklev.

Figur 102: Dekor på Fossemkaret #19. T19912/1.
Fotograf: Anne Petersen Kalleklev.

Figur 103: Hankekar fra Vestlandet med vinkelbånd. Fra venstre: Stout plate IV, Modvo, Luster, Sogn og Fjordane (B11431). Stout plate V, Østebø, Vindafjord, Rogaland (S2259). Stout plate X, Opedal, Ullensvang, Hordaland (B6409). Karenes dekor ligner Gimsankaret. Fra «The Finer Handled Vessels of Western Norway's Early Iron Age» av A. M. Stout, 1986, Arkeologiske skrifter Historisk Museum 3, s. 24 og 36.

Flere av karene har omfattende dekor. Alle har hatt polert eller glattet overflate, men på de fleste er det bare rester igjen. Karene med omfattende dekor er Eggekaret, Mjelvekaret, Rømmekaret, Gimsankaret, Fosskar #1/38, Fosskar #1/40, Fossemkaret og Ørlandskaret. Skasetkaret og Salthammerkaret kan ikke si noe om verken omfatting eller jevnhet. Ellers virker alle karene, utenom Fosskar #1/39, å ha jevn og nøye utført dekor. På Fossemkaret mangler en av rosettene punkter rundt, noe som kan tyde på at det er uferdig eller utsatt for sterk slitasje.

Tabell 29: Dekoranalysetabell for hankekar del 1. Tabellen viser hvilke kriterier karene oppfølger for de ulike delene som analyseres.

Dekor: Hankekar del 1									
Problemstilling	Kriterier	#9	#10	#11	#12	#13/1	#14	#15	#16
Fremmede trekk	Ligner på dekor i andre land					-	-		
	Ligner på dekor andre steder i Norge	X	X	X	X	-	-	X	X
Lokale trekk	Særegen dekor		X		X	-	-		
Praktgjenstand	Omfattende dekor		X			-	-	X	
	Jevn dekor	X	X	X	X	-	-	X	X
	Polering/glatt	X	X	X	X	X	X	X	X

Tabell 30: Dekoranalysetabell for hankekar del 2. Tabellen viser hvilke kriterier karene oppfølger for de ulike delene som analyseres.

Dekor: Hankekar del 2								
Problemstilling	Kriterier	#17	#18/17	#1/38	#1/39	#1/40	#19	#20
Fremmede trekk	Ligner på dekor i andre land							
	Ligner på dekor andre steder i Norge	X	X	X	X	X	X	X
Lokale trekk	Særegen dekor		X			X		
Praktgjenstand	Omfattende dekor	X	X	X		X	X	X
	Jevn dekor	X	X	X		X	X	X
	Polering/glattet	X	X	X	X	X	X	X

6.4.3. Godskvalitet

Hankekar har gjerne svart eller grå overflate. Godset vil også her være laget for å holde på veske og fungere som bordkar. Magringen kunne undersøkes på 12 kar. Ti av dem er magret med bergart, minst fem av disse med kvarts. Også kvartssand, skjellsand og udefinert sand er brukt som magringsmiddel. En full oversikt fremkommer i tabellen under. Ti av karene har fin og jevn magring. Mjelvakaret (#15) har grov, men jevn magring, og Fossemkaret (#19) har litt grov og ujevn magring.

Tabell 31: Magringsanalyse for hankekar. Tabellen viser hvilke kar som er magret med hvilke materialer. Kar #11, #1/38 og #1/40 har ukjent magring, men er tatt med for å vise dette. Hyppigst forekommer udefinert bergart. Det er sannsynlig av flere av disse er kvarts, men der det ikke kan bestemmes sikkert er det udefinert.

Magringsanalyse: Hankekar					
ID.nr.	Kvarts	Kvartssand	Skjellsand	Udefinert bergart	Udefinert sand
#9			X	X	
#10	X		X		
#11					
#12	X			X	
#13/1				X	
#14				X	
#15	X			X	
#16		X			
#17	X				
#18/17		X		X	
#1/38					
#1/39	X			X	
#1/40					
#19				X	
#20					X

Figur 104: Godskvalitet på Venkaret #9. T362.
Fotograf: Anne Petersen Kalleklev.

Figur 105: Godskvalitet på Eggekaret #10. T545.
Fotograf: Anne Petersen Kalleklev.

Figur 106: Godskvalitet på Mjolvakaret #15. T2826.
Fotograf: Anne Petersen Kalleklev.

Figur 107: Godskvalitet på Hammerkaret #16.
T7088/1. Fotograf: Anne Petersen Kalleklev

Figur 108: Godskvalitet på Oppemskaret #12.
T829. Fotograf: Anne Petersen Kalleklev.

Figur 109: Godskvalitet på Skasetkar #13/1. T1321.
Fotograf: Anne Petersen Kalleklev.

Figur 110: Godskvalitet på Gimsankar #18/17. T16351/17. Fotograf: Anne Petersen Kalleklev.

Figur 111: Godskvalitet på Fosskar #1/39. T16364/39. Fotograf: Anne Petersen Kalleklev.

Figur 112 (venstre): Godskvalitet på Fossemkaret #19. T19912/1. Fotograf: Anne Petersen Kalleklev.

Karene fra Oppem (#12), Skaset (#13/1), Mjelva (#15), Rømme (#17), Gimsan (#18/17), Ørlandet (#20) og to fra Foss (#1/38 og #1/40) har hatt svart-/mørkegråpolert overflate. Denne er i liten grad bevart, og alle de overnevnte, med unntak av Ørlandskaret og Rømmekaret, har lyst brunt eller grått gods inni. Ørlandskaret har mørkegrå overflate og Rømmekaret er for restaurert til å si noe. De førstnevnte har sannsynligvis blitt brent med demping av ilden på slutten, røykutvikling og tildekking. Rømmekaret, Fosskar #1/38 og #1/40 er for restaurert til å si noe mer om farge, og Skasetkaret har for få skår. Mjelvakaret har så vidt rester av den mørkegrå overflaten, men godset ellers er jevnt. Oppemskaret og Gimsankaret har veldig jevn farge, og er sannsynligvis også de karene med best bevart svartpolert overflate. Ørlandskaret har for få skår til å si noe om jevnhet, men karets mørke indre og ytre tyder på at det brent i tildekket ovn.

Salthammerkaret (#14) og Hammerkaret (#16) har grått gods med grå, glattet overflate. Salthammerkaret har for få skår til å si noe mer. Hammerkaret har en jevn farge på overflaten på ene siden, men er restaurert over store deler. Begge karene har sannsynligvis blitt brent i tildekket ovn. Eggekaret (#10) har så vidt rester av en lysegrå polert overflate. Godset ellers er flekkete mørkgrått og lysbrunt. Fosskar #1/39 har også noe flekkete gods. Overflaten er mørk gråbrun og glattet, med flere lyse flekker. Dette tyder på ukontrollert brenning i tildekket ovn der luft har kommet til. Karene fra Ven (#9) og Hallem (#11) har brunpolert overflate, sistnevnte mer gullig. Begge karene er på utstilling og er restaurert, så jevnhet og farge er ellers vanskelig å analysere. Den brune fargen tyder på brenning i åpen ild. Det eneste karet med rødlig farge er Fossemkaret

(#19). Overflaten er polert, og varierende mellom brun, grå og rød. Godset inni er mørkt grått. Rødt gods blir skapt ved oksiderende forhold (Rødsrud, 2012, s. 328-329). Karet har sannsynligvis blitt utsatt for oksygen, men dette kan ha skjedd på likbålet, ettersom karet stammer fra en branngrav.

Karenes funksjon utover bordkar er vanskelig å analysere ut ifra godset. Stout (1986, s. 77) argumenterer for at hankekarenes gods er for mykt og skjørt til å tåle gjentakende bruk, og derfor har de blitt laget for rituelt bruk og ikke drikkekar/bordkar. Det er dog ingen av hankekarene i mitt materiale som er tydelig skjøre i godset. Ingen har et veldig flakete og dårlig holdbart gods, men siden flere av karene er restaurert kan det ikke sies sikkert. Det ene karet som ut ifra godset kan vurderes som begravelseskar er Fossemkaret, grunnet ujevn magring og dårligst holdbart gods. Ørlandskaret inneholdt rester av dyrefett, som tyder på at i alle fall noen kar har blitt brukt til matserving (Solvold, 2019, s. 288).

Tabell 32: Godsanalysetabell for hankekar del 1. Tabellen viser hvilke kriterier karene oppfølger for de ulike delene som analyseres.

Godsanalyse: Hankekar del 1									
Problemstilling	Kriterier	#9	#10	#11	#12	#13/1	#14	#15	#16
Praktgjenstand	Fint magret	X	X	-	X	X	X		X
	Jevnt magret	X	X	-	X	X	X	X	X
	Godt bevart gods	-	X	-	X	X	-	X	X
	Godt brent	-		-	X	X	-	X	X
	Jevn farge	-		-	X	-	-	X	X
	Drikkekar			-					
	Bordkar	X	X	-	X	X	X	X	X
Begravelseskar			-						
Husholdningsprodukt	Grovt magret			-				X	
	Flaket/dårlig holdbart gods	-		-			-		
	Flekkete farge	-	X	-		-	-		
	Oppbevaringskar								
	Kokekar								

Tabell 33: Godsanalysetabell for hankekar del 2. Tabellen viser hvilke kriterier karene oppfølger for de ulike delene som analyseres.

Godsanalyse: Hankekar del 2								
Problemstilling	Kriterier	#17	#18/17	#1/38	#1/39	#1/40	#19	#20
Praktgjenstand	Fint magret	X	X	-	X	-	X	X
	Jevnt magret	X	X	-	X	-		X
	Godt bevart gods	-	X	-	X	-		-
	Godt brent	-	X	-		-		X
	Jevn farge	-	X	-		-		-
	Drikkekar			-		-		
	Bordkar	X	X	-	X	-	X?	X
Begravelseskar			-		-	X?		
Husholdningsprodukt	Grovt magret			-		-		
	Flaket/dårlig holdbart gods	-		-		-	X	-
	Flekkete farge	-		-	X	-	X	-
	Oppbevaringskar							
	Kokekar							

6.5. Kar med lav nederdel og høy, smal hals

6.5.1. Form

De hankeløse karene med lav nederdel og høy, smal hals regnes også som en særegen type for Norge. Bøe (1931, s. 115) mener karene er en formell nyskapning og heller ikke disse har grunnlag i tidligere typer norsk keramikk. Sylindrisk hals og lav, vid nederdel finner han igjen i tyske fotkar, som kan ha vært inspirert av romerske fotkar med kuleformet nederdel. Annet et dette, finnes det et par nærliggende former i Sverige og Danmark, men ifølge Bøe (1931, s. 122-123) er typen norsk. En innflytelse kan derimot ha vært glassbegre. Leirkarene er små og lette, og kan dermed ha fungert som glass på bordet. Tanken er at pottemakeren har erstattet glassets ståflate med en tyngre nederdel (Bøe, 1931, s. 127). Selv om Bøe mener formen ikke har grunnlag i tidligere norsk keramikk, vil jeg påpeke hankekaret fra Hallem, som Bøe mente var en kopi av et kar med lav nederdel og høy, smal hals. Det er mulig at disse typene har påvirket hverandre i utforming, selv om hovedtypen R.368 ikke er særlig lik hankekarene.

Karet fra Skaset (#13/2) er et relativt lite kar, med lavere hals enn de andre. Det ligner Bøe fig. 159, fra Buskerud, i buk. Buken er ikke særlig kuleformet, men går skrått opp til den skarpe bukovergangen. Skasetkaret har dog ikke like vid bukovergang som fig. 159. Navluskaret (#22) er relativt likt Skasetkaret. Det er lite med skrå buk og skarp bukovergang, men har muligens smalere hals. Øvre deler av halsen forekommer ikke, så dermed er resten vanskelig å analysere. Enda likere i formen til fig. 159 er Bomokaret (#21). Buken er muligens noe høyere, men ellers er formen helt lik på de to karene.

Forskjellig fra de foregående kar er at Bomokaret har mykere og bredere bukovergang, og er høyere. Det er ikke funnet spesielle likheter mellom disse kar og kar fra Danmark eller Sverige. Gimsankaret (#18/16) er nærmest hovedtype R.368. Det ligner mest Bøe fig. 157, fra Sogn og Fjordane, og har en nesten halvkuleformet buk, slik de fleste av Bøe sine kar har. Karet har omtrent lik høyde som Bomokaret, men er noe bredere. Dette er også det karet som er likt de svenske karene av lik type, som kan ses på et kar fra Jämtland (fig 113) (Slomann, 1950, s. 35). Det siste karet, fra Farstad (#23), er det største av denne typen i mitt materiale. Karet minner om Bøe fig. 174, fra Østfold, med halvkuleformet buk, skarp bukovergang og bred hals. Disse trekkene har Bøe funnet igjen i det prøyssiske materiale og i et kar fra Varpelevgraven på Sjælland (Bøe, 1931, s. 126).

Figur 113: Kar med lav nederdel og høy, smal hals fra Jämtland, Sverige. Fra «Medelpad og Jämtland i eldre jernalder» av W. Slomann, 1950, s. 35, Årbok 1948 Historisk-antikvarisk rekke Nr.2, Bergen: Universitetet i Bergen.

Karenes jevnhet varierer stort. Karene fra Skaset og Navlus er vanskelig å si om har en jevn og lik form, ettersom de bare forekommer i skår. Overflaten er også ganske skadet på begge. Karene er tykkere i buken enn i halsen, men det virker å være en jevn overgang. Bomokaret, er som fig. 159, noe skjevt i utformingen og ser ut til å lene seg til en side. Om dette er et bevisst valg kjennes ikke. Ellers har karet en jevn overflate og er lik rundt. Gimsankaret er jevnt og likt, med en glatt overflate. Karet fra Farstad har en noe mer spesiell utforming. I bukovergangen ligger det en slags avsats. Dette kan minne om avsats til hank, men det er ingen bruddflate, så det er ikke en hank som har knekt av. Mulig har det en gang i tiden hatt en hank, men blitt omgjort til et hankeløst kar på grunn av at det ble ødelagt. Dette gjør at buken, bukovergangen og skulderen er ulik rundt karet. Halsen er vanskelig å si noe om, men det virker å være jevnt og likt fra skulderen. Tykkelsen er igjen noe ulik mellom buk og hals.

Kar med lav nederdel og høy, smal hals er også en av typene Bøe legger under finere bordkar. Karene kan være inspirert av glass og også erstattet glass i bruk. Dette kan i alle fall være tilfelle for de små karene fra Skaset og Navlus, men muligens også Bomokaret og Gimsankaret. Den lave nederdelen og høye sylindriske halsen er vanlig i rhinsk glassproduksjon og kan finnes i sørtyske og frankiske graver (Rødsrud, 2017, s. 83). Eksempler kan ses i figur 114. Den lave, utsvinget nederdelen kan ha ført til at karene står bedre og den sylindriske halsen kan ha vært enkel å holde med en hånd, spesielt på de små karene. I tillegg kan karene blitt laget tykkere i bunnen for å stå bedre, og tynnere i toppen for at det skal være bedre å drikke av. Det er vanskelig å se for seg at Farstad karet har blitt brukt som drikkeglass på grunn av størrelsen, men det er sannsynlig at dette også har stått på bordet.

Figur 114: Sammenligning av kar med lav nederdel og høy, smal hals med glassbegre. Øverst fra venstre: Hovedtype R.368. Rhinske glassbegre. Glassbeger fra Rør i Rygge. Nederst fra venstre: Leirkar fra Sætrang på Ringerike. Kopi av glass fra Borregård i Sarpsborg. Hovedtype av glass R.335. Fra «Drikkeutstyr med romersk opphav. Identitet og sosial interaksjon i eldre jernalder» av C. L. Rødstrud, 2017, Primitive tider 19, s. 83.

Tabell 34: Formtabell for kar med lav nederdel og høy, smal hals. Tabellen viser hvilke kriterier karene oppfølger for de ulike delene som analyseres.

Form: Kar med lav nederdel og høy, smal hals						
Problemstilling	Kriterier	#13/2	#18/16	#21	#22	#23
Fremmede trekk	Ligner bronsekjeler					
	Ligner kar fra andre land		X			X
	Ligner kar fra andre steder i Norge	X	X	X	X	X
Lokale trekk	Særegen form					
Praktgjenstand	Jevn form	-	X	X	-	
	Bordkar	X	X	X	X	X
	Drikkekar	X			X	
	Begravelseskar					
Husholdningsprodukt	Oppbevaringskar					
	Kokekar					

6.5.2. Dekor

Alle karene med lav nederdel og høy, smal hals er dekorert. Generelt er overflaten på denne typen alltid glattet, som oftest svartpolert. Ifølge Bøe (1931, s. 114) har den tidligste type en ribbe i overgangen mellom buk/skulder og hals, for å skjule og styrke skjøten som fester sammen buk og hals. Siden dette også er en hovedsakelig norsk type kar, vil de bli analysert likt som hankekarene. Dekoren kan også være inspirert av glass. Typisk dekor som forekommer på glass og kan forekomme på kar med lav nederdel og høy, smal hals er ribber, ovale groper, hulstaver og hulkiler (Rødsrud, 2012, s. 220).

Tabell 35: Dekorsammenligning for kar med lav nederdel og høy, smal hals. Tabellen viser hvor vi kan finne likheter i mønster og dekorenheter for karene av denne typen i mitt materiale. I tillegg viser den om dekoren kan være inspirert av glass.

Dekorsammenligning: Lav nederdel og høy, smal hals					
ID.nr.	Sørlandet	Vestlandet	Østlandet	Særegne trekk	Glass
#13/2	X	X		X	
#18/16	X	X			
#21	X		X		X
#22		X	X	X	
#23	X	X	X	X	

Som vi ser av tabellen over viser alle karene likheter med flere steder, og det er ikke mulig å fastsette dekoren til en spesiell landsdel. Skasetkaret, Gimsankaret, Bomokaret og Farstadkaret har horisontale linjer i hals og/eller skulder, noe som er et vanlig trekk for denne kartypen alle steder. Skasetkaret sine stripete triangler finner man ikke igjen på noen av de hankeløse karene, men dekor i diagonalt mønster på skulderen er vanlig og finnes på fig. 146 fra Rogaland og fig. 151 og 158 fra Aust-Agder. Gimsankaret har ribbe i halsovergangen og ikke dekor på halsen, likt som fig. 151. Sikksakk-mønsteret på skulderen ligner fig. 146. Bomokaret har også sikksakk på skulderen, men kortere og tettere enn foregående. Den må sies å ligne fig. 146 mest, med linjer i hals, ribbe i halsovergang og sikksakk. Bomokaret har også hulkiler og skråskravert ribbe i halsen, som kan være inspirert av glassbeger. Farstadkaret har også horisontale linjer og hulkiler i halsen. Sammen med de vertikale på skulderen ligner dekoren på fig. 164 fra Vest-Agder. Linjene på vårt kar fortsetter vertikalt på buken, som på fig. 155 fra Vestfold. Ingen av Bøe sine kar har punkter inni innrammingen som Farstadkaret. Navluskaret skiller seg en del fra de andre i dekor. Rosetter finner vi ikke mye av på denne type kar, men et eksempel forekommer på fig. 160 fra Østfold. Rosetten på vårt kar har ikke en tydelig grop inni, selv om det synes å være noe inntrykt innenfor pinnetrykkene, dette må i alle fall være særegent på denne typen kar. De horisontale hulkilene finner vi på fig. 161 fra Østfold og 162 fra Rogaland. Overflaten på karet er ganske slitt, så hele utformingen til dekoren er vanskelig å se.

Figur 115: Dekor på Skasetkar #13/2. T1322. Fotograf: Anne Petersen Kalleklev.

Figur 116: Dekor på Bomokaret #21. T17680/1. Fotograf: Anne Petersen Kalleklev.

Figur 117: Dekor på Gimsankar #18/16. T16351/16. Fotograf: Anne Petersen Kalleklev.

Figur 118: Dekor på Navluskaret #22. T19629. Fotograf: Anne Petersen Kalleklev.

Figur 119: Dekor på Farstadkaret #23. T20920. Fotograf: Anne Petersen Kalleklev.

Karene fra Gimsan, Bomo og Navlus er polert, mens Skaset og Farstad er glattet. Spesielt omfattende dekor har Gimsankaret, Bomokaret og Farstadkaret. Navluskaret kan være omfattende, men ettersom det ikke er mulig å se den fulle utformingen til dekoren kan ikke dette avgjøres. Dekoren på dette karet ser jevn ut, men har noen brå avslutninger noen steder. Det kan være slitasje i ettetid eller uferdig. Farstadkaret sine vertikale linjer på buken virker ikke å være likt utført, men ellers er dekoren jevn. Ellers har alle karene jevn dekor, som er lik rundt karet og pent utført.

Tabell 36: Dekoranalysetabell for kar med lav nederdel og høy, smal hals. Tabellen viser hvilke kriterier karene oppfølger for de ulike delene som analyseres.

Dekor: Lav nederdel og høy, smal hals						
Problemstilling	Kriterier	#13/2	#18/16	#21	#22	#23
Fremmede trekk	Ligner på dekor i andre land					
	Ligner på dekor andre steder i Norge	X	X	X	X	X
Lokale trekk	Særegen dekor	X			X	X
Praktgjenstand	Omfattende dekor		X	X	-	X
	Jevn dekor	X	X	X	-	X
	Polering/ glattet	X	X	X	X	X

6.5.3. Godskvalitet

Karene med lav nederdel og høy, smal hals er sannsynligvis de karene i mitt materiale med finest godskvalitet. Typen er som oftest tynt magret med sand, har en glattet eller polert overflate og kan ha leirvelling (Bøe, 1931, s. 113). På fire av fem kar kunne magringen undersøkes. Gimsankaret (#18/16) står på utstilling og magring kan ikke tydes. Bomokaret (#21), Navluskaret (#22) og Farstadkaret (#23) er magret med kvartssand, og Skasetkaret (#13/2) er magret med udefinert sand. Alle karene er fint og jevnt magret. Farstadkaret virker å være av noe dårligere gods som flaker seg litt og er knekt flere steder.

Figur 120: Godskvalitet på Navluskaret #22. T19629/1. Fotograf: Anne Petersen Kalleklev.

Figur 121: Godskvalitet på Farstadkaret #23. T20920. Fotograf: Anne Petersen Kalleklev.

Gimsankaret og Bomokaret har svartpolert overflate og grått gods. Begge har leirvelling. Gimsankaret er noe ujevn i fargen på godset, mens Bomokaret virker å være jevnt mørkegrått. Begge karene har sannsynligvis blitt brent i tildekket ovn, der Gimsankaret har vært utsatt for noe oksygen. Skasetkaret har et lyst brunt gods, med grå, glattet

overflate. Ikke mye av overflaten består, men den virker å ha vært jevn. Karet har sannsynligvis blitt tildekket mot slutten for å skape en mørk overflate. Navluskaret er gråbrunt i godset, med en jevn brunpolert overflate. Karet kan ha blitt brent i tildekket ovn. Overflaten kan ha blitt skapt av sterk sverting. Leirkar inneholder mye vann før de brennes, og for at det ikke skal skapes blærer/bobler i godset, må de brennes på lav varme i starten eller indirekte tørkes på 100 °C (water smoking) (Rødsrud, 2012, s. 329; Shepard, 1965, s. 81). Sterk sverting, gjennom forhåndsrøyking og skarp brenning med pålagt torv, kan skape en lakkliggende brunfarge, som på Navluskaret. Farstadkaret har også en brun overflate. Godset inni er gråbrunt. Karets farge har sannsynligvis vært jevn, da den samme fargen går igjen over hele karet og det er ingen store synlige flekker. Det er dog sterk skadet, og noe restaurert, så lim er synlig. Karet har nok blitt brent i åpen ild, ettersom det er lyst både inni og på utsiden.

Karenes fine gods tyder på at de er brukt som bordkar. Alle karene, utenom Farstadkaret, har godt bevart gods, som støtter bruken som drikkekar, ettersom det kan ha holdt godt på veske. Spesielt Gimsankaret, Bomokaret og Navluskaret sin godt bevarte overflate viser at dette var sterke kar, sannsynligvis profesjonelt laget. Dette blir støttet av jevn og fin magring og sannsynligvis god brenning. Det er også relativ lite magring i alle karene, som styrker deres tetthet.

Tabell 37: Godsanalysetabell for kar med lav nederdel og høy, smal hals. Tabellen viser hvilke kriterier karene oppfølger for de ulike delene som analyseres.

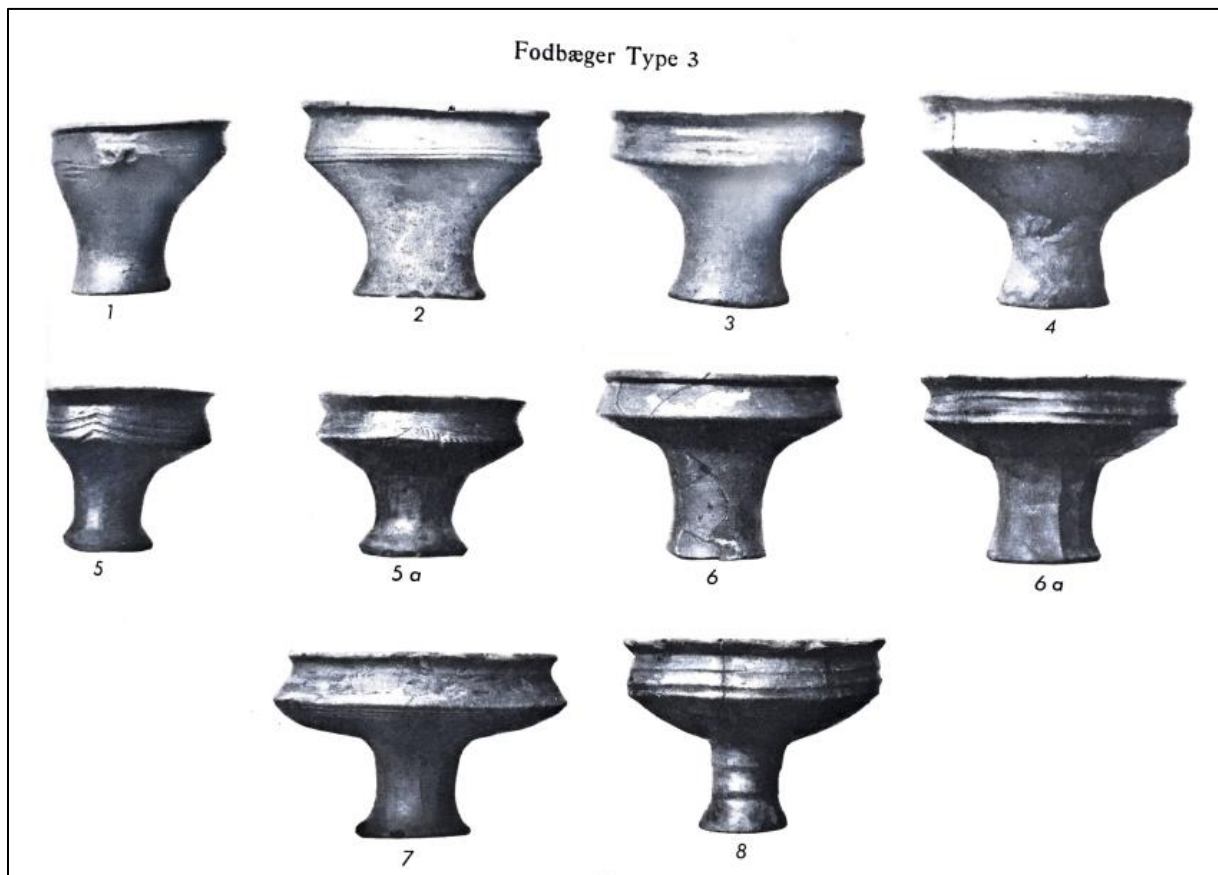
Godsanalyse: Lav nederdel og høy, smal hals						
Problemstilling	Kriterier	#13/1	#18/16	#21	#22	#23
Praktgjenstand	Fint magret	X	-	X	X	X
	Jevnt magret	X	-	X	X	X
	Godt bevart gods	X	X	X	X	
	Godt brent	X	X	X	X	-
	Jevn farge	X	X	X	X	-
	Drikkekar		X	X	X	
	Bordkar	X				X
	Begravelseskar					
Husholdningsprodukt	Grovt magret					
	Flaket/dårlig holdbart gods					X
	Flekkete farge					-
	Oppbevaringskar					
	Kokekar					

6.6. Fotkar

6.6.1. Form

Fotkaret er også hankeløst, men ligner ellers ikke i form på noen av de tidligere typene. Av Bøes eksempler på fotkar, er det fig. 181, 183 og 184 som er lik type som karet i mitt materiale. Man finner igjen denne formen i Danmark og Nord-Tyskland. Bøe (1931, s. 129) sammenligner karet fra Geite (#24) med samtidige tyske kar og mener det er en

klassisk, gammel form i Middelhavsområdene. Marstrander (1983, s. 76) finner også paralleller i Tyskland, ved Hannover. Av det danske materialet er karet av lik type som Müller 170, men halsen er kortere og foten er smalere. Disse kar finnes på Jylland og Fyn (Müller, 1895, s. 23) Det finnes også fotbegre fra Århus, der «Fotbæger Type 3» er de som er likest vårt kar (Norling-Christensen, 1954). En annen mulighet for inspirasjon ligger i sølvbegre. Bøe fig. 183 og 184 kan minne om sølvbegeret Müller 313 (Müller, 1895; Rødsrud, 2012, s. 222). Selv om Geitekaret ikke ligner direkte, kan det blitt hentet inspirasjon herfra og.

Figur 122: Fotbegre fra Århus. Fra «Katalog over ældre romersk jernalders grave i Århus amt» av H. Norling-Christensen, 1954, Nordiske Fortidsminner IV. Bind 2. Hefte, København: Det Kgl. Nordiske Oldskriftselskab, PL. 51.

Geitekaret er ganske kraftig restaurert, spesielt i foten og det er dermed vanskelig å si noe om jevnhet her. I buk, skulder og hals/rand virker karet og være jevnt og likt i formen. Overflaten og innsiden er jevn og glatt.

Hva angår karets funksjon har vi vært innpå i presentasjonen. Geitekaret anses av Bøe (1931, s. 129) og Rødsrud (2012, s. 222) til å være en kombinasjon av lokk og tallerken. Marstrander hevder imidlertid at dette er usannsynlig, og vil sette karet som et bordkar, grunnet at kar som ligner i form er bordkar (Jonsson & Marstrander, 1973, s. 135). Ut ifra formen og karene det sammenlignes med er her mest logisk å plassere det under bordkar.

6.6.2. Dekor

Fotkar har ofte dekoren plassert på undersiden av karetets buk, i tillegg til dekor på skulderen. De er også gjerne svartpolert (Rødstrud, 2012, s. 223). Geitekaret viser ikke likheter i dekor til Bøes andre fotkar, men både fig. 183 fra Vestfold og fig. 184 fra Østfold har dekor på skulderen, men i form av sikksakk-mønster. Geitekaret har et bånd av korte vertikale linjer. Den eneste parallellen vi kan finne til de små gropene er på fig. 149 fra Vest-Agder, et fotkar med en punktrekke under skulderen. Vårt kar skiller seg ganske langt fra dette, ved at gropene er over hele buken. Flere av fotbegreene i Århus har dekor på skulderen, likest er 5a (se figur 122), som også har korte vertikale linjer. Ingen av disse har groper eller dekor på buken.

Figur 123: Dekor på Geitekaret #24. T465. Fotograf: Anne Petersen Kallelev.

Geitekaret er svartpolert og har omfattende dekor. Dekoren er jevn og lik rundt hele karet og virker ikke ha noen avvik. Foten og deler av buken er restaurert og dekoren er derfor ikke synlig, men det er sannsynlig at dekoren har vært lik her.

Som nevnt under presentasjonen av fotkar, kan grunnen til at dekoren forekommer undersiden av karet være at det er blitt brukt som lokk. At dekoren er på undersiden er logisk hvis det har blitt brukt som lokk, fordi det da vil snus opp ned og

dekoren kommer opp. Ingen av de andre Bøe sine fotkar har dekor på buken, og det er dermed mulig Geitekaret kan ha hatt en annen funksjon. Hvis karet har stått på bordet med foten ned, som en tallerken, vil fremdeles dekoren på buken være synlig, så det er grunnlag for begge deler.

6.6.3. Godskvalitet

Geitekaret er restaurert og står på utstilling, så det er vanskelig å undersøke fullt ut. Restaureringen er kraftig, og veldig tydelig i overflaten. Det er dermed ikke mulig å avgjøre om man kan tyde magring i overflaten eller om det er flekker fra restaurering. Overflaten er ellers mørkegrå, sannsynligvis polert, og veldig jevn i de områder som ikke har restaurering. Brenning har sannsynligvis foregått med tildekket ild. Karet er ganske skadet i bunn, men det ser ikke ut til å ha vært flakete. Karets rolle som bordkar styrkes gjennom jevn og polert overflate, uansett hvilken eksakt funksjon det har hatt.

6.7. Små kokekar

6.7.1. Form

De små kokekar er i form ganske lik de bolleformede kar, men har hank. Karet fra Ørlandet (#25) som tilhører denne gruppen forekommer bare i et enkelt skår, og formen kan dermed ikke bestemmes. Kartypen vil derfor ikke bli analysert på bakgrunn av form.

6.7.2. Dekor

Små kokekar kan være både dekorert og udekorert. Typen skiller seg fra andre kar ved at man finner dekoren på nederdelen, og skulderen er udekorert (Rødsrud, 2017, s. 230). Ørlandskar #25 har negledekor. Ettersom det bare forekommer et skår av karet kan man ikke si så mye om det. Negledekor forekommer på flere av Bøe sine små kokekar, fig. 246-252. Av disse virker vårt kar å være nærmest fig. 249 fra Aust-Agder. Dette er et kar uten profilering, altså at ingen furer eller ribber som rammer inn neglehakkene. De fleste av de uprofilerte karene er fra Sørlandet. Vårt kar har ikke profilering, og det ser ut som negleinstrykkene er trykket rett inn med en finger. Én rekke med negleinstrykk fra bukovergangen er synlig på Ørlandskaret, men Solvold (2019, s. 281) hevder det skal være minst en rad til under.

Figur 124: Dekor på Ørlandskar #25. T27074/35.
Fotograf: Anne Petersen Kalleklev.

Det er vanskelig å analysere jevnhet og omfang for dette karet. Overflaten virker ikke tilgjort på noen måte.

Negleinstrykkene som er synlig er sannsynligvis på en rekke, så vi kan anta en viss likhet rundt hele karet.

6.7.3. Godskvalitet

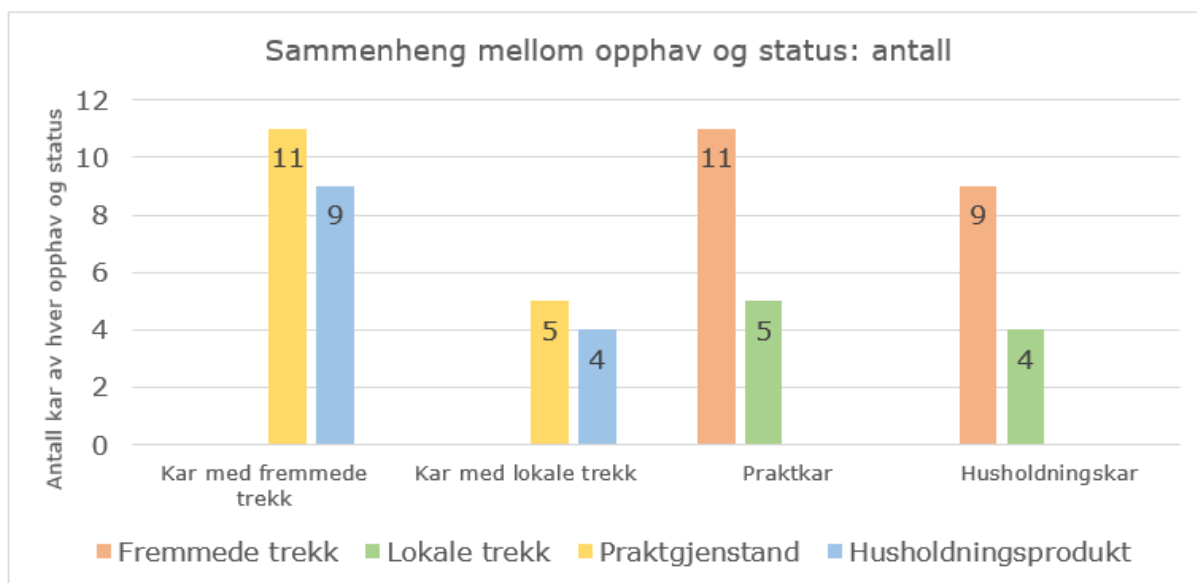
Som nevnt i presentasjonen har små kokekar grovt gods og er ofte magret med mye sand for å tåle høye temperaturer. Karene har også sjeldent bevart overflate og er røde eller gule grunnet direkte kontakt med ild (Rødsrud, 2012, s. 229). Ørlandskaret er magret med mye sand og godset er grovt. Det er gråbrunt, med røde flekker både inni og i utenpå. Ettersom det bare forekommer et skår og skåret er rødbrent kan det ikke sies noe om jevnhet eller brenningsteknikk. Karets funksjon ut ifra godskvalitet er helt klart kokekar. Grovt og flekkete gods med høy andel sand har egnet seg godt til koking.

6.8. Resultater av attributtanalysen

Før vi går videre til kontekstanalysen vil jeg presentere resultatene av attributtanalysen, ettersom spørsmålet om leirkarenes funnkontekst behøver disse data. Karene er inndelt i fremmede eller lokale trekk og praktgjenstand eller husholdningsprodukt. Dette er karenes opphav og status. De er plassert på bakgrunn av kriteriene gitt i kapittel 4 og analysen gjennomført over. Under følger tabell over alle kar, med type, opphav og status. I tillegg viser figur 125 sammenhengen mellom karenes opphav og status, og tabell 39 inndelt i grupper av opphav og status med hvilke kar som er hva. Samlede resultater kommer på slutten av dette kapittelet.

Tabell 38: Resultater fra attributtanalysen. Tabellen viser hvilke kar som har hvilke karstatuser basert på kriteriene fremlagt i metodekapittelet. Tre kar kunne ikke analyseres på nok punkter til at status kunne bestemmes; Ørlandskar #6, Skasetkaret og Salthammerkaret.

Resultater fra attributtanalysen					
Kartype	ID.nr.	Opphav og status			
		Fremmede trekk	Lokale trekk	Prakt-gjenstand	Husholdningsprodukt
Forråds- og kokekar (N=4)	#1/42	X			X
	#2	X			X
	#3/1	X			X
	#4	X			X
Fremmed dekorert vare (N=3)	#5	X		X	
	#6	X		-	-
	#7	X		X	
Bolleform (N=3)	#8	X			X
	#1/41	X		X	
	#3/2		X		X
Hankekar (N=15)	#9	X		X	
	#10		X	X	
	#11	X			X
	#12		X		X
	#13/1	X		-	-
	#14	X		-	-
	#15	X		X	
	#16	X			X
	#17	X		X	
	#18/17		X	X	
	#1/38	X		X	
	#1/39	X			X
	#1/40		X	X	
	#19	X		X	
	#20	X		X	
Lav nederdel og høy, smal hals (N=5)	#13/2		X		X
	#18/16	X		X	
	#21	X		X	
	#22		X		X
Fotkar (N=1)	#23		X	X	
	#24		X	X	
Små kokekar (N=1)	#25	X			X
Totalt:	32	23	9	16	13

Figur 125: Sammenheng av opphav og status med antall kar. Diagrammet viser sammenhengen mellom karenes opphav og status og hvordan fordelingen mellom dem er.

Tabell 39: Sammenheng mellom opphav og status, videreføring til grupper. Tabellen viser hvilke kar som korrelerer i opphav og status. Ørlandskar #6, Skasetkar #13/1 og Salthammerkaret (#14) utgår fra tabellen, ettersom de ikke kunne nærmere bestemmes enn kar med fremmede trekk.

Sammenheng mellom opphav og status: videreføring til grupper			
Fremmede praktkar (N=11)	Lokale praktkar (N=5)	Fremmede husholdningskar (N=9)	Lokale husholdningskar (N=4)
#5	#10	#1/42	#3/2
#7	#18/17	#2	#12
#1/41	#1/40	#3/1	#13/2
#9	#23	#4	#22
#15	#24	#8	
#17		#11	
#1/38		#16	
#19		#1/39	
#20		#25	
#18/16			
#21			

6.6. Kontekst

Keramikkens kontekst ble presentert i kapittel 5 og vil her analyseres i samme inndeling etter konteksttype; gravfunn og boplassfunn. De ubestemte funnene vil ikke tas med. Denne analysens mål er å komme nærmere svar på den tredje problemstillingen om i hvilke funnkontekster vi finner leirkarene og hva det kan si om deres rolle i livet og døden. Det vil bli undersøkt hvilke kar av hvilke opphav og status som forekommer med hvilke andre gjenstander, i hvilke funnkontekst de forekommer i og hvilken rolle karene har i døden. Rollen i døden vil senere bli knyttet opp til rollen i livet.

6.6.1 Gravfunn

En oversikt over hvilke kartyper som er kombinert med hvilke gjenstandsgrupper ble presentert i kapittel 5, i tillegg til hvilke gjenstandsgrupper man fant i de rike gravene. Ut ifra den informasjonen og den foregående analyse kan det sammensettes hvilke gjenstandsgrupper som finnes sammen med kar av hvilke opphav og statuser. Dette er gjort ved å gå gjennom alle kar av alle opphav og status og bruke informasjonen om hvilke gjenstander gravene inneholder. I tabell 40 kan man se resultatet presentert med opphav og status.

Tabell 40: Kombinasjonstabell for karenes opphav, status og gjenstandsgrupper for gravfunn. Tabellen viser hvor mange kar av hvert opphav og hver status som er kombinert med hvilke gjenstandsgrupper.

Opphav, status og gjenstandsgrupper: gravfunn							
Opphav	Kombinert med:						
	Våpen	Personlig utstyr	Redskap	Beinsaker	Tekstil	Perler	Import
Kar med fremmede trekk (N=16)	10	14	11	3	7	7	8
Kar med lokale trekk (N=7)	2	5	3	2	2	3	3
Status	Kombinert med:						
	Våpen	Personlig utstyr	Redskap	Beinsaker	Tekstil	Perler	Import
Praktkar (N=12)	6	11	9	2	5	5	7
Husholdningskar (=9)	5	6	5	2	4	4	3

Som vi ser over forekommer alle gjenstandsgrupper med kar av begge opphav og begge statuser. Noen steder er det større forskjeller enn andre, og dette er mest synlig ved større grupper, som våpen, personlig utstyr og redskap. Våpen er i ti tilfeller kombinert med kar med fremmede trekk og bare to med lokale. Det er dog bortimot ingen forskjell mellom praktkar og husholdningskar. Personlig utstyr er også mye oftere kombinert med kar med fremmede trekk enn lokale trekk, i tillegg til oftere med praktkar enn husholdningskar. Vi ser de samme tendensene med redskap. Den røde tråden vi ser i tabell 40 er at de største forskjellene i gjenstandskombinasjoner er mellom kar med fremmede og lokale trekk. Dette kan tyde på at det er kar med fremmede trekk som forekommer i rike graver. Tabell 41 viser sammenhengen mellom opphav og status og kombinasjon med gjenstandsgrupper. Her ser vi at forskjellen mellom praktkar og husholdningskar ligger i kar med lokale trekk. De lokale husholdningskarene er kombinert med færre funn og ingen er kombinert med import. Tabell 42 gir en oversikt karenes opphav og status, gravkontekst og AOT-resultat.

Tabell 41: Kombinasjonstabell for sammenhengen mellom karenes opphav og status og gjenstandsgrupper for gravfunn. Tabellen viser hvor mange kar av hver sammenheng (gruppe) som er kombinert med hvilke andre gjenstandsgrupper. #13/1 og #14 utgår fra tabellen.

Sammenhengen mellom opphav og status og gjenstandsgrupper: gravfunn							
Opphav og status (grupper)	Kombinert med:						
	Våpen	Personlig utstyr	Redskap	Beinsaker	Tekstil	Perler	Import
Fremmede praktkar (N=8)	5	7	6	1	3	3	4
Fremmede husholdningskar (N=6)	4	5	5	1	4	3	3
Opphav og status (grupper)	Kombinert med:						
	Våpen	Personlig utstyr	Redskap	Beinsaker	Tekstil	Perler	Import
Lokale praktkar (N=4)	1	4	3	1	2	2	3
Lokale husholdningskar (N=3)	1	1		1		1	

Tabell 42: Konteksttabell med karenes opphav og status, gravkontekst og AOT-resultat. Tabellen viser hvor mange kar av hvert opphav og hver status som opptrer i hvilken gravkontekst og om graven er rik, gjennomsnittlig eller ikke rik. Rik grav er AOT på 8 og mer, gjennomsnittlig er 5-7 og ikke rik er 4 og mindre.

Karstatus: gravkontekst og AOT						
Opphav	Antall kar som opptrer i:					
	Branngrav	Skjelettgrav	Usikker gravkontekst	Rik grav	Gjennomsnittlig grav	Ikke rik grav
Kar med fremmede trekk (N=16)	4	11	1	8	4	4
Kar med lokale trekk (N=7)	3	2	2	3	1	2
Status	Antall kar som opptrer i:					
	Branngrav	Skjelettgrav	Usikker gravkontekst	Rik grav	Gjennomsnittlig grav	Ikke rik grav
Praktkar (N=12)	3	8	1	8		4
Husholdningskar (N=9)	3	4	2	3	3	3

Tabellen over viser at av de totalt elleve karene fra rike graver er åtte av de kar med fremmede trekk og tre kar med lokale trekk, og åtte er praktkar og tre husholdningskar. Fem av disse elleve er fremmede praktkar, tre er lokale praktkar og tre er fremmede husholdningskar. Dermed finnes det ingen lokale husholdningskar i rike graver. Sammenhengen mellom opphav og status fremgår av tabell 43 under. Analysen bekrefter at det er flest kar med fremmede trekk i rike graver. Disse karene forekommer også mest i skjelettgraver. Dette er logisk ettersom fem av seks rike graver er skjelettgraver, og det er disse fem de fremmede praktkarene er fra. Tre av karene fra skjelettgraver er dermed fra gjennomsnittlige og ikke rike graver, alle kar med fremmede trekk. Syv av praktkarene fra skjelettgraver er de samme karene som i rike graver.

Tabell 43: Konteksttabell for sammenhengen mellom karenes opphav og status, gravkontekst og AOT-resultat. Tabellen viser hvor mange kar av hver sammenheng (gruppe) som opptrer i hvilken gravkontekst og om graven er rik, gjennomsnittlig eller ikke rik. Rik grav er AOT på 8 og mer, gjennomsnittlig er 5-7 og ikke rik er 4 og mindre. #13/1 og #14 utgår fra tabellen.

Sammenhengen mellom opphav og status, gravkontekst og AOT						
Opphav og status (gruppe)	Antall kar som opptrer i:					
	Branngrav	Skjelettgrav	Usikker gravkontekst	Rik grav	Gjennomsnittlig grav	Ikke rik grav
Fremmede praktkar (N=8)	2	6		5		3
Fremmede husholdningskar (N=6)	1	4	1	3	2	1
Opphav og status (gruppe)	Antall kar som opptrer i:					
	Branngrav	Skjelettgrav	Usikker gravkontekst	Rik grav	Gjennomsnittlig grav	Ikke rik grav
Lokale praktkar (N=4)	1	2	1	3		1
Lokale husholdningskar (N=3)	2		1		1	2

I presentasjonen av kontekst ble det lagt frem hvilke kartyper vi finner i hvilke kontekster. Det er interessant å se hvordan dette korresponderer med opphav og status. I tabell 44 er kartype, sammenhengen mellom opphav og status, gravkontekst og AOT-resultater satt sammen. Som vi kan se virker det ikke å være store forskjeller på hvilke kar vi finner i rike graver, og hvilke vi finner i mindre rike graver, men vi kan fremdeles se noen tråder. Det finnes flest hankekar i rike graver, og da flest fremmede prakthankekar. Disse tre karene er fra Foss (#1/38), Ven (#9) og Rømme (#17), alle sør i Trøndelag. Ett annet funn er fra dalførene sør i Trøndelag; den rike Gimsangraven med et lokalt prakthankekar (#18/17) og et fremmed praktkar med lav nederdel og høy, smal hals (#18/16). Det siste fremmede praktkaret i rik grav er bolleformet #1/41 og dermed ser vi at alle disse er fra rundt samme sted. Alle er skjelettgraver og alle, utenom

Rømme, inneholdt glassbeger. Av karene med lav nederdel og høy smal hals, er de fremmede praktkarene fra skjelettgraver, mens de lokale husholdningskarene er fra branngraver.

Tabell 44: Sammenhengen mellom kartype, opphav og status, gravkontekst og AOT-resultat. Tabellen viser hvor mange kar av hver sammenheng (gruppe) og type som opptrer i hvilken gravkontekst, og om graven er rik, gjennomsnittlig eller ikke rik. #13/1 og #14 utgår fra tabellen.

Sammenhengen mellom kartype, opphav og status, gravkontekst og AOT-resultat							
Kartype	Opphav og status (gruppe)	Gravkontekst			AOT-resultat		
		Brann-grav	Skjelett-grav	Usikker grav-kontekst	Rik grav	Gjennomsnittlig grav	Ikke-rik grav
Forråds- og kokekar (N=2)	Fremmede husholdningskar (N=2)		1	1	1		1
Fremmed dekorert vare (N=1)	Fremmede praktkar (N=1)	1					1
Bolleform (N=2)	Fremmede praktkar (N=1)		1		1		
	Fremmede husholdningskar (N=1)		1			1	
Hankekar (N=13)	Fremmede praktkar (N=4)	1	3		3		1
	Fremmede husholdningskar (N=3)	1	2		2	1	
	Lokale praktkar (N=3)	1	2		2		1
	Lokale husholdningskar (N=1)			1			1
Lav nederdel og høy, smal hals (N=4)	Fremmede praktkar (N=2)		2		1		1
	Lokale husholdningskar (N=2)	2				1	1
Fotkar (N=1)	Lokale praktkar (N=1)			1	1		

I attributtanalysen ble karenes funksjon eller rolle i livet analysert, resultatene av dette kommer senere. Av Rødstruds studier kom det frem at de fleste kar i hans undersøkelser hadde vært i bruk før graven. Han så også en endring av karenes rolle i døden gjennom eldre jernalder, fra beinbeholder til sett for mat og drikke, der de i romertid ble tatt i bruk som sistnevnte (Rødstrud, 2012, s. 194). Jeg vil se hvordan dette passer inn i mitt materiale fra Midt-Norge. Karenes plassering og relevant informasjon som kan sette dem som beinbeholder eller beholder for mat og drikke i graven er presentert i tabell 45. Ettersom leirkarene i graver i mitt materiale ikke er undersøkt for fettrester, kan ikke rollen sies sikkert. Det er sannsynlig at i skjelettgraver der det også er funnet glassbeger og/eller bronsekjele/øse/sil er karene brukt som beholder for mat og drikke, fordi de inngår i et sett. I branngraver der de er funnet sammen med brente bein er det sannsynlig at de er brukt som beinbeholder, men det finnes også beholdere for mat og drikke i branngraver. I tabell 45 ser vi at av 17 graver kan karene sannsynligvis settes som beholder for mat og drikke i 8, mens som beinbeholder i bare 3. Det ser dermed ut som flest kar er brukt til mat eller drikke for den døde. Av de resterende 6 som ikke kan bestemmes er fem branngraver og en skjelettgrav, og ettersom beinbeholder er mest vanlig i branngraver kan det ikke konkluderes med hvilken rolle flest kar hadde. Det vil også være interessant å se karenes rolle i graven sammen med kartype og sammenhengen mellom opphav og status, og dette blir presentert i tabell 46 og 47. I tabell 48 ser vi sammenhengen mellom rolle og AOT-verdi.

Tabell 45: Leirkarenes rolle i graven. Tabellen viser hver grav sin kontekst, antall kar, karenes plassering og hvilken rolle leirkarene har hatt. Totalt 23 kar er fordelt på 17 graver.

Leirkarenes rolle i graven				
Grav	Gravkontekst	Antall kar	Plassering/innhold	Rolle i graven
#1 Foss	Skjelettgrav	5	Sammen i sør, sammen med glassbeger	Beholder for mat og drikke
#2 Hognes	Usikker gravkontekst	1	Sammen med brente bein	Sannsynligvis beinholder
#5 Husan	Branngrav	1	Ukjent	Usikker
#8 Veske	Skjelettgrav	1	Ved likets side, hoftehøyde	Sannsynligvis beholder for mat og drikke
#9 Ven	Skjelettgrav	1	Ukjent plassering, men også funnet glassbeger og øse/kar/stykker av bronse	Beholder for mat og drikke
#10 Egge	Branngrav	1	Ved siden av brente bein og ring	Sannsynligvis beinholder
#11 Hallem	Skjelettgrav	1	Funnet sammen med glassbeger i eget kammer	Beholder for mat og drikke
#12 Oppem	Usikker gravkontekst	1	Sammen med brente bein	Sannsynligvis beinholder
#13 Skaset	Branngrav	2	Et leirkar i øst og et i vest. Brente bein lå i sør	Usikker
#14 Salthammer	Skjelettgrav	1	Leirkar ved venstre side av hodet, glassbeger ved høyre	Beholder for mat og drikke
#16 Hammer	Branngrav	1	Ukjent	Usikker
#17 Rømme	Skjelettgrav	1	Leirkar sørvest for skjelettet	Sannsynligvis beholder for mat og drikke
#18 Gimsan	Skjelettgrav	2	Funnet i jordfyll under horisontale steiner. Funnet med glassbeger	Sannsynligvis beholder for mat og drikke
#19 Fossem	Branngrav	1	Ukjent	Usikker
#21 Bomo	Skjelettgrav	1	Ukjent	Usikker
#22 Navlus	Branngrav	1	Innenfor steinring. Ikke funnet noe bein	Usikker
#24 Geite	Usikker gravkontekst	1	Usikker, forstyrret grav. Funnet sammen med bronsekjelesett	Sannsynligvis beholder for mat og drikke

Tabell 46: Kartype og rolle i graven. Tabellen viser hvor mange kar av hver type som har hatt hvilken rolle i graven.

Kartype og rolle i graven			
Kartype	Beinbeholder	Beholder for mat og drikke	Usikker
Forråds- og kokekar (N=2)	1	1	
Fremmed dekorert vare (N=1)			1
Bolleform (N=2)		2	
Hankekar (N=13)	2	8	3
Lav nederdel og høy, smal hals (N=4)		1	3
Fotkar (N=1)		1	
Totalt:	3	13	7

Tabell 47: Sammenhengen mellom opphav og status og rolle i graven. Tabellen viser hvor mange kar av hver sammenheng (gruppe) som har hatt hvilken rolle i graven. #13/1 og #14 utgår fra tabellen.

Sammenhengen mellom opphav og status og rolle i graven			
Opphav og status (gruppe)	Beinbeholder	Beholder for mat og drikke	Usikker
Fremmede praktkar (N=8)		5	3
Fremmede husholdningskar (N=6)	1	4	1
Opphav og status (gruppe)	Beinbeholder	Beholder for mat og drikke	Usikker
Lokale praktkar (N=4)	1	3	
Lokale husholdningskar (N=3)	1		2

Tabell 48: Rolle i graven og AOT-verdi. Tabellen viser hvor mange graver med kar med hvilken rolle som opptrer i rike, gjennomsnittlige og ikke-rike graver.

Rolle i graven og AOT-verdi			
Karenes rolle	Rik grav	Gjennomsnittlig grav	Ikke-rik grav
Grav med beinbeholder (N=3)			3
Grav med beholder for mat og drikke (N=8)	6	2	
Usikker (N=6)		2	4

I hovedsak ser vi at hankekar ble mest brukt som beholder for mat og drikke i graven. I tillegg ble begge de to bolleformede kar fra graver det. Tre av karene med lav nederdel og høy smal hals kommer fra graver verken plasseringen eller funnkombinasjonen kan si noe om leirkarenes rolle. Dette er også ikke-rike og gjennomsnittlige graver. Alle rike graver har kar som beholder for mat og drikke. Kar av alle sammenhenger unntatt lokale husholdningskar har blitt brukt som beholder for mat og drikke. Dette tyder på at bruken av leirkar i graver i Midt-Norge kan vise de samme tendensene som på Østlandet med en dominans av kar som beholder for mat og drikke i yngre romertid (Rødstrud, 2012, s. 195). I Rødstruds materiale fra Østlandet blir det vanlig med sett av to til tre kar i yngre romertid, bare tre av sytten graver inneholder to eller flere leirkar i mitt materiale. I seks av åtte tilfeller er karene del av sett med importgjenstander, som muligens viser at den samme utviklingen skjer, men kanskje litt senere her enn på Østlandet. Både Fossgraven og Gimsankaret, med henholdsvis fem og to kar i hver, er fra senere del av yngre romertid, som også støtter denne utviklingen. I resultatene på slutten av dette kapitlet vil vi se sammenhengen mellom karenes rolle i livet og i døden.

6.6.2. Boplassfunn

I kapittel 5 ble alle boplassfunnene presentert med opplysninger om hvilke gjenstandsgrupper de ble funnet sammen med. Under følger tabell over opphav, status og hvilke andre gjenstandsgrupper de er kombinert med. Deretter en oversikt over hvilke kar av hvilke sammenhenger mellom opphav og status som opptrer i hvilke kontekster, og andre funn i den konteksten. Ørlandskar #6 utgår fra tabell 50 ettersom det ikke kunne bestemmes som praktgjenstand eller husholdningsprodukt.

Tabell 49: Kombinasjonstabell for karenes opphav, status og gjenstandsgrupper for boplassfunn. Tabellen viser hvor mange kar av hvert opphav og hver status som er kombinert med hvilke andre gjenstandsgrupper.

Karstatus og gjenstandsgrupper (boplassfunn)								
Opphav	Kombinert med							
	Bein	Ovnsrester	Nagler	Glassbeger	Perler	Redskap	Gull/sølv/bronse	Annen keramikk
Kar med fremmede trekk (N=6)	4	3	2	2	2	2	1	3
Kar med lokale trekk (N=1)	1							1
Status	Kombinert med							
	Bein	Ovnsrester	Nagler	Glassbeger	Perler	Redskap	Gull/sølv/bronse	Annen keramikk
Praktkar (N=2)	1							
Husholdningskar (N=3)	2	2	1	1	1	1	1	2

Tabell 50: Sammenheng mellom opphav og status og boplasskontekst. Tabellen viser hvilke kar, av hvilke sammenhenger (grupper) som opptrer i hvilke kontekster, med hvilke andre funn. #6 utgår fra tabellen.

Sammenhengen mellom opphav og status og boplasskontekst			
Opphav og status (gruppe)	ID.nr.	Kontekst	Andre funn
Fremmede praktkar (N=2)	#7	Stolpehull	Ingen
	#20	Stolpehull	Bein
Fremmede husholdningskar (N=3)	#3/1	Stolpehull	Flintavslag, bein og annen keramikk
	#4	Stolpehull	Ovnsrester (tre forskjellige stolpehull)
	#25	Avfallslag	Bein, ovnsrester, nagler, glassbeger, perler, redskap, sølv/bronse, annen keramikk
Lokale husholdningskar (N=1)	#3/2	Stolpehull	Flintavslag, bein og annen keramikk

Ettersom boplassmaterialet bare består av seks kar er det vanskelig å trekke mye ut av denne analysen. I tillegg har konteksten mye å si for funnforekomsten, som vi kan se på forskjellene mellom avfallslag og stolpehull. Forholdet mellom opphav, status og boplasskontekst kommer frem ved praktkarene. Begge praktkarene (#7 og #20) er med fremmede trekk, og begge er funnet i stolpehull. Det er heller ingen andre funn i samme stolpehull, utenom bein med #20. Husholdningskarene fra stolpehull (#3/1, #3/2 og #4) opptrer sammen med andre funn. Dette kan bety at det har ligget noe rituelt bak nedleggelse av praktkar ved forlating eller bygging av huset, og deres rolle har vært annerledes enn husholdningskarene. Sannsynligvis har de to karene fra stolpehull #3 også vært nedlagt rituelt (Solvold, 2019, s. 295-296). Kokekaret (#4) er funnet i tre forskjellige stolpehull, sammen med ovnsforing, og kan ha falt ned i forbindelse med forlating av huset ettersom det er samme hus og rundt samme datering som #3. Det er mulig at det ubestemmelige karet (#6) er et praktkar, og siden dette stammer fra avfallslag kan det ikke trekkes sterke konklusjoner. Videre forskning på keramikk fra boplassfunn må til for å kunne svare på dette.

6.7. Resultater

Tabell 38 presenterte, før kontekstanalysen, inndeling av kar i kar med fremmede trekk, kar med lokale trekk, praktkar og husholdningskar. Det er en klar overvekt av kar med fremmede trekk mot kar med lokale trekk, 23 mot 9. Fordelingen mellom prakt- og husholdningskar er jevnere, med 16 mot 13. I hovedsak viste det seg at alle forråds- og kokekarene er fremmede husholdningskar. Den fremmede dekorerte vare er kar med fremmede trekk, to av dem praktkar, det siste ubestemmelig. Alle de tre bolleformede karene er av forskjellige sammenhenger/grupper. Av hankekarene har elleve fremmede trekk og fire lokale, ni er praktkar og fire er husholdningskar. Alle hankekarene er inspirert av kar andre steder i Norge, men fire av dem har særegen dekor som må regnes som lokale trekk. Av de fem karene med lav nederdel og høy smal hals, har tre særegne element i dekoren, som kan vise at de lokale trekkene øker i yngre romertid. Karene med lokale trekk er både praktkar og husholdningskar, som viser at man kan ha produsert begge deler lokalt. Dette vil bli diskutert videre. Fotkaret er lokalt praktkar og det lille kokekaret er fremmed husholdningskar.

I kontekstanalysen så vi at de største forskjellene lå mellom kar med fremmede og lokale trekk. De med fremmede trekk forekommer i hovedsak med rikere gravgods enn de med lokale. De fremmede praktkarene skiller seg spesielt ut. Disse karene finnes mest i rike skjelettgraver fra sør i Trøndelag. Lokale husholdningskar finner vi ikke i skjelettgraver eller rike graver i det hele tatt i dette materialet. Importgjenstander forekommer åtte av elleve ganger med kar med fremmede trekk og perler syv av ti ganger. Det er her ikke store forskjeller på om det er prakt- eller husholdningskar. Våpen og personlig utstyr forekommer også langt oftere med kar med fremmede trekk. Importgjenstander forekommer ikke med lokale husholdningskar, men med tre lokale praktkar. Av karene fra boplassfunn var flest med fremmede trekk og fra stolpehull. Stolpehullene er for det meste funnfattige, og det er sannsynlig at flere av karene med fremmede trekk er rituelt nedlagt. Kontekstanalysen viser oppsummeringsvis at det er kar med fremmede trekk og praktkar vi finner med rikest gravgods og lokale husholdningskar vi finnes med minst gravgods. Av kartyper er det flest hankekar i rike graver, men det er også en sterk overvekt av hankekar i materialet. Kartypene er ellers ganske sporadisk fordelt mellom gravkategoriene, og det ser dermed ikke ut som kartype og AOT-verdi har en betydelig sammenheng.

De eneste funnene fra Møre og Romsdal var kontekstløse Mjelvakaret og Farstadkaret. På kartet i kapittel 5 (fig. 16), ser vi at det er store avstander mellom karene i Trøndelag og disse to. Mjelvakaret hadde store likheter i dekor til Vestlandet, mens Farstadkaret hadde enheter vi finner overalt, i tillegg til særegne trekk. Ettersom det kun er to kar herfra og konteksten er ubestemt kan vi ikke trekke noen slutninger om geografiske forskjeller og likheter innad i Midt-Norge.

6.7.1 Rolle i livet og døden

Rolle, funksjon og bruk av keramikken er noe som har fulgt analysen gjennom de fleste punktene. Funksjon referer til karenes rolle i livet. Jeg vil her komme med en sammenfatning av funksjon før dette blir tatt videre i diskusjonen. Tabell 51 viser en full oversikt over alle karenes funksjon. Videre vil resultatene fra attributtanalysen, med opphav og status settes sammen med resultatene om funksjon. Funksjon vil også settes sammen med resultatene fra kontekstanalysen om karenes rolle i graven. Dette for å se hvilke sammenhenger vi finner mellom opphav, status og rolle.

Tabell 51: Funksjonstabell for alle kar. Tabellen viser hvilken funksjon hvert kar har hatt i livet og av hvilken type det er. I de tilfeller det står spørsmålsteget bak er funksjonen usikker. Det totale er det totale antall kar av hver funksjon med tallet i tes som det totale mulige tallet med de usikre kar.

Funksjon alle kar							
Kartype	ID.nr.	Funksjon					
		Oppbevaringskar	Kokekar	Bordkar	Drikkekar	Begravelseskar	Ukjent funksjon
Forråds- og kokekar	#1/42	X					
	#2	X?		X?			
	#3/1	X					
	#4		X				
Fremmed dekorert vare	#5	X?				X?	
	#6						X
	#7			X?			
Bolleform	#8						X
	#1/41			X?		X?	
	#3/2		X				
Hankekar	#9			X			
	#10			X			
	#11			X			
	#12			X			
	#13/1			X			
	#14			X			
	#15			X			
	#16			X			
	#17			X			
	#18/17			X			
	#1/38					X	
	#1/39			X			
	#1/40			X			
#19			X?		X?		
#20			X				
Lav nederdel og høy, smal hals	#13/2				X		
	#18/16				X		
	#21				X		
	#22				X		
	#23			X			
Fotkar	#24			X			
Små kokekar	#25		X				
Totalt:	32	2(4)	3	15(19)	4	1(4)	2

Som vi ser er de fleste karene i mitt materiale tolket som bordkar. Flere kar har også usikker funksjon. I tabell 52 og 53 kan vi se hvordan funksjon korrelerer med opphav og status. Et av kriteriene for praktkar var at de enten har hatt funksjon som bordkar, drikkekar eller begravelseskar. Dette var ikke et kriterium som måtte innfris, men dermed har de fleste praktkar hatt sin plass på bordet. Det finnes også husholdningskar som har vært bordkar og drikkekar. Av bordkar ser vi også at det ikke er forskjell på kar med fremmede eller lokale trekk. Av oppbevarings- og kokekar finnes det derimot kun ett lokalt kar. Karene som er tolket som begravelseskar, sikre eller usikre er alle kar med fremmede trekk.

Tabell 52: Opphav, status og funksjon. Tabellen viser hvor mange kar av hvert opphav og hver status som har hatt hvilken funksjon. Det er regnet med karene med usikker funksjon i alle kategoriene de kan være i. Dette er gjort for å få et klarere resultat, som er enklere å tyde. Karene med ukjent funksjon er ikke tatt med.

Opphav, status og funksjon					
Opphav	Funksjon				
	Oppbevaringskar	Kokekar	Bordkar	Drikkekar	Begravelseskar
Kar med fremmede trekk (N=23)	4	2	13	2	4
Kar med lokale trekk (N=9)		1	6	2	
Status	Funksjon				
	Oppbevaringskar	Kokekar	Bordkar	Drikkekar	Begravelseskar
Praktkar (N=16)	1		12	2	4
Husholdningskar (N=13)	3	3	5	2	

Tabell 53: Sammenhengen mellom opphav og status og funksjon. Tabellen viser hvor mange kar av hver sammenheng (gruppe) som har hvilken funksjon. Det er regnet med karene med usikker funksjon i alle kategoriene de kan være i. Dette er gjort for å få et klarere resultat, som er enklere å tyde. Karene med ukjent funksjon er ikke tatt med. De ubestemmelige karene #6, #13/1 og #14 utgår fra tabellen.

Sammenhengen mellom opphav og status og funksjon					
Opphav og status (gruppe)	Funksjon				
	Oppbevaringskar	Kokekar	Bordkar	Drikkekar	Begravelseskar
Fremmede praktkar (N=11)	1		7	2	4
Fremmede husholdningskar (N=9)	3	2	4		
Opphav og status (gruppe)	Funksjon				
	Oppbevaringskar	Kokekar	Bordkar	Drikkekar	Begravelseskar
Lokale praktkar (N=5)			5		
Lokale husholdningskar (N=4)		1	1	2	

Det siste resultatet fra analysen er karenes rolle i graven og karenes funksjon. Hvordan dette korrelerer ser vi i tabell 54. Ettersom det er flere kar med usikker funksjon er det ikke resultatene helt klare. Det vi kan se er at det er ingen kokekar i graver fra mitt materiale, de er boplassfunn. Bordkar opptrer oftest som beholder for mat og drikke. Ettersom en beholder for mat og drikke kan fungere som en bordoppsetning i graven er dette logisk. Det er også kun bordkar som fungerer som beinbeholder. Det må her tas forbehold med karenes rolle i graven, ettersom det er syv kar med usikker rolle. Dette gir dog en idé til videre diskusjon.

Tabell 54: Karenes funksjon og rolle i graven: karenes rolle i livet og døden. Tabellen viser hvor mange kar av hver funksjon som har hvilken rolle i graven. Det er her regnet med de karene med usikker funksjon i alle kategoriene de kan være i. Dette er gjort for å få et klarere resultat som er enklere å tyde.

Funksjon og rolle i graven: karenes rolle i livet og døden			
Funksjon	Rolle i graven		
	Beinbeholder	Beholder for mat og drikke	Usikker
Oppbevaringskar (N=2)		1	1
Kokekar (N=0)			
Bordkar (N=15)	3	10	2
Drikkekar (N=4)		1	3
Begravelseskar (N=4)		2	2
Ukjent funksjon (N=1)		1	

7. Diskusjon

I analysen kom det frem at karenes opphav, status og rolle er variert og mye kan diskuteres videre. Leirkarene fra romertid i Midt-Norge har både fremmede og lokale trekk og det finnes både praktkar og husholdningskar. I dette kapittelet vil det teoretiske fundamentet om produksjonsnivå, pottemakerens valg, stil og kontekst brukes for å diskutere resultatene fra analysen og svare på problemstillingene. Hvilke sammenhenger ser vi mellom opphav, status, produksjon og rolle?

7.1. Produksjonsnivå: status og opphav

Først og fremst er spørsmålet om noen av Bagøiens modeller (se kap.3) passer med materialet fra Midt-Norge. I mitt materiale er det langt færre kar med lokale trekk enn fremmede trekk, 9 mot 23. Forholdet mellom prakt- og husholdningskar er veldig likt, 16 er praktgjenstand og 13 er husholdningsprodukt. De fleste av praktkarene har fremmede trekk, 11, mens 5 har lokale trekk. 9 av husholdningskarene har fremmede trekk, mens 4 har lokale. Jeg vil i hovedsak se hvilke forskjeller og likheter, i status og opphav, vi finner blant bordkarene i materialet, som er der produksjonsspørsmålet ligger. Oppbevarings- og kokekar ble laget på de enkelte gårder i alle Bagøiens modeller. Karenes dekorative og teknologiske stil kommer inn her. Ettersom karenes funksjon er sterkt knyttet til status, blir status diskutert først. Blant bordkar er det mange forskjellige mønstre, spesielt av hankekarene. Dette tyder på at det ikke har vært ett pottemakeri som har stått for all produksjonen av bordkar. Flere kar viser dog store likheter i magring, overflatebehandling og brenning, som viser at det kan ha vært spesialiserte pottemakere som har stått for noe av produksjonen. Flere av de finere bordkar regnes også som husholdningskar, på grunn av at verken form, dekor eller gods tyder på å være utført av spesialister. Dette gjør det sannsynlig at produksjon av bordkar har foregått både på gårder og på verksted. Det er altså ut ifra karenes status størst likheter til Bagøiens modell 1: Produksjonen har foregått lokalt i bygden på bestemte gårder, der tradisjonen har gått i arv. Karene har blitt solgt på markeder eller fra båt. Finere bordkar har blitt laget av spesielt kyndige personer. Forråds- og kokekar ble laget på de enkelte gårder (Bagøien, 1980, s. 96). Karene med finest gods og behandling er sannsynligvis karene laget av spesialister. Dette er også karene som regnes som praktkar. Disse viser en mestret teknikk. Bordkar som er husholdningskar kan ha blitt laget på bestemte gårder. Dette er ikke et klart skille og det er mulig praktkar også har blitt produsert på bestemte gårder, dersom de har mestret teknikken. Hadde alle bordkarene i mitt materiale vært praktkar hadde sannsynligvis all produksjonen foregått på verksted av spesialister, som modell 2. Bordkarene har altså blitt produsert på verksted og bestemte gårder, mens kar for oppbevaring og matlaging har blitt laget på enkelte gårder. Dette viser at produksjonsnivå har hatt en innvirkning på om karenes status, i tillegg til deres funksjon. Det viser også en forskjell i teknologisk stil, spesielt knyttet til mestring av håndverket. Med flere produksjonsnivå får vi et variert keramikkmateriale, i både form, dekor og gods. Modellen under viser min oppfattelse av sammenhengen mellom produksjon og status.

Tabell 55: Produksjonsnivå og status. Tabellen viser hvilke kar som ble produsert på hvilket nivå.

Produksjon og status	
Produksjonsnivå	Status og funksjon
1. Verksted (spesialister)	Praktkar: bordkar, drikkekar, begravelleskar
2. Bestemte gårder	Praktkar: bordkar, drikkekar, begravelleskar Husholdningskar: bordkar, drikkekar
3. Den enkelte gård	Husholdningskar: oppbevaringskar, kokekar

Som nevnt tidligere har vi flere kar med fremmede enn lokale trekk. Modell 1 foreslår at keramikktradisjonene vil følge kvinnen gjennom ekteskapsinngåelse og dermed får vi et område med forskjeller i tradisjon. Dette kan også føre til flere likheter med keramikk fra andre steder. Kjønnsperspektivet blir ikke dekket i denne oppgaven, men hvis vi følger teorien om at det var kvinnen som var pottemaker (Bagøien, 1980, s. 97), vil dette kunne stemme med mitt materiale, ettersom det er flest kar med fremmede trekk. De fleste av disse er derimot praktkar, og sannsynligvis har de fleste blitt produsert av spesialister på verksted. Oppbevarings- og kokekarene har også mest fremmede trekk, men ettersom deres former går tilbake til førromersk jernalder (Bøe, 1931, s. 11), går nok også inspirasjonen fra bronsekar og europeiske kar lengre tilbake i flere tilfeller. At praktkar har både fremmede og lokale trekk tyder på at de spesialiserte pottemakerne både ble inspirert og ikke. Det kan være noen hadde kontakt med pottemakere andre steder, mens noen holdt håndverket og tradisjonene for seg selv. De lokale husholdningskarene med funksjon som bordkar kan vike fra denne teorien, dette fordi hvis de ble produsert på bestemte gårder burde de ikke ha lokale trekk. Min teori er at noen kvinner (pottemakerne på de bestemte gårdene) tilførte karene nye særegne trekk, et nytt dekorelement, og dermed lagde en ny lokal variant. Dette støttes av at to av karene, fra Skaset (#13/2) og Navlus (#22), har flere fremmede trekk i tillegg til de lokale. Det kan også argumenteres for at etter hvert som håndverket går i arv, vil de fremmede elementene ha blitt lokale elementer, og har kanskje endret seg såpass at vi ikke ser likheter lengre. Vi kan dermed få kar med fremmede og lokale trekk fra alle produksjonsnivå, og nivået virker ikke å ha særlig påvirkning på dette.

Vi så også i analysen at inspirasjonen til de finere bordkar, i form og dekor, har kommet fra både Sørlandet, Vestlandet, Østlandet og Danmark. Hankekarenes form finnes over hele Norge i slutten av romertid, og er derfor vanskelig å spore. Flere kar har også dekorelement som forekommer flere steder. Ifølge Bøe er det pottemakeriene i Vest-Agder som har satt standarden for hankekarene i Norge i denne periode. Han forklarer dette med at det ikke finnes særformer og lokale forskjeller (Kristoffersen, 2012, s. 11). Som kjent varierer ikke hankekarsformene særlig, men vi finner lokale forskjeller i dekor. Noen kar viser likheter til Sørlandet, alle disse er praktkar, så det er mulig at spesialiserte pottemakere har blitt inspirert av store pottemakerier i Vest-Agder, eller at kar har blitt importert herfra. I hovedsak finner vi dekorlikheter på Østlandet og Vestlandet. På et produksjonsnivå tyder dette på at pottemakere har hatt kontakt med andre pottemakere over hele Sør-Norge, og at ekteskapsinngåelse har blitt gjort over store avstander. Ettersom flere av karene har element fra flere landsdeler kan det tyde på at tradisjonene har blitt blandet og delt mellom pottemakerne i Midt-Norge, eller at én

pottemaker har latt seg inspirere av flere. Nivået produksjonen har foregått på har som nevnt ikke hatt store innvirkninger på hvilket opphav karene har, det er pottemakerens valg og kulturen den er en del av som har vært avgjørende.

7.2. Pottemakerens valg og stil

Bakgrunnen for valgene til en spesialisert pottemaker fra verksted og en pottemaker på gård kan være forskjellig. En spesialisert pottemaker kan ha fått i oppdrag av en familie å lage kar til dem, til bordet eller til begravelse. Valgene han/hun tar vil dermed ha bakgrunn i funksjon, betaling, familiens status, familiens valg etc., i tillegg til pottemakerens egen agens. Hva som skal kommuniseres gjennom karet vil ha hatt innvirkning på hvilke valg som blir tatt i produksjonen. En rik familie vil sannsynligvis ha kar med godt gods, rik dekor og jevn form til å bruke på bordet i festlige lag. Et begravelseskar trenger ikke å ha like godt gods, men også rik dekor og jevn form. På denne måten kommuniserer familien sin status til andre gjennom praktkar. Pottemakerens egen agens vil ha innvirkning på karets opphav og hvilken stil som er brukt. Finere bordkar og begravelseskar kan også ha blitt laget av pottemakere uten en spesiell mottaker av karene. Det vil da i hovedsak være pottemakers egne valg og kultur som er grunnlaget for hvilken stil karet får.

Pottemakerne på de bestemte gårdene har sannsynligvis produsert keramikk for å selge det videre. Her kan funksjon og verdi være bakgrunn for valgene, i tillegg til egen og samfunnets agens. Karets verdi vil være avhengig av form, gods og dekor, og jo finere det er jo høyere verdi vil det ha hatt. Disse pottemakerne har sannsynligvis hatt sin egen stil, som i stor grad er påvirket av inspirasjon og tradisjon. Stilen vil i tillegg variere etter hvor godt man har mestret teknikken, og derfor får vi både praktgjenstander og husholdningsprodukter fra de bestemte gårdene.

For oppbevarings- og kokekarene laget på de enkelte gårder har funksjon vært det viktigste, og dette har påvirket pottemakerens valg sterkt. Et kokekar bør ha magring som tåler høy varme og gjentatt bruk. Et oppbevaringskar bør være stort, men også plassutnyttende, så det rommer mye, men ikke tar opp mye plass. Å gjøre karet fint å se på har sannsynligvis ikke vært viktig for de fleste. Som vi har sett har de fleste oppbevarings- og kokekarene fremmede trekk, i hovedsak en form som vi finner både lengre sør i Europa, andre steder i Norge og på bronsekjeler. Det er tenkelig at gårder som ikke hadde tilgang på romerske bronsekjeler, har laget etterligninger i bronse, enten til oppbevaringsbruk, bordet eller til begravelsen. Da er det ikke kun funksjon som har vært bakgrunn for pottemakeres valg, men også karets utseende.

Som vi har sett er det variasjon i den dekorative stilen til finere bordkar og begravelseskar. De fleste mønstrene er dog sammensatt av enheter vi finner i hele Norge, og noen har lokale trekk. Magring, farge og brenning er ganske likt. Formene holder seg også ganske stabile gjennom romertid. Dette kan vise at dekorativ stil har flere muligheter og det er rom for større utvikling, enn teknologisk stil. Det er mulig at den teknologiske stilen har hatt et sterkere fotfeste i kulturen i romertid og at når man har funnet noe som fungerer har man ikke endret mye på det. Den dekorative stilen på mitt materiale viser mange av de samme enhetene, der linjebånd er mest vanlig. Dette kan bety at heller ikke mange endringer ble gjort i dekoren, man bare varierte måten å sette de sammen på. Ettersom stilen er såpass lik kan det vise at samfunnet og kulturen har vært en stor del av det som ligger bak pottemakerens valg.

7.3. Kontekst og rolle

Jeg har allerede vært inne på leirkarenes rolle i livet, som finere bordkar, begravelleskar eller oppbevarings- og kokekar i diskusjonen om produksjon, pottemakerens valg og stil, men hva med karenes rolle i graven eller på boplasser? Dette ble undersøkt i kontekstanalysen. Det er 23 kar i mitt materiale som er funnet i graver. I analysen kom vi frem til at 13 kar var beholdere for mat og drikke, 3 var beinbeholdere og 7 var usikre. Både prakt- og husholdningskar ble brukt som begge deler. Bare ett kar fra gravkontekst er oppbevarings- eller kokekar, og det er Fosskar #1/42. Dette karet er del av et sett med fem kar, i den rikeste graven i mitt materiale. Alle karene er del av et gjestebud. Karene i denne graven er ganske forskjellige, og viser fremmede og lokale trekk, og er prakt- og husholdningskar. Det er mulig graven har hatt med et forråds- og kokekar fordi de har ville hatt et helt sett eller måtte ha plass til mye mat. Det er også tenkelig at karet har blitt laget som en etterligning av bronsekjele for å følge den døde i graven. I alle fall ett av Fosskarene, #1/38, kan være importert fra Rogaland-Agder, men det kan også være lokalt produsert med inspirasjon herfra (Straume, 1961, s. 74). Dette karet har også etter Stout (1986, s. 77) sine kriterier kunne vært et begravelleskar, sammen med #1/42. Dette tyder på at deres rolle som en del av gjestebudet har vært viktig. Det er kun fremmede praktkar som har vært begravelleskar, som åpner muligheten for at kar ble mottatt i gave langveis fra for å bli med på begravellesferden. Som del av samme gjestebud er et glassbeger, som sannsynligvis har kommet sørfra. Dette, og hvis #1/42 er etterligning av romersk bronsekjele, øker muligheten for at noen av karene kan ha vært importert og at leirkarene var viktig for gravferden. I de åtte gravene hvor karene er beholdere for mat og drikke er det funnet glassbeger eller bronsekjele/øse/sil i seks av dem. Alle resterende kar brukt som beholder for mat og drikke i gravene, er bordkar. Dette tyder på at bordkar har hatt en viktig rolle i livet og i døden. Det er tenkelig at kar til oppbevaring og matlaging ikke ble brukt mye i graver fordi de var produsert til bruk i hjemmet og ble ofte ødelagt av dette. De ble laget på hver gård til eget bruk fordi man sannsynligvis trengte flere. Man har ikke tatt like mye hensyn til estetikk fordi det var til privat bruk og ingen andre enn familien skulle se dem. Noen kar til dette bruk er jevnere brent, sannsynligvis fordi noen mestret håndverket bedre enn andre.

Et annet syn er at karene til oppbevaring og koking ble rituellet nedlagt i stolpehull. Dette er sannsynligvis tilfelle med kar #3/1 og #3/2 fra Ørlandet. Et forrådskar og et bolleformet kar. Solvold (2019, s. 296) har tolket sistnevnte som drikkekar, men nevner også at det kan ha blitt produsert som et husoffer. Uansett ble karene lagt i stolpehullet ved forlating av huset. Å forlate eller rive huset kan tolkes som fysisk endring på samme måte som det å begrave noen, og dermed kan keramikken på lik måte som for det døde menneske, følge huset i døden. På Ørlandet er det også finere bordkar som sannsynligvis har hatt rolle som husoffer (Solvold, 2019, s. 295-296). Ut ifra mitt materiale er det dermed ikke forskjell på rollen til finere bordkar og kar til oppbevaring og koking i forbindelse med nedlegging på boplass. Det er sannsynlig at det var produksjon av keramikk på boplassen på Ørlandet, og det er tenkelig at det ble produsert både prestisjekar og husholdningskar, og at dette var en av de bestemte gårdene for pottemakeri (Solvold, 2019, s. 292-293). Likheter i dekor mellom bolleformede kar #3/2 og fremmede dekorerte kar #7 kan tyde på at de er produsert av samme pottemaker. Jeg har ikke funnet noen likheter mellom Ørlandsmaterialet og resten av materialet som tilsier at det har vært handel mellom dem. Ørlandet ligger dog geografisk langt borte fra

de resterende funnstedene rundt Trondheimsfjorden og det er mulig de har hatt kontakter i andre retninger.

Det vi har funnet ut om funnkontekst og rolle er i hovedsak at alle rike graver har kar som beholder for mat og drikke, alle er skjelettgraver og det er flest hankekar, altså finere bordkar eller begravelseskar, som opptrer i dem. Dette kan vise at den rollen leirkarene har hatt i livet har også hatt betydning for rollen de får i døden. I et gjestebud i en grav har man brukt det man har brukt i et gjestebud i hverdagen. De to gjennomsnittlige gravene som har hatt beholder for mat og drikke er Veskegraven og Salthammergraven. Veskegraven har et fremmed husholdningskar, mens Salthammerkaret kunne ikke bestemmes i status. De er begge bordkar. Dette kan bety at man har brukt de bordkarene man hadde der man har hatt tradisjon for gjestebud i graven, uansett om det har vært praktgjenstander eller husholdningsprodukt. Alle gravene med beinholder er mindre rike graver, som følger trenden av branngraver er mindre rike enn skjelettgraver. I mitt materiale opptrer leirkar i rike graver, gjennomsnittlige graver og mindre rike graver, men det er forskjell på hvilken rolle karene har i dem.

8. Avslutning

8.1. Konklusjon

- *Har keramikken i Midt-Norge fremmede eller lokale trekk, og hva kan dette si om opphav og produksjon?*
- *Hvilke leirkar har vært praktgjenstander, og hvilke har vært husholdningsprodukt?*

Leirkarene i Midt-Norge har både fremmede og lokale trekk. Flest kar har kun fremmede trekk, 23 stykker, men noen har lokale, særegne trekk også, 9 stk. De fremmede trekkene kommer i hovedsak fra Sør-Norge og Danmark. Noen kar kan også være inspirert av romerske importgjenstander, som bronsekjeler og glassbegre. At vi finner trekk fra flere områder og variasjon i utformingen av trekkene innad i Midt-Norge tyder på at produksjonen har foregått på flere nivå, og at ikke én spesialisert pottemaker har stått for produksjonen av alle finere bordkar. Materialet viser dog at vi finner både fremmede og lokale trekk på alle nivåer. Fordelingen mellom kar som praktgjenstander og som husholdningsprodukt er ganske lik. Elleve av praktkarene har fremmede trekk og fem har lokale. Ni av husholdningskarene har fremmede trekk og fire har lokale. Den største gruppen kar er dermed fremmede praktkar. Karene som har vært praktgjenstander har hatt funksjon som finere bordkar, drikkekar og begravelleskar, mens husholdningskarene har vært oppbevaringskar, kokekar, bordkar eller drikkekar. Praktkarene er produsert av spesialister på verksted og på bestemte gårder der de har mestret håndverket. Husholdningskarene er produsert på bestemte gårder og på enkelte gårder. Stil og teknikk har vært avhengig av funksjon og pottemakerens valg. Pottemakerens valg er igjen avhengig av kultur, inspirasjon og tradisjon, og derfor får vi forskjeller i utforming.

- *I hvilke funnkontekster finner vi leirkarene og hva er deres rolle i livet og døden?*

Det er 23 kar som stammer fra gravfunn, fordelt på 17 graver, og 7 kar fra boplassfunn på 1 boplass. I rike graver forekommer det flest kar med fremmede trekk, og også flest praktkar. Det er seks rike graver i mitt materiale, i alle disse har karene sin rolle vært beholder for mat og drikke. I de fire gjennomsnittlige gravene har rollen vært som beholder for mat og drikke eller usikker. I de syv ikke-rike gravene har rollen vært som beinholder eller usikker. Forskjellen på karenes rolle i rike og ikke-rike graver viser en sammenheng mellom AOT (antall oldsaksfunn) og rolle. I de fleste graver der karene har vært beholder for mat og drikke er det også funnet bronsekjeler og/eller glassbeger, som viser at karene var del av et gjestebud. Nesten alle karene i disse gravene er også bordkar, som viser en sammenheng mellom karenes rolle i livet og døden. Kontekst har også noe å si for karenes rolle, da skjelettgraver ikke har beinbeholder, og vi kunne ikke se at noen av branngravene hadde beholder for mat og drikke. Fra boplasser er både praktkar og husholdningskar funnet i stolpehull, der begge tyder på en rituell nedleggelse. Materialet fra Ørlandet, med kar av alle sammenhenger, kan tyde på at gården var en av de bestemte gårdene for keramikproduksjon.

- *Hvilke sammenhenger ser vi mellom opphav, status, produksjon og rolle?*

Det er flere sammenhenger mellom opphav, status, produksjon og rolle, noen allerede nevnt. Forholdet mellom status og produksjon er mest merkbart, ettersom kar med fremmede og lokale trekk ble produsert på alle nivå. Kar av alle sammenhenger, unntatt lokale husholdningskar, ble brukt som beholder for mat og drikke i graver. Dette viser at tradisjonen for gjestebud stod sterkt og opphav og status ikke hadde noe å si for karenes rolle i graven. Karenes funksjon var det som bestemte. Det er dog kun fremmede praktkar som har vært begravelseskar, som kan bety at man brukte importerte kar som del av gjestebudet. Tradisjonen med leirkar som gjestebud er mest merkbart i dalførene mot Østlandet sør i Trøndelag seint i yngre romertid. Dette tyder på at tradisjonen kan ha kommet fra Østlandet, der det var en overgang fra kar som beinbeholder til kar som beholder for mat og drikke i romertid. Analysen har vist en sammenheng mellom karenes opphav og status, en sammenheng mellom status, produksjon og rolle, og en sammenheng mellom status, funnkontekst og rolle.

8.2. Avsluttende tanker

Til slutt vil jeg komme med noen avsluttende tanker om analysen og videre forskning. Hensikten med denne oppgaven har vært å sette romertidens keramikk i Midt-Norge i sentrum og gjøre den til en større del av keramikkforskningen i Norge. Analysen har vist at vi finner likheter i keramikkenes rolle her til Sør-Norge og flere av trekkene stammer sørfra.

Videre undersøkelser kan gjøres på karenes rolle ved hjelp av analyser av organiske rester, som matskorpe og fettstoffer (lipider). Dette har blitt gjort av Rødsrud på leirkar fra Østlandet, der han fant at de fleste karene var i bruk før graven. Restene fra karene delte dem inn i kar til mat og kar til drikke, der hankekarene var drikkekar (Rødsrud, 2012, s. 89). Gjør man disse undersøkelsene på det midtnorske materialet kan man mulig få videre delt de finere bordkarene mellom bordkar til mat og bordkar til drikke, der dette ikke lot seg gjøre av attributtanalysen. Lipidanalyser ble gjennomført på Ørlandet, der rester fra karene viste mer variasjon i bruken (Solvold, 2019, s. 219). Et interessant spørsmål er derfor om analysen av organiske rester på karene viser at bruken av leirkar i Midt-Norge varierer fra bruken på Østlandet, eller om materialet fra boplasser viser andre tendenser enn karene i graver.

Videre forskning kan også gjøre på keramikk fra boplasser. Det er få undersøkelser av dette i Midt-Norge, og det er i hovedsak keramikk fra gravene som har vært med i studier. Flest hele kar finner man i graver, men hvis man ikke undersøker kartype eller rolle, kan man fokusere på de enkelte skårene. Med fokus på skår og rester fra produksjon kan man kanskje finne ut av hvilke gårder som var de bestemte gårdene for produksjon og hvor verkstedene lå. På det som tolkes som et pottemakerverksted i Vest-Agder ble det funnet flere basseng med leire for oppbevaring og modning, dette tyder på en stor produksjon av keramikk (Rolfsen, 1980, s. 16). Lag med leire ble også funnet på Ørlandet, tolket som råmateriale for keramikkproduksjon (Solvold, 2019). Man kan gjøre undersøkelser ved hjelp av xrf-analyser (røntgenfluorescens) på keramikken. Da kan man mulig finne ut hva keramikken er laget av og hvor materialene kommer fra. Kanskje man også kan få svar på om keramikk med fremmede trekk er importert eller ikke. Det er interessant å se om vi finner spor av produksjon flere steder, ved å sammenligne boplassene med funn av keramikk kan man mulig oppdage nye sider ved keramikkproduksjonen i Midt-Norge.

I denne oppgaven har det i hovedsak blitt sett sørover etter fremmede trekk ved leirkarene, ettersom inspirasjonen til våre kar sies å komme herfra. Flere undersøkelser på keramikk nordover kan kanskje vise andre tendenser. Lengre nord i Norge finner vi kretstun som tyder på høvdingmakter, og det er funnet både leirkar og bronsekjeler fra romertid. Det er også tegn på kontakt mellom høvdingene på kretstunene og samene, sannsynligvis i form av handel (Solberg, 2003, s. 114-118). Kanskje hadde de midtnorske høvdingene også kontakter nordover og vi finner de samme trekkene i keramikken. Det er også mulig å se østover mot Sverige, der også hankekar dominerer i slutten av yngre romertid. Johansen (2003, s. 111-112) finner mønstre i Norrland som er sammenlignbare med materialet i Trøndelag og ser det sannsynlig at leirkarene var en handelsvare fra Trøndelag til Norrland. Det kunne derfor vært interessant med undersøkelser på det svenske keramikkmaterialet, for å se hvordan det forholder seg til det midtnorske.

Litteraturliste

- Bagøien, A. A. (1980). Noen tanker om leirkarhåndverket i forhistorisk tid. Festskrift til Sverre Marstrander på 70-årsdagen. *Universitetets Oldsaksamlings Skrifter. Ny rekke.*, 3, 95-99.
- Breivik, H. M. (2006). *Spannformete leirkar i Midt-Norge - En studie i regionale særpreg* (Mastergradsoppgave). NTNU, Trondheim.
- Bøe, J. (1931). *Jernalderens keramikk i Norge*. Bergen: A/S John Griegs Boktrykkeri.
- Darvill, T. (2008). *Oxford Concise Dictionary of Archaeology* (bd. 2. utgave). Oxford: Oxford Univeristy Press.
- Dobres, M.-A. (2000). *Technology and Social Agency. Outlining a Practice Framework for Archaeology*. Oxford: Blackwell Publishers.
- Ekholm, G. (1933). *Bronskärilen av Östlands- och Vestlandstyp. En förberedande sammanställning*. Trondheim.
- Engevik, A. (2007). *Bucket-shaped pots. Style, Chronology and Regional Diversity in Norway in the Late Roman and Migration Periods*. (Doktoravhandling). Universitetet i Bergen, Bergen.
- Fredriksen, P. D. (2005). *Karet/kroppen/identiten* (Hovedfagsoppgave, Universitetet i Bergen). Hentet fra <http://hdl.handle.net/1956/11217>
- Fredriksen, P. D. (2012). Når kunnskap møtest: frå leire til kar. *Frå haug ok heiðni*, 1(2012), 29-32.
- Gardin, J.-C. (1958). Four Codes for the Description of Artifacts: An Essay in Archaeological Technique and Theory. *American Anthropologist, New Series*, 60(2), 335-357. Hentet fra <https://www.jstor.org/stable/665165>
- Gardin, J.-C. (1967). Methods for the Descriptive Analysis of Archaeological Material. *American Antiquity*, 32(1), 13-30. Hentet fra <https://www.jstor.org/stable/278775>
- Gibson, A. & Woods, A. (1997). *Prehistoric Pottery for the Archaeologist* (2. utg.). London og Washington: Leicester University Press.
- Hedeager, L. (1978). Bebyggelse, social struktur og politisk organisasjon i Østdanmarks ældre og yngre romertid. *Fortid og Nutid*, 27, 346-358. Hentet fra <https://tidsskrift.dk/fortidognutid/article/view/73599>
- Hulthén, B. (1982). *Keramik. Kompendium i arkeologi*. Stockholm.
- Johansen, T. (2003). *Jern og grav. Maktpolitiske kontekster i Trøndelags eldre jernalder*. Universitetet i Bergen, Bergen.
- Jonsson, B. & Marstrander, L. (1973). Gravfeltet på Gjeite ved Levanger. *Særtrykk av Viking*, 133-150.
- Kristoffersen, S. (2012). Leire - ild - kar. Keramikkfylket Rogaland. *Frå haug ok heiðni*, 1(2012), 3-16.
- Kristoffersen, S. & Magnus, B. (2010). *Spannformete kar. Utvikling og variasjon* (bd. 50). Stavanger: Arkeologisk museum, Universitetet i Stavanger.

- Lemonnier, P. (2002). Introduction. I P. Lemonnier (Red.), *Technological Choices. Transformation in material cultures since Neolithic* (s. 1-35). New York: Routledge.
- Magnus, B. (2012). Hva ble leirkarene brukt til? *Frå haug ok heiðni*, 1(2012), 17-22.
- Marstrander, L. (1983). *Inntrøndelag i romertid. Gravfunn og bosetning*. Trondheim: Det Kgl. Norske Videnskabers Selskab Museet.
- Müller, S. (1895). *Ordning af Danmarks oldsager II. Jernalderen*. København: C. A. Reitzel.
- Norling-Christensen, H. (1954). *Katalog over ældre romersk jernalders grave i Århus amt* (bd. IV. Bind 2. Hefte). København: Det Kgl. Nordiske Oldskriftselskab.
- Olsen, B. (1997). *Fra ting til tekst. Teoretiske perspektiv i arkeologisk forskning*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Prestvold, K. (1999). *Trøndelag i støpeskjeen. Jernproduksjon og sosial organisasjon i Nord-Trøndelag mellom 350 f.Kr. og 500 e.Kr.* . Trondheim: Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet, Vitenskapsmuseet.
- Rolfsen, P. (1980). Et pottemakerverskted fra romertiden. *Festskrift til Sverre Marstrander på 70-årsdagen. Universitetets Oldsakssamlings skrifter - ny rekke*, 3, 15-20.
- Rygh, O. (1999 [1885]). *Norske Oldsager, ordnede og forklarede*. Trondheim: Tapir Forlag.
- Rødstrud, C. L. (2010). Drikk og lev vel! Gravkeramikk som kilde til gjestebudskultur i eldre jernalder. I I. M. Gundersen & M. H. Eriksen (Red.), *På sporet av romersk jernalder, artikkelsamling fra Romertidsseminaret på Isegran 23.-24. januar 2010* (s. 50-63). Oslo: Nicolay arkeologisk tidskrift.
- Rødstrud, C. L. (2012). *I Liv og Død: Keramikkenes sosiale kronologi i eldre jernalder* (Doktorgradsavhandling). Universitetet i Oslo, Oslo.
- Rødstrud, C. L. (2017). Drikkeutstyr med romersk opphav. Identitet og sosial interaksjon i eldre jernalder. *Primitive tider*, 19, 79-98. Hentet fra <http://urn.nb.no/URN:NBN:no-68159>
- Shepard, A. O. (1965). *Ceramics for the Archaeologist* (5. utg.). Washington, D.C.: Carnegie Institution Washington.
- Sinopoli, C. M. (1991). *Approaches to Archaeological Ceramics*. New York og London: Plenum Press.
- Slomann, W. (1950). *Medelpad og Jämtland i eldre jernalder*. Bergen: Universitetet i Bergen.
- Solberg, B. (2003). *Jernalderen i Norge. Ca. 500 f.Kr.-1030 e.Kr.* (2. utgave. utg.). Oslo: Cappelen Akademisk Forlag.
- Solberg, B. (2005). Keramikk. I E. Østmo & L. Hedeager (Red.), *Norsk arkeologisk leksikon* (s. 203-213). Oslo: Pax Forlag A/S.

- Solvold, G. I. (2019). The pottery at Vik in the Early Iron Age. I I. Ystgaard (Red.), *Environment and Settlement: Ørland 600 BC-AD 1250. Archaeological Excavations at Vik, Ørland Main Air Base* (s. 261-321). Cappelen Damm.
- Stout, A. M. (1986). The Finer Handled Vessels of Western Norway's Early Iron Age. *Arkeologiske skrifter Historisk Museum, 3*, 7-85.
- Straume, E. (1961). To romertids gravfunn fra Trøndelag. *Viking, 25*, 51-88.
- Straume, E. (1987). *Gläser mit Facettenschliff aus skandinavischen Gräbern des 4. und 5. Jahrhunderts n.Chr.* Oslo: Universitetsforlaget, Instituttet for sammenlignende kulturforskning.
- van der Leeuw, S. (2002). Giving the Potter a Choice. Conceptual aspects of pottery techniques. I P. Lemonnier (Red.), *Technological Choices. Transformation in material cultures since Neolithic* (s. 238-288). New York: Routledge.
- Vitenskapsmuseet, N. (2017). Forvaltningsgravinger og arkeologiske oppdrag. Hentet 07.05.2020 fra <https://www.ntnu.no/museum/forvaltningsgraving>
- Ystgaard, I. (Red.). (2019). *Environment and Settlement: Ørland 600 BC - AD 1250. Archaeological Excavations at Vik, Ørland Main Air Base* Cappelen Damm. <https://doi.org/https://doi.org/10.23865/noasp.89>
- Ystgaard, I., Fransson, U., Gran, M. M., Heen-Pettersen, A., Mokkelbost, M., Lorentzen, A. B., ... Solvold, G. I. (2018). *NTNU Vitenskapsmuseet arkeologisk rapport 2018-27: Arkeologiske utgravninger på Ørland kampflybase 2015-2016*. Trondheim: NTNU Vitenskapsmuseet.

Appendiks

Appendiks 1: Katalog

Katalogen er i hovedsak basert på katalogtekster i Musit og katalogen til Johansens Jern og Grav (Johansen, 2003). I tillegg er noen dateringer satt med utgangspunkt i Marstrander (1983), Bøe (1931) og Straume (1961). Alle funn og dateringer fra Ørlandet kommer fra boken Environment and Settlement: Ørland 600 BC – AD 1250 (Ystgaard, 2019) og rapporten Arkeologiske utgravninger på Ørland kampflybase 2015-2016 (Ystgaard et al., 2018).

Katalogen inneholder alle 25 funn i mitt materiale og inndelt etter ID.nr/katalognummer. Undernumrene er i de fleste tilfeller lik som i Musit, der jeg har måtte gjort endringer står Musitundernummer i parentes. Oppsettet i katalogen er som følger:

Katalognummer/ID.nr.

T-nummer

Sted

Kommune

Fylke

Kontekst

Funn

Datering

Kilder

#1

T16364

Grønlien, Foss, gnr. 221, bnr. 4,7

Melhus kommune

Trøndelag

Kontekst:

Gravfunn. Dobbel skjelettgrav i hellesatt gravkammer i en rund haug. Flat bautalignende steinhelle på toppen. Under graving støtte man på dekkhellene til et gravkammer. I midten av haugen sto en kiste dekket av en kjerneøys. Orientering av kammeret er nord/nordøst-sør/sørvest og det var bygget opp av tre store vegghele. Kisten hadde to lag med dekkheller og bunnen var dekket av et lag med kull og et lag med never. Det var også funnet rester av dyreskinn. Begravelsen besto av en mann og en kvinne, begge med hodet mot nord. Sverdet lå mellom de to, med mannens utstyr på vestre side og kvinnens på østre side. Leirkarene var i kammerets sørlige ende, sammen med glassbegeret. Det er mulig at det har vært jordrotter eller lignende i kammeret, og bunnen var dekket av et humuslag. Utstyret i den sørlige ende kan ha tilhørt en tredje begravelse, og sørlige gavlhelle manglet. Det kan derfor ha vært en tredje åpning av kammeret (Johansen, 2003, s. 229).

Funn:

Grav 1, mannsgrav:

- /1 Sverd av jern
 - /2 Spyd/lanse av jern
 - /3 Spyd av jern
 - /4 Skjoldbule av jern
 - /5 Tange til kniv av jern
 - /6 Remspenne av bronse
 - /7 To remløpere av bronse
 - /8 Rembeslag av bronse
 - /9 Beslag av bronse
 - /10 Ring til beslag av bronse
 - /11 Beltestein av kvartsitt med bronse
 - /12 Fingerring av gull
 - /13 Skjeletrøster av menneske
- Grav II, kvinnegrav:
- /14 Bøylespenne av bronse
 - /15 Rester av tekstil fra bøylespenne av bronse
 - /16 Bøylespenne av bronse
 - /17 Rester av bøylespenne i bronse
 - /18 Rester av kjede i bronse
 - /19 Fot til bøylespenne i bronse
 - /20-22 Fingerringe av sølvblandet gull og sølv.

/23-25 Nåler av sølv

/26 Ringnål av jern

/27-30 Perler

/31 Nålehus av bronse

/32 Spinnehjul av jern

/33 Fragment av redskap

/34 Vevsverd av jern

/35 Rester av kniv

Øvrige funn:

/36 To beslagstykker av jern

/37 Fragment av glassbeger

/38 Leirkar med hank

/39 Leirkar med hank

/40 Leirkar med hank

/41 Leirkar

/42 Leirkar

/43-44 Keramikkskår

/45 Fragment av bronse

/46 Fragment av trekull

/47 Prøve av jord og keramikk

/48-52 Fragment av bronse og jern, noe kan tilhøre und.nr. 9

Datering:

Ettersom plantegningene mangler er det ikke mulig å avklare det tidsmessige forholdet mellom de to begravelsene (Johansen, 2003, s. 230). Gjenstandene i den sørlige del kan heller ikke sies sikkert å tilhøre enten den ene eller andre begravelsen. Lanser er av Mollestadgruppen og sverdet opptrer i Mollestad- og Kvamme-gruppen. I tillegg dateres flere av våpenfunnene også til Mollestadgruppen. Straume og Slomann (Johansen, 2003, s. 231) daterer fiblene til siste halvdel av 300-tallet e.Kr. Den ene fingerringen av Beckmanns form 11 dateres av Andersson til C3. Foss-graven hører dermed hjemme i siste del av yngre romertid, C3.

Litteratur:

Johansen, T. (2003). *Jern og grav. Maktpolitiske kontekster i Trøndelags eldre jernalder*. Universitetet i Bergen, Bergen.

#2

T17934

Kongshaugen, Bakken, Hognes, gnr. 112, bnr. 7

Stjørdal kommune

Trøndelag

Kontekst:

Gravfunn. Under graving av «kongshaugen» ble det funnet en forhøyning i bunnelaget som bestod av kullbiter og brente bein. Urnen var ødelagt og lå sammen med brente bein og bronsefragment. De andre gjenstandene lå

spredt i sjakt utenfor sentralgraven. Haugen har vært utsatt for sekundære begravelser i vikingtid og gravninger på 1700-tallet. Konteksten er noe usikker, men det lå rensede, brente bein inni urnen (Johansen, 2003, s. 204).

Funn:

- /1 Leirkar
- /2 Fragment av bronse
- /3 Seks fragmentariske spillebrikker av bein
- /4 Fire jernnagler
- /5 Fragment av glassperle
- /6 Brente bein
- /7 Trekull

Datering:

Johansen (2003, s. 204) mener leirkaret er av typen tidlige bolleformer, som dateres til 200- og 300-tallet (Bøe, 1931, s. 47-48). Jeg har valgt å plassere det under forråds- og kokekar, ettersom karet ikke har dekor og er mye smalere enn bolleformene. Leirkaret minner om Bøes fig. 9, som er en type bukete udekorerte vaser fra yngre romertid (Bøe, 1931, s. 16-17). Den nærmeste datering vi kommer funnet er dermed yngre romertid, som også er det Johansen plasserer det.

Litteratur:

Bøe, J. (1931). *Jernalderens keramikk i Norge*. Bergen: A/S John Griegs Boktrykkeri.
Johansen, T. (2003). *Jern og grav. Maktpolitiske kontekster i Trøndelags eldre jernalder*. Universitetet i Bergen, Bergen.

#3

T27079

Ørland kampflybase, Vik, gnr. 70, bnr. 1
Ørland kommune

Trøndelag

Kontekst:

Boplassfunn. Funn fra stolpehull 503802 i hus 34 på felt C. Felt C har dateringer mellom ca. 700 f.Kr. og ca. 550 e.Kr, med en hovedvekt av aktivitet mellom 100-350 e.Kr, altså i romertid. Hus 34 var et treskipet langhus som hadde brukstid i eldre romertid (Ystgaard et al., 2018, s. 457, 489).

Funn:

- /1 Leirkar
- /2 Bolleformet leirkar
- /3 Fire keramikkskår
- /4 Avslag av flint
- /5 Bein av pattedyr
- /6 Bein av hest og sau/geit
- /7 Kornprøve
- /8 Prøve av matskorpe

Datering:

Et frø fra stolpehullet er datert til år 75-214 e.Kr. og matrester fra forråds- og kokekar er datert til år 0-130 e.Kr. (Solvold, 2019, s. 278). Dette plasserer funnet mellom B1 og C1a, og i eldre romertid.

Litteratur:

Solvold, G. I. (2019). The pottery at Vik in the Early Iron Age. I Ingrid Ystgaard (Red.), *Environment and Settlement: Ørland 600 BC-AD 1250. Archaeological Excavations at Vik, Ørland Main Air Base* (s. 261-321). Cappelen Damm.

Ystgaard, I., Fransson, U., Gran, M. M., Heen-Pettersen, A., Mokkelbost, M., Lorentzen, A. B., ... Solvold, G. I. (2018). *NTNU Vitenskapsmuseet arkeologisk rapport 2018-27: Arkeologiske utgravninger på Ørland kampflybase 2015-2016*. Trondheim: NTNU Vitenskapsmuseet.

#4

T27080

Ørland kampflybase, Vik, gnr. 70, bnr. 1
Ørland kommune

Trøndelag

Kontekst:

Boplassfunn. Funn fra tre forskjellige stolpehull, 504019, 503082 og 524867, i hus 34 på felt C. Keramikken fordelte seg i alle tre. Felt C har dateringer mellom ca. 700 f.Kr. og ca. 550 e.Kr, med en hovedvekt av aktivitet mellom 100-350 e.Kr, altså i romertid. Hus 34 var et treskipet langhus som hadde brukstid i eldre romertid (Ystgaard et al., 2018, s. 489).

Funn:

504019:

- /1 11 skår av keramikk (5)
- /2 Ovnsforing (9)
- /3 Ovnsforing (13)

503082:

- /4 Et skår av keramikk (6)
- /5 Ovnsforing (10)
- /6 Brent leire (12)

524867:

- /7 To skår av keramikk (7)
- /8 Ovnsforing (8)
- /8 Ovnskappe (11)

Datering:

Datert av kornprøve fra stolpehull 524867 til år 72-130 e.Kr. og fra stolpehull 503082 til år 88-224 e.Kr. (Ystgaard et al., 2018, s. 494-495). Dette er samme hus som #3, og dateringene fra stolpehullene er ca. like. Funnet kan dermed settes til eldre romertid.

Litteratur:

Ystgaard, I., Fransson, U., Gran, M. M., Heen-Pettersen, A., Mokkelbost, M., Lorentzen, A. B., ... Solvold, G. I. (2018). *NTNU Vitenskapsmuseet arkeologisk rapport 2018-27: Arkeologiske utgravninger på Ørland kampflybase 2015-2016*. Trondheim: NTNU Vitenskapsmuseet.

#5

T6100-T6102

Husan, gnr. 45

Verdal kommune

Trøndelag

Kontekst:

Gravfunn. Funnet i steinrøys som har vært pløyd i lengre tid og steiner har blitt forflyttet. Sannsynligvis vært et gravrom, som har blitt forstyrret. Urnen var knust. Sannsynligvis en branngrav (Johansen, 2003, s. 210)

Funn:

/1 Leirkar (T6100)

/2 Spydspiss av jern (T6101)

/3 Skjoldbule av jern (T6102)

Datering:

Bøe (1931, s. 44) setter dateringen av leirkaret til 2. århundre e.Kr, men Marstrander (1983, s. 76) vil plassere graven noe senere. Spydspissen mener han er av type R208, som Grieg daterer til 3. århundre. Johansen (2003, s. 210) mener spydspissen er en lanse av Vennolum-type, som dateres til C1b. Dette plasserer funnet i starten av yngre romertid.

Litteratur:

Bøe, J. (1931). *Jernalderens keramikk i Norge*. Bergen: A/S John Griegs Boktrykkeri.

Johansen, T. (2003). *Jern og grav. Maktpolitiske kontekster i Trøndelags eldre jernalder*. Universitetet i Bergen, Bergen.

Marstrander, L. (1983). *Inntrøndelag i romertid. Gravfunn og bosetning. Gunneria, 43*.

#6

T27070

Ørland kampflybase, Vik, gnr. 70, bnr. 1

Ørland

Trøndelag

Kontekst:

Boplassfunn. Funnet i avfallslag 110297 på felt A. Fase 2. Avfallslaget var det vestligste av de to store avfallslagene i den søndre delen av aktivitetsområdet fra romertid og

folkevandringstid på Felt A og E (Ystgaard et al., 2018, s. 198).

Funn:

/69 Ravperle

/70 Glassperle

/71-116 Ulike keramikkskår, udefinerte og spannformet

/117 Keramikkskår av fremmed dekorert vare

/118-125 Ulike keramikkskår, udefinerte og spannformet

/126 Jernstang

/127-147 Ovnsforing

/148 Slipestein av sandstein

/149 Slipestein av pimpstein

/150-171 Slagg og ovnsforing

/172-177 Avslag av flint

/178-179 Fragment av ubearbeidet stein

/180-181 Ovnsforing

/182 Ravperle

/183 Keramikkskår av fremmed dekorert vare

/184-185 Keramikkskår

/186 Keramikkskår av fremmed dekorert vare

/187-191 Ulike keramikkskår, udefinerte og spannformet

/192 Keramikkskår av fremmed dekorert vare

/193-220 Ulike keramikkskår, udefinerte og spannformet

/221 Jernnagle

/222 Slipestein

/224 Neverremse

/225-230 Seks slipesteiner av pimpstein

/231-263 Ovnsforing og slagg

/264-266 Avslag av flint

/267 Staurolitt

/268 Jernkniv

/269-282 Ulike keramikkskår, udefinerte og spannformet

/282 Glassbeger

/283 Glassfragment

/284 Skrubbekvern av bergart

/285-287 Tre slipeplater av sandstein

/288 Emne av skifer

/289-291 Jernnagler

/292-300 Ovnsforing og slagg

/301 Slipestein av pimpstein

/310 Avslag av flint

/328 Organisk prøve

/329 Keramikkskår

/332-334 Skjellprøver

/335 Organisk prøve

/345-372 Prøver, organisk/tre

/1233 Tekstil på beinfragment

/1234 Keramikkskår

Datering:

Avfallslagets dateringer spenner fra eldre romertid til yngre. Skårene fra fdv-karet ble funnet i det nederste laget, som tyder på at den ble nedlagt i lagets tidligste fase (Solvold, 2019, s. 281). Funnet hører derfor hjemme i eldre romertid.

Litteratur:

Solvold, Grete Irene. (2019). The pottery at Vik in the Early Iron Age. I Ingrid Ystgaard (Red.), *Environment and Settlement: Ørland 600 BC-AD 1250. Archaeological Excavations at Vik, Ørland Main Air Base* (s. 261-321). Cappelen Damm.

Ystgaard, I., Fransson, U., Gran, M. M., Heen-Pettersen, A., Mokkelbost, M., Lorentzen, A. B., ... Solvold, G. I. (2018). *NTNU Vitenskapsmuseet arkeologisk rapport 2018-27: Arkeologiske utgravninger på Ørland kampflybase 2015-2016*. Trondheim: NTNU Vitenskapsmuseet.

#7

T27404

Ørland kampflybase, Vik, gnr. 70, bnr. 1

Ørland kommune

Trøndelag

Kontekst:

Boplassfunn. Funn fra hus 21 på felt D. Skårene fra leirkaret (4) ble funnet i stolpehull 671502 i hus 21. Felt D var det sørligste feltet på kampflybasen. Det var spredte bosetningsspor på hele feltet, med en konsentrasjon i midten der hus 21 lå (Ystgaard et al., 2018, s. 546).

Funn:

/1 Et skår fra glassbeger

/2 Et skår av leirkar

/3 Et skår av spannformet leirkar

/4 Fem keramikkskår av fremmed dekorert vare

/5-9 Ulike keramikkskår, udefinerte og spannformet

/10-12 Jernnagler

/13 Jernfragment

/14-16 Avslag av flint

/17 Kvern av bergart

/18 Slipeplate av skifer

/19-26 Biter med brent leire

/27-44 Bein av dyr og fisk

/45-219 Trekullprøver

Datering:

Hus 21 er datert til år 1-230 e.Kr. (Solvold, 2019, s. 281). Leirkaret (4) er av typen fremmed dekorert vare, som stemmer med dateringen til eldre romertid.

Litteratur:

Solvold, G. I. (2019). The pottery at Vik in the Early Iron Age. I Ingrid Ystgaard (Red.), *Environment and Settlement: Ørland 600 BC-AD 1250. Archaeological Excavations at Vik, Ørland Main Air Base* (s. 261-321). Cappelen Damm.

Ystgaard, I., Fransson, U., Gran, M. M., Heen-Pettersen, A., Mokkelbost, M., Lorentzen, A. B., ... Solvold, G. I. (2018). *NTNU Vitenskapsmuseet arkeologisk rapport 2018-27: Arkeologiske utgravninger på Ørland kampflybase 2015-2016*. Trondheim: NTNU Vitenskapsmuseet.

#8

T14735

Rognhaug, Veske, gnr. 15

Levanger

Trøndelag

Kontekst:

Gravfunn. Stort hellesatt gravkammer på bunnen av en steinfyllt haug fantes en ubrent kvinnegrav. Kammeret var dekket av dobbelt lag av store heller og over vestre del var det fylt med littorier. Kisten var orientert øst-vest, med hodet mot øst (Johansen, 2003, s. 166). Leirkaret stod ved likets side, i hoftehøyde.

Funn:

/1 To fibulaer av sølv

/2 To bronsenåler

/3 Spinnehjul av bronse

/4 Låsebeslag av jern med trerester

/5 Leirkar

/6 Ubrente skjelettresten av menneske

Datering:

Marstrander (1983, s. 77) og Johansen (2003, s. 166) plasserer funnet i C2. Dette på bakgrunn av blant annet fiblene, som er av Almgrens type VII, som Slomann daterer til C1 og C2. Johansen nevner denne type som ledeform i C2. Leirkaret er av type tidlig bolleform, som Bøe (1931, s. 45) plasserer på 200-tallet. Samlet er en datering av graven til C2 sannsynlig.

Litteratur:

Bøe, J. (1931). *Jernalderens keramikk i Norge*. Bergen: A/S John Griegs Boktrykkeri.

Johansen, T. (2003). *Jern og grav*.

Maktpolitiske kontekster i Trøndelags eldre jernalder. Universitetet i Bergen, Bergen.

Marstrander, L. (1983). Inntrøndelag i romertid. Gravfunn og bosetning. *Gunneria*, 43.

#9

T362-T379

Ven, gnr. 142

Melhus kommune

Trøndelag

Kontekst:

Gravfunn. Gravhaug med gravkammer av steinheller på en høy bergknaus. Skjelettgrav. Funnet i 1865 og utgravet i 1870 (Johansen, 2003, s. 234)

Funn:

- /1 Leirkar (T362)
- /2 Glassbeger (T363)
- /3 Bronsering (T364)
- /4 Bronsebeslag (T365)
- /5 Bronsebeslag (T366)
- /6 Bronsering (T367)
- /7 Hempe av kobberlegering (T368)
- /8 Fragment av lær med bronsenagle (T370)
- /9 Parerstang av bronse (T371)
- /10 Fingerring av bronse (T372)
- /11 Øse/kar/stykker av bronse (T373)
- /12 Fingerring av gull (T374)
- /13 Jernspyd (T375)
- /14 Jernspyd (T376)
- /15 Skjoldbule av jern (T377)
- /16 Håndtak av jern (T378)
- /17 Sverd av jern (T379)
- /18 Osteologisk materiale, ubrent bein og tann (T379)

Datering:

Johansen (2003, s. 234) daterer funnet til C3 basert på våpensettet, keramikken og glassbegeret. Våpensettet blir satt til Mollestad-gruppen. Glassbegeret er av Straumes type 1, som hører hjemme i sent i C2 og har tyngepunkt i C3. Leirkaret er av Straumes senromerske type og Bøe setter karet til 4. århundre e.Kr. (Bøe, 1931, s. 94). Johansen (2003, s. 235) påpeker at dateringen av gjenstandene i funnet ikke en entydige, glassbegeret kan gå tilbake til C2 og skjoldbule kan gå inn i folkevandringstid. Skjudebeslaget dateres derimot utelukkende til Mollestadgruppen og siste halvdel av 300-tallet e.Kr.

Litteratur:

Bøe, J. (1931). *Jernalderens keramikk i Norge*. Bergen: A/S John Griegs Boktrykkeri.
Johansen, T. (2003). *Jern og grav. Maktpolitiske kontekster i Trøndelags eldre jernalder*. Universitetet i Bergen, Bergen.

#10

T545-T546

Egge, gnr. 196

Steinkjer kommune

Trøndelag

Kontekst:

Gravfunn. Steinrøys funnet i 1869. De brente beina og ringen lå ved siden av det knuste karet. Flere brente bein lå i en steinsamling vest for dette, samt fem mindre jernstykker som ikke ble innbragt. Branngrav.

Funn:

- /1 Leirkar med hank (T545)
- /2 Brente bein og bjørneklo (T546)
- /3 Fingerring av elektron (T546)

Datering:

Hankekar dateres generelt til yngre romertid (Bøe, 1931, s. 49). I følge Marstrander (1983, s. 77) er fingerringen Anderssons gruppe 3, som settes til C3. Dermed dateres dette funnet til C3, yngre romertid.

Litteratur:

Bøe, J. (1931). *Jernalderens keramikk i Norge*. Bergen: A/S John Griegs Boktrykkeri.
Marstrander, L. (1983). Inntrøndelag i romertid. Gravfunn og bosetning. *Gunneria*, 43.

#11

T591-T605

Hallem Søndre, gnr. 34

Verdal kommune

Trøndelag

Kontekst:

Gravfunn. Jorddekket røys funnet i 1870. To kamre, i det vestligste lå T591, T592, T595 og et lite sølvblikk, og i det østligste T593, T594, T596-T599 og T603-T605. Beinfragmenter ble funnet i det østlige kammeret. T600 og T601 (yngre jernalder) ble funnet høyere oppe. Anses for å være en skjelettgrav (Johansen, 2003, s. 208).

Funn:

Kammer I:

- /1 Leirkar med hank (591)
- /2 Glassbeger (T592)
- /3 Spyddodde og lanse av jern (T595)

Kammer II:

- /4 Jernkniv med tre (T593)
- /5 Beltestein (T594)
- /6 Skjoldbule av jern (T596)
- /7 Jernbeslag (T597)
- /8 Klump med never/tekstil/jern/bronse (T598)

/9 Bronsefibula (T599)
/10 Bronsebeslag (T603)
/11 Fire jernbolter (T604)
/12 Jordprøve (T605)
Øvrige funn:
/13 Remtungebeslag (T600)
/11 Bronsebeslag (T601)
/12 Beslag av kobberlegering (T602)

Datering:

Bøe (1931, s. 94) nevner graven som en 4. århundretalls grav. Våpenfunnene i graven daterer Johansen (2003, s. 208) hovedsakelig til Mollestadgruppen. Fibulaen synes Johansen ligner Haraldstedfiblene, som setter funnet til C3.

Litteratur:

Bøe, J. (1931). *Jernalderens keramikk i Norge*. Bergen: A/S John Griegs Boktrykkeri.
Johansen, T. (2003). *Jern og grav. Maktpolitiske kontekster i Trøndelags eldre jernalder*. Universitetet i Bergen, Bergen.

#12

T829-T832

Oppem, gnr. 56

Steinkjer kommune

Trøndelag

Kontekst:

Gravfunn. Funnet i en haug skadet av pløying. Sannsynligvis hadde haugen en sentralrøys, der funnene ble gjort i midten. Urnen ble knust under arbeid, og de brente beina ble funnet sammen med urnen, men ikke sikkert de har ligget oppi urnen (Johansen, 2003, s. 195).

Funn:

/1 Leirkar (T829)
/2 Dekorert beinstykke (T830)
/3 Nål av bein
/4 brente bein og dekorerte beinfragment (T832)

Datering:

Johansen (2003, s. 107, 195) regner hankekaret som Straumes serie 1, som dateres til C2. Ettersom karet ble funnet i fragment, bør datering tas med forbehold.

Litteratur:

Johansen, T. (2003). *Jern og grav. Maktpolitiske kontekster i Trøndelags eldre jernalder*. Universitetet i Bergen, Bergen.

#13

T1321-T1327

Skaset, Solstad, Eid, gnr. 61, bnr. 11

Åfjord kommune

Trøndelag

Kontekst:

Gravfunn. Gravrøys med stort gravkammer av heller, orientert øst-vest. Sannsynligvis en branngrav. I den østlige delen av kammeret lå leirkar 2 og i den vestlige lå leirkar 1. Det ble funnet brente bein i søndre ende, under en hellende helle. Perlene lå i det sørøstlige hjørnet og de øvrige saker lå spredt i kammeret (Johansen, 2003, s. 255).

Funn:

/1 Leirkar med hank (3121)
/2 Leirkar (T1322)
/3 Pilspiss av jern (T1323)
/4 Ring av jern (T1324)
/5 Spenne av jern (T1325)
/6 Jernfragment fra spenne (T1326)
/7 10 perler (T1327)

Datering:

Generell datering av hankekaret til yngre romertid. Johansen (2003, s. 255) mener leirkaret (1) er av Straumes serie 2, som opptrer i C3. Ingen av de andre funnene kan dateres noe nærmere.

Litteratur:

Johansen, T. (2003). *Jern og grav. Maktpolitiske kontekster i Trøndelags eldre jernalder*. Universitetet i Bergen, Bergen.

#14

T2399-T2403, T2419

Salthammer, gnr. 256

Levanger kommune

Trøndelag

Kontekst:

Gravfunn. Røys på en fjellknaus. Skjelettgrav med en 3 m. lang gravkiste, dekket med steiner og heller. Glassbeger til høyre, leirkar ved venstre side av hodet, som vendte mot vest, og ringen omtrent ved hoften.

Funn:

/1 Glassbeger og overfangglass (T2399)
/2 Leirkar med hank (T2400)
/3 Fingerring av gull (T2401)
/4 Bronsering (T2402)
/5 Bruddstykker/fragment av jern og tre og ubrent bein (T2403)
/6 Kam av bein (T2419)

Datering:

Glassbeget er av Eggers type 195, datert til C2, fingerringen Beckmann form 10, som Slomann setter til C3, og hankekaret av type R361 som dukker opp i 4. århundre (Marstrander, 1983, s. 54). Marstrander daterer funnet til C3 etter en samlet vurdering av gjenstandene.

Litteratur:

Marstrander, Lyder. (1983). Inntrøndelag i romertid. Gravfunn og bosetning. *Gunneria*, 43.

#15

T2826-T2829

Mjelva, gnr. 23

Rauma kommune

Møre og Romsdal

Kontekst:

Ubestemt funnkategori. Fulgte med brente bein.

Funn:

/1 Leirkar med hank (T2826)

/2 Spydspiss av jern (T2827)

/3 Spydspiss av jern (T2828)

/4 Ildslagsstein (2829)

Datering:

Funnet har ingen annen datering enn basert på hankekaret, som plasserer det i yngre romertid. Ifølge Bøe (1931, s. 93) er det, i Trøndelag, den tidligste typen som har avrundet bukovergang, og dette karet kan da muligens plasseres ved midten av 300-tallet e.Kr.

Litteratur:

Bøe, J. (1931). *Jernalderens keramikk i Norge*. Bergen: A/S John Griegs Boktrykkeri.

#16

T7088-T7093

Hammer, gnr. 48

Stjørtdal kommune

Trøndelag

Kontekst:

Gravfunn. Funnet i en langstrakt forhøyning. To ovale nedgravninger parallelt. Gjenstandene var i den vestre nedgravningen, med ubrent bein fra dyr og brente bein, sannsynligvis en branngrav. Den andre nedgravningen inneholdt kull og blandet jord, og skar over en tredje, sannsynligvis eldre nedgravning med mindre stein, brente bein og en hestetann (Johansen, 2003, s. 202).

Funn:

/1 Leirkar med hank (T7088)

/2 Bein, brent og ubrent (T7088)

/3 Jernfragment (T7088)

/4 Tveegget sverd av jern med rester av tre, tekstil og bronse (T7089)

/5 Bronseknapp med rester av lærbelte (T7090)

/6 Fragment av doppsko av jern med rester av harpiks og tre (7092)

/7 Spydspiss av jern (T7092)

/8 Spydspiss av jern (T7093)

/9 bein, brent og ubrent (T7093)

Datering:

Bøe (1931, s. 93) nevner dette hankekaret som et av de eldste i Trøndelag, introdusert ved midten av 300-tallet e.Kr. Funnet blir også datert av Johansen (2003, s. 203) til C1b-C2 av lanser og spyd av Svennum-type, som hører til Bemmann og Hahne sin By-gruppe. Det kan dermed virke som karet er noe eldre enn Bøe sin datering, men noe nærmere datering enn yngre romertid kan vi ikke få.

Litteratur:

Bøe, J. (1931). *Jernalderens keramikk i Norge*. Bergen: A/S John Griegs Boktrykkeri.

Johansen, T. (2003). *Jern og grav*.

Maktpolitiske kontekster i Trøndelags eldre jernalder. Universitetet i Bergen, Bergen.

#17

T15109, T15339

Rømme Øvre, gnr. 5

Orkdal kommune

Trøndelag

Kontekst:

Gravfunn. Gullring, beslag og skjoldbule funnet ved grøftegravning. Under undersøkelser ble det påvist en skjelettgrav med rektangulært og «mannslangt» gravrom. Anlegget var dekket med leire og graven lå orientert nord-sør, med hodet mot nord. Spyd og lansesett lå i nordvestre hjørne og leirkaret lengre syd. Senere ble det funnet et sverd og en skive som er katalogisert under T15339 (Johansen, 2003, s. 240).

Funn:

/1 Spydspiss av jern

/2 Spydspiss av jern

/3 Jernsaks

/4 Jernkniv

/5 Jernring

/6 Jernnagle

/7 Beslag av jern

/8 Spiralring av gull

/9 Beslag av bronseblikk, forgyllt sølvblikk med dyreornamentikk

/10 Leirkar med hank

/11 Tveegget sverd av jern med rester av tre (T15339)

/12 Rund skive av sølv- og bronseblikk, praktbeslag til doppsko? (T15339)

Datering:

Spyd og lanse av Svennum-type dateres til By-gruppen, C1b-C2 (Johansen, 2003, s.

241). Sverdet og dets beslag sammenligner Johansen med praktsverdet fra Avaldsnes, som dateres til tiden rundt år 300 e.Kr. (Straume, 1961, s. 54). Det andre beslaget har dyreornamentikk som plasseres i siste halvdel av 200-tallet (Straume, 1961, s. 60). Straume setter graven til siste halvpart av 200-tallet e.Kr., nærmest århundreskiftet.

Litteratur:

Bøe, J. (1931). *Jernalderens keramikk i Norge*. Bergen: A/S John Griegs Boktrykkeri.

Johansen, T. (2003). *Jern og grav*.

Maktpolitiske kontekster i Trøndelags eldre jernalder. Universitetet i Bergen, Bergen.

Marstrander, L. (1983). Inntrøndelag i romertid. Gravfunn og bosetning. *Gunneria*, 43.

Straume, E. (1961). To romertids gravfunn fra Trøndelag. *Viking*, 25, 51-88.

#18

T16351

Gimselven, Gimsan, gnr. 30, bnr. 2

Melhus kommune

Trøndelag

Kontekst:

Gravfunn. Utpløyet haug funnet i grustak. Under arbeid ble det støtt på noen smale steiner i horisontal stilling. Under disse steinene var et jordfyll, der spennen, nålehuset og leirkarene ble funnet. Graven var en ubrent kvinnegrav, orientert øst-vest, med hodet mot vest. Skal ha vært funnet perler, som ikke er gjenfunnet. Over graven lå et lag med kuppelstein (Johansen, 2003, s. 231).

Funn:

- 1/ Bøyleknoppfibula av bronse
- /2 Smykkenål av sølv
- /3 To bronsenåler
- /4 Fingerring av gull
- /5 Fingerring av gull
- /6 Fingerring av gull
- /7 Fingerring av sløvblandet gull
- /8 Remspenne av bronse
- /9 Nålehus og nål av bronse
- /11 Kniv av jern
- /12 Fragment av glassbeger
- /13 Glassfragment
- /14 Fragment av gulaktig stoff
- /16 Leirkar
- /17 Leirkar med ansats til hank

Datering:

Johansen (2003, s. 232) sett graven til C3. Dette på bakgrunn av Straumes datering av nålehuset, sølvnålen og bøyleknoppfibulaen.

Fingerringene er av Beckmann form 10, 11 og 8c, der 8c dateres til C2-C3, og 11 til B1-D. Johansen baserer seg også på Andersson, som setter varianten fingerring fra dette funnet til C3. Man må dermed anta at graven er fra C3, siste del av yngre romertid.

Litteratur:

Johansen, T. (2003). *Jern og grav. Maktpolitiske kontekster i Trøndelags eldre jernalder*. Universitetet i Bergen, Bergen.

#19

T19912

Fosse, gnr. 194, bnr. 1

Steinkjer kommune

Trøndelag

Kontekst:

Gravfunn. Funn fra haug 3, en jordblandet røys med to graver (brannflak). I midten var et plyndringskrater. Mot nord var en kokegrop med skjørbrent stein.

Funn:

Grav I:

/1 Leirkar med hank

/2 Jernnagle

/3 Trekullprøve

Grav II:

/4 Fragment av bronsenål

/5 Fragment av jernnagle

/6 Brente bein

/7-8 Trekullprøver

Funn i haugfyllen:

/9 Brente bein

/10 Brent bein

Kokegrop:

/11-14 Trekullprøver

Datering:

Leirkaret med hank sammenlignes med Bøes fig. 120, som han setter til sent 4. århundre (Bøe, 1931, s. 88). I tillegg plasseres Straume sin serie 2, som dette kar kan være, til C3 og tidlig D1 (Johansen, 2003, s. 192). Funnet må derfor plasseres i slutten av yngre romertid, til C3.

Litteratur:

Bøe, J. (1931). *Jernalderens keramikk i Norge*. Bergen: A/S John Griegs Boktrykkeri.

Johansen, T. (2003). *Jern og grav. Maktpolitiske kontekster i Trøndelags eldre jernalder*. Universitetet i Bergen, Bergen.

#20

T27076

Ørland kampflybase, Vik, gnr. 70, bnr. 1

Ørland kommune

Trøndelag

Kontekst:

Boplassfunn. Funn fra i hus 2 på felt C. Leirkaret (5) er fra stolpehull 500301. Felt C har dateringer mellom ca. 700 f.Kr. og ca. 550 e.Kr, med en hovedvekt av aktivitet mellom 100-350 e.Kr, altså i romertid. Hus 2 var et treskipet langhus og hører til siste del av fase 3 og hele fase 4, som er yngre romertid og folkevandringstid (Ystgaard et al., 2018, s. 457).

Funn:

- /1 Fiskekrok av jern
- /2 Skrubbekvern av bergart
- /3 Bryne av bergart
- /4 Skår av tutekar av keramikk
- /5 Keramikkskår fra hankekar
- /6-15 Ulike keramikkskår, udefinerte og spanformet
- /16 Grindstolpestein av bergart
- /17 Kniv av jern
- /18-19 Beslag av jern
- /20-29 Jernnagler
- /30 Fragment av sink
- /31 Slipestein av bergart
- /32-44 Brent leire
- /45 Skjellprøve
- /46-50 Brent leire
- /51-83 Dyrebein
- /84-94 Trekullprøver
- /95-101 Makrofossilprøve

Datering:

Dateringene fra huset er tatt fra ildsteder/kokegroper og faller innenfor yngre romertid og folkevandringstid (Ystgaard et al., 2018, s. 513). Leirkaret (5) som er av typen hankekar kan sammenlignes med Bøes tidlige typer eller Stout gruppe 1, som blir datert til 300-400 e.Kr på Vestlandet (Solvoll, 2019, s. 276). Dette kan gi stolpehull 500301 en datering til yngre romertid.

Litteratur:

Solvold, G. I. (2019). The pottery at Vik in the Early Iron Age. I Ingrid Ystgaard (Red.), *Environment and Settlement: Ørland 600 BC-AD 1250. Archaeological Excavations at Vik, Ørland Main Air Base* (s. 261-321). Cappelen Damm.

Ystgaard, I., Fransson, U., Gran, M. M., Heen-Pettersen, A., Mokkelbost, M., Lorentzen, A. B., ... Solvoll, G. I. (2018). *NTNU Vitenskapsmuseet arkeologisk rapport 2018-27: Arkeologiske utgravninger på Ørland kampflybase 2015-2016*. Trondheim: NTNU Vitenskapsmuseet.

#21

T17680

Bomo Ytre, Bomo, gnr. 21, bnr. 1

Snåsa kommune

Trøndelag

Kontekst:

Gravfunn. Gravhaug som tidligere har vært utsatt for usakkyndig gravning. Skjelettgrav. Gjenstandene ble ikke funnet i opprinnelig tilstand. Hellekiste som tidligere har vært dekket av flere heller (Johansen, 2003, s. 180).

Funn:

- /1 Leirkar med lav buk og høy, smal hals
- /2 Nål av bronse
- /3 Kranium og knokkelrester av menneske

Datering:

I følge Bøe (1931, s. 115) hører denne type leirkar hjemme på 300-tallet e.Kr. Nålen, som er riftet, er av en type som hører hjemme i C2 og C3 (Johansen, 2003, s. 181). Graven må dermed dateres til senere deler av yngre romertid.

Litteratur:

Bøe, J. (1931). *Jernalderens keramikk i Norge*. Bergen: A/S John Griegs Boktrykkeri.

Johansen, T. (2003). *Jern og grav. Maktpolitiske kontekster i Trøndelags eldre jernalder*. Universitetet i Bergen, Bergen.

#22

T19629

Navlus melle, Navlus, gnr. 20, bnr. 3

Snåsa kommune

Trøndelag

Kontekst:

Gravfunn. Steinringsanlegg på gravfelt. Ringen bestod av 25 steiner, med leirkaret like innenfor. I midten av ringen var en steinhelle og en dyp grop (III). Funn 1-7 er funnet innenfor steinringen, ikke lokalisert til groper. Funn 8-12 er fra grop I, funn 13-18 fra grop II og funn 19-20 fra grop III. Grop I og II er begge eldre enn steinringen og grop III. De er dog ikke eldre enn jernvinnevirksomheten pga. jernslag i bunnen. Det ble også funnet stolpehull innenfor steinsirkelen. Leirkarsfragmentene (3), ble funnet i et lag med jernslag og trekull. Leirkaret kan ha blitt oppfattet som beinholder, men det er ikke funnet noe bein. Trolig en branngrav.

Funn:

- /1 Leirkar med lav nederdel og høy, smal hals
- /2 Jordprøve

- /3 To fragment av spannformet leirkar
- /4 Jernslag
- /5-7 Trekullprøver
- /8 Jernslag
- /9 Trekullprøve
- /10 Jordprøve
- /11 Trekullfragment
- /12 Jernslag
- /13 Små biter brente bein
- /14 Jernslag
- /15 Jernslag
- /16 trekullfragment
- /17 Trekullprøve
- /18 Jernslag
- /19 Trekullprøve

Datering:

Funnet dateres til yngre romertid og folkevandringstid. Leirkar med lav nederdel og høy smal hals forekommer fra 300-tallet e.Kr. og utover i folkevandringstid. Siden dette karet mangler hals er det vanskelig å datere det noe nærmere. Dekoren på karet kan sammenlignes med Bøes fig. 160 av samme type. Denne settes til slutten av 4. århundre, muligens rundt århundredskiftet eller rett etter (Bøe, 1931, s. 119).

Litteratur:

Bøe, J. (1931). *Jernalderens keramikk i Norge*. Bergen: A/S John Griegs Boktrykkeri.

#23

T20920

«Storura», *Farstad*, gnr. 87

Fræna kommune

Møre og Romsdal

Kontekst:

Løsfunn. Privat fremkommet. Funnet under en steinblokk i steinmur. Under befaring ble det påvist dyrebein, jernskrot og kullrester under denne og andre steinblokker i muren.

Funn:

- /1 Leirkar med lav nederdel og høy, smal hals
- /2 Fragment av leirkar 1

Datering:

Denne type leirkar dateres fra 300-tallet og til folkevandringstid. Noe nærmere datering er vanskelig, ettersom det er kontekstløst. Det blir også nevnt i brev i top.ark. ved Torunn Herje at karet sannsynligvis dateres til yngre romertid.

Litteratur:

Brev i top.ark. ved Torunn Herje, 1986

#24

T465-T479

Geite, gnr. 267

Levanger kommune

Trøndelag

Kontekst:

Gravfunn. Privat fremkommet i 1868. Rund gravhaug med steinheller og plyndringsgrop i toppen. Gravskikken er usikker, funn av kull og brente bein antyder at det var en branngrav, men tekstiler tilsier skjelettgrav. Graven har vært forstyrret (Johansen, 2003, s. 160).

Funn:

- /1 Leirkar med fot (T465)
- /2 Kjele av bronser/kobber (T466)
- /3 Bronsekjele (T467)
- /4 Bronseøse (T468)
- /5 Bronsesil (T469)
- /6 Tekstil av ull og lin (T470)
- /7 Spenne av gull/jern/sølv (T471)
- /8 Sølvblikk (T472)
- /9 Fragment av sølvringer (T473)
- /10 Bronsefragment (T474)
- /11 Sølvblikk (T475)
- /12 Jernbeslag (T476)
- /13 Jernnagler med tre (T477)
- /14 Jernten (T478)
- /15 To fingerringe av gull (T479)

Datering:

I følge Marstrander (1983, s. 77) blir dateringen bestemt av rosettfibulaen og den riflete kjelen til periode C1. Bøe (1931, s. 129) setter fotbegre til yngre romertid i Norge, men dette begeret skiller seg ut med skarp overgang mellom hals og skulder, og kan dermed mulig settes til B2 (Johansen, 2003, s. 161). Funnkombinasjon i dette funnet er enestående i Trøndelag og gjenstandene dateres spredt mellom B2 og C1b. Det er sannsynligvis et sammenblandet funn, med en eldre begravelse fra B2, der vi har vinøse-settet, fotbegeret, bronsekjelen og muligens gullringene, og en yngre begravelse med rosettfibula og bronsebekken. Funnet kan dermed høre hjemme i eldre romertid.

Litteratur:

Bøe, J. (1931). *Jernalderens keramikk i Norge*. Bergen: A/S John Griegs Boktrykkeri.
Johansen, T. (2003). *Jern og grav. Maktpolitiske kontekster i Trøndelags eldre jernalder*.

Universitetet i Bergen, Bergen.

Marstrander, L. (1983). *Inntrøndelag i*

romertid. Gravfunn og bosetning. *Gunneria*, 43.

#25

T27074

Ørland kampflybase, Vik, gnr. 70, bnr. 1

Ørland kommune

Trøndelag

Kontekst:

Boplassfunn. Funn fra avfallslag 500200 på felt C. Felt C har dateringer mellom ca. 700 f.Kr. og ca. 550 e.Kr, med en hovedvekt av aktivitet mellom 100-350 e.Kr, altså i romertid. Dette avfallslaget var det største og mest funnrrike på felt C (Ystgaard et al., 2018, s. 457, 526).

Funn:

/1 Sølvring

/2 Bronsering

/3 Glassperle

/4 Fragment av glassbeger

/5 Ringnål av jern

/6 Fiskekrok av jern

/7-8 Kniver av jern

/9-11 Bryner av skifer/bergart

/12 Nål av bein

/13 Fragment av glass

/14-34 Keramikkskår, udefinerte og
spannformet

/35 Leirkar med negledekor

/36-48 Keramikkskår, udefinerte og
spannformet

/49-95 Jernnagler

/96 Fragment av jern

/97 Fragment av krok av jern

/98 Slipt fragment av bergart

/99 Brent leire

/100 Slagg

/101 Pilspiss av bein

/102 Kniv av jern

/103 Nøkkel av jern

/104-131 Keramikkskår, udefinerte og
spannformet

/132 Fragment av teglstein

/133 Ring av jern

/134 Beslag av jern

/135-150 Jernnagler

/151 Nål av jern

/152 Jernnagle

/153 Fragment av jern

/154 Fragment av jernfal

/155 Fragment av jernkniv

/156 Fragment av jernkniv

/157-159 Slagg

/160 Asbest

/161-163 Ovnsforing

/164 Brent leire

/165 Never

/166-294 Dyrbein

/295 Nål av bein

/298-299 Makrofossilprøver

Datering:

Det er tatt to dateringer av korn fra makrofossilprøvene, som fikk dateringer fra 256-397 e.Kr., som setter avfallslaget i C2-C3 (Ystgaard et al., 2018, s. 528). Dette stemmer med oppkomsten av negledekor på keramikk, som er 250-300 e.Kr. (Rødsrud, 2012, s. 231).

Litteratur:

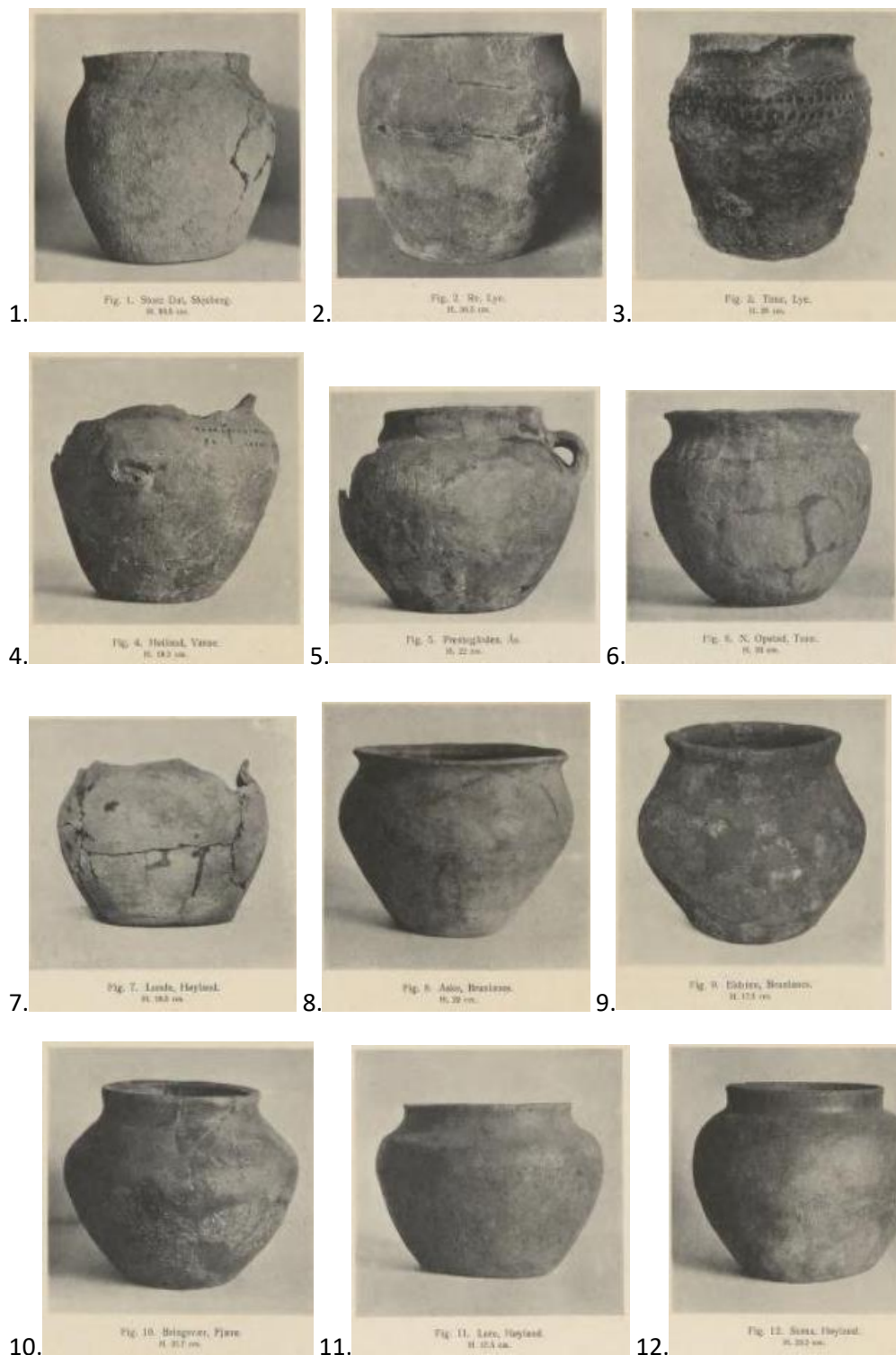
Solvold, G. I. (2019). The pottery at Vik in the Early Iron Age. I Ingrid Ystgaard (Red.), *Environment and Settlement: Ørland 600 BC-AD 1250. Archaeological Excavations at Vik, Ørland Main Air Base* (s. 261-321). Cappelen Damm.

Ystgaard, I., Fransson, U., Gran, M. M., Heen-Pettersen, A., Mokkelbost, M., Lorentzen, A. B., ... Solvold, G. I. (2018). *NTNU Vitenskapsmuseet arkeologisk rapport 2018-27: Arkeologiske utgravninger på Ørland kampflybase 2015-2016*. Trondheim: NTNU Vitenskapsmuseet.

Appendiks 2: Leirkar fra Bøe

Avbildninger av alle figurer av kartyper inkludert i denne oppgaven fra «Jernalderens keramikk i Norge» av J. Bøe, 1931, Bergen: A/S John Griegs Boktrykkeri.

De store forråds- og kokekar

13. Fig. 13. Vikoren, Tjere. H. 32.5 cm.

14. Fig. 14. Tjertland, Helmsand. H. 30.1 cm.

15. Fig. 15. Ekli, Fjellberg. H. 30 cm.

16. Fig. 16. Nudhals, Håland. H. 31 cm.

17. Fig. 17. Skierland, Hå. H. 30 cm.

18. Fig. 18. Søknagård, Håland. H. 30.3 cm.

19. Fig. 19. Sjere Tasse, Tase. H. 32.5 cm.

20. Fig. 20. Løstet, Tase. H. 32.2 cm.

21. Fig. 21. Røkeret, Berg. H. 33 cm.

22. Fig. 22. Skagstad, Håland. H. 32.3 cm.

23. Fig. 23. Kjerchof, Vane. H. 30-4.

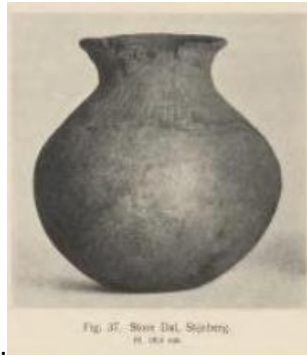
24. Fig. 24. Løstet, Tase. H. 37 cm.

Fremmed dekorert vare

25. Fig. 25. Dekorjonskjema. Hvosnes, Sæviand. 1/2.
26. Fig. 26. Jostberg, Sør. H. 38 cm.
27. Fig. 27. Lard, Brastnes. H. 31.5 cm.
28. Fig. 28. Lard, Brastnes.
29. Fig. 29. Går, Brastnes. H. 11.5 cm.
30. Fig. 30. Spetkin, Flør. H. 30 cm.
31. Fig. 31. Langfior, Skodenes. H. 35 cm.
32. Fig. 32. Hæstad, Hælin. H. 31 cm.
33. Fig. 33. Læsson, Brastnes. H. 18 cm.
- 33b. Fig. 33 1/2 b.
34. Fig. 34. Store Dal, Skjoberg. H. 11.5 cm.
35. Fig. 35. Store Dal, Skjoberg. H. 11.5 cm.

36.

37.

38.

39.

Tidlige bolleformer

40.

41.

42.

43.

44.

45.

46.

Fig. 46. Ekedal, Hofnæs.
H. 12.2 cm.

47.

Fig. 47. Stingsnes, Fjære.
H. 12.2 cm.

Vaser med en hank nede på siden (Rygh 361, 362)

48.

Fig. 48. Høgen, Berge.
H. 14.3 cm.

49.

Fig. 49. Høgen, Berge.
H. ca. 11 cm.

50.

Fig. 50. Egevær, Sordalssk.
H. 12 cm.

51.

Fig. 51. Tvetjern, Brestenes.
H. 13.7 cm.

52.

Fig. 52. Lønnes, Brestenes.
H. 11.4 cm.

53.

Fig. 53. Stingsnes, Fjære.
Høiden 14.9 cm.

54.

Fig. 54. Vitr, Avalønes.
H. 11.2 cm.

55.

Fig. 55. Skre, Torvstad.
H. 11.1 cm.

56.

Fig. 56. Spoutand, Hoyland.
H. 12 cm.

57.

Fig. 57. Østbo, Vikedal.
H. 12.5 cm.

58.

Fig. 58. Sædeberg, Heford.
H. 11 cm.

59.

Fig. 59. Østbo, Vikedal.
H. 11 cm.

60.

Fig. 60. Østbo, Vikedal.
H. 12 cm.

61.

Fig. 61. Krossen, Eigersund.
H. 14.2 cm.

62.

Fig. 62. Krossen, Eigersund.
H. 14.5 cm.

63.

Fig. 63. Åk, Gøyten.
H. 14.5 cm.

64.

Fig. 64. Bringsdal, Høien.
H. 11 cm.

65.

Fig. 65. Syggø, Høien.
H. 17.5 cm.

66.

Fig. 66. Skarbo, Egersund.
H. 11.5 cm.

67.

Fig. 67. Østbo, Vikedal.
H. 11 cm.

68.

Fig. 68. Høien, Heford.
H. 12.8 cm.

69.

Fig. 69. Sprageneid, Ser-Andredal.
H. 14.5 cm.

80. Fig. 70. Gossberg, Tjølling.

71.

Fig. 71. Værrestad, Ljogdal.
H. 14.5 cm.

72.

Fig. 72. Øvre Øie, Kvitesid.
H. 16.5 cm.

73.

Fig. 73. Høgeberg, Røsseøy.
H. 11 cm.

74.

Fig. 74. Lysø, Høgeøy.
H. 12 cm.

75.

Fig. 75. Øvre Meie, Hjeltnesland.
H. 12 cm.

76.

Fig. 76. Løgstad, Hjeltnesland.
H. 10 cm.

77.

Fig. 77. Kvenstø, Egevesand.
H. 12.4 cm.

78.

Fig. 78. Jarens.
H. 11.7 cm.

79.

Fig. 79. Natland, Hl.
H. 14 cm.

80.

Fig. 80. Kvenstø, Hlton.
H. 10.5 cm.

81.

82.

83.

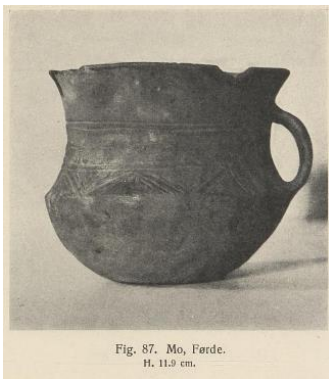
84.

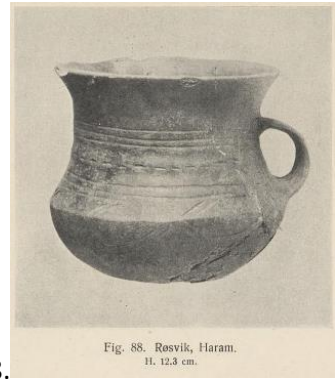
85.

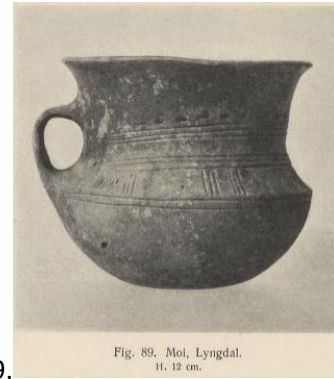
86.

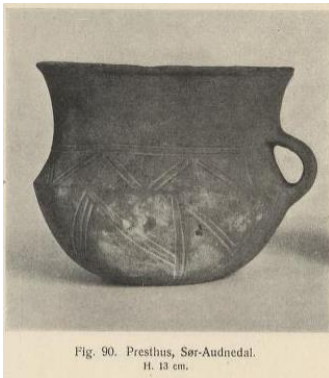
87.

88.

89.

90.

91.

92.

93.

Fig. 93. Pot, Lyngdal.
H. 11.9 cm.

94.

Fig. 94. Kassein, Tigestad.
H. 10.3 cm.

95.

Fig. 95. Hørentad.
H. 10 cm.

96.

Fig. 96. Kvin, Lyngdal.
H. 12.8 cm.

97.

Fig. 97. Isbjør, Pjeborg.
H. 11.7 cm.

98.

Fig. 98. Laland, Ser-Andredal.
H. 11.8 cm.

99.

Fig. 99. Kassein, Eggenes.
H. 11.3 cm.

100.

Fig. 100. Distingsten, V. Ståbe.
H. 11.2 cm.

101.

Fig. 101. Båtes, Norderhov.
H. 11.8 cm.

102.

Fig. 102. Dyster, Ås.
H. 9.7 cm.

103.

Fig. 103. Bøllén, Nordreboen.
H. 6.6 cm.

104.

Fig. 104. Sten, Hole.
H. 11.7 cm.

105.

Fig. 105. Gæst, Hedrum.
H. 11.3 cm.

106.

Fig. 106. Vestvæn, Hedrum.
H. 11.2 cm.

107.

Fig. 107. Dyster, Ås.
H. 11.3 cm.

108.

Fig. 108. Nordheim, Hedrum.
H. 11.1 cm.

109.

Fig. 109. Bøllén, Nordreboen.
H. 11.2 cm.

110.

Fig. 110. N. Oystad.
H. 11.3 cm.

111.

Fig. 111. Eliehn, Sandvæn.
H. 10.6 cm.

112.

Fig. 112. Fosnes, Sandvæn.
H. 11 cm.

113.

Fig. 113. Beiven, Sandvæn.
H. 11 cm.

114. Fig. 114. Tvedløse, Brønshov. Højvid 15.1 cm.

115. Fig. 115. Store Dal, Skjeborg. H. 13.6 cm.

116. Fig. 116. Tvedløse, Brønshov. H. 13 cm.

117. Fig. 117. Erikslev, Brønshov. H. 11.1 cm.

118. Fig. 118. Skovto, Brønshov. H. 11 cm.

119. Fig. 119. Havnst, Helt. H. 11 cm.

120. Fig. 120. Brønshov (7). H. 11.4 cm.

121. Fig. 121. Store Dal, Skjeborg. H. 11 cm.

122. Fig. 122. Ås, Skede. H. 11.5 cm.

123. Fig. 123. Store Dal, Skjeborg. H. 11.8 cm.

124. Fig. 124. Store Dal, Skjeborg. H. 11.8 cm.

125. Fig. 125. Vik, Tjalling. H. 11.7 cm.

126.

Fig. 126. Spøtze, Hedrum.
H. 7,8 cm.

127.

Fig. 127. Føn, Skokke.
H. 9 cm.

128.

Fig. 128. Haanzee, Nedre Sjørdal.
H. 12,1 cm.

129.

Fig. 129. Ottersnes, Lødingen.
H. 12,5 cm.

130.

Fig. 130. Sløv, Dronberg.
H. 12,2 cm.

131.

Fig. 131. Skæst, Åfjord.
H. 10,2 cm.

Hankeløse begre og krukker

132.

Fig. 132. Øvre Sletta, Ø. Tattvi.
Full overflate.

133.

Fig. 133. By, Loten.
Randskulpt 8,2 cm.

134.

Fig. 134. Likjent Isensted.
H. 12 cm.

135.

Fig. 135. Siken, Hagebustel.
H. 12 cm.

136.

Fig. 136. Glamsfjord, V. Meland.
H. 11,4 cm.

137.

Fig. 137. Åsnes, Øyestad.
H. 10,3 cm.

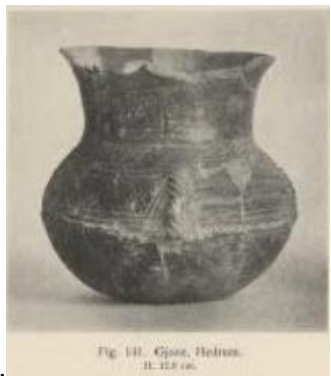
138.

139.

140.

141.

142.

143.

144.

145.

146.

147.

148.

149.

150.

Fig. 150. Sa-Sarabi, Hiltad.
H. 17 cm.

151.

Fig. 151. Gassaduf, V. Mousad.
H. 11.5 cm.

152.

Fig. 152. Tasson, Sarran.
H. 14.2 cm.

153.

Fig. 153. Laxfool, Tass.
H. 13.5 cm.

154.

Fig. 154. Lakhool, Tass.
H. 12 cm.

155.

Fig. 155. N. Barzan, Sikkir.
Diameter 14.7 cm.

156.

Fig. 156. Veitfool.
H. 11 cm.

157.

Fig. 157. Mykadontad, Dvick.
H. 17.8 cm.

158.

Fig. 158. Abonim, Laddik.
H. 9 cm.

159.

Fig. 159. Veina, Neelehen.
H. 14.7 cm.

160.

Fig. 160. Sore D6, Sijeburg.
H. 11.3 cm.

161.

Fig. 161. Myra, F6b6v6g.
H. ca. 12 cm.

162. Fig. 162. Fritsdal, Eigersund.
H. 12 cm.

163. Fig. 163. Skovnes, Vegsadal.
H. 14,5 cm.

164. Fig. 164. Skovnes, Hovsen.
H. 14,5 cm.

165. Fig. 165. Straedykk, Fusa.
H. 12 cm.

166. Fig. 166. Ukest, Isdahl.
H. 13,5 cm.

167. Fig. 167. Valand, Sør-Aurdal.
H. 14,5 cm.

168. Fig. 168. Lunde, Vane.
H. 17 cm.

169. Fig. 169. Hagestadi, Nord-Aurdal.
H. 15 cm.

170. Fig. 170. Holand, Vane.
H. 20,5 cm.

171. Fig. 171. Ø. Selberg, Sjøberg.
H. 13,2 cm.

172. Fig. 172. Store Dal, Sjøberg.
H. ca. 13,2 cm.

173. Fig. 173. Sætevoll, Bakke.
H. 14,5 cm.

174. Fig. 174. Lileby, Skjoberg. H. 11 cm.

175. Fig. 175. Rokkarsel, Borg. H. 11.1 cm.

176. Fig. 176. Store Dal, Skjoberg. H. 11.4 cm.

177. Fig. 177. Espe vik, Espe. H. 11.5 cm.

178. Fig. 178. Nesbo, Hl. H. 9 cm.

179. Fig. 179. Stangstad, Hild. H. 11.1 cm.

180. Fig. 180. Store Dal, Skjoberg. Brekke 10.5 cm.

181. Fig. 181. Protergløden, Hyltad. H. 9 cm.

182. Fig. 182. Gjefta, Leangen. H. 11.7 cm.

183. Fig. 183. Valby, Tjølling. H. 11 cm.

184. Fig. 184. Store Dal, Skjoberg. H. 11.8 cm.

185. Fig. 185. Nordre, Hedden. H. 11.1 cm.

186. Fig. 186. Tønder, Fjense. H. 10 cm.

187. Fig. 187. Bjerketoft, Hedebo. Længde 12,7 cm.

188. Fig. 188. Tvede, Brattens. H. 9 cm.

189. Fig. 189. Nørager, Seljord. Bredvidde 7,6 cm.

190. Fig. 190. Langby, Stebbo. H. 8,3 cm.

191. Fig. 191. N. Oystad, Tve. H. 6,2 cm.

192. Fig. 192. Storrø, Vogned. H. 8,2 cm.

193. Fig. 193. Kyrghol, Akke. H. 4,1 cm.

194. Fig. 194. Store Dal, Skjeborg. H. 6,6 cm.

195. Fig. 195. Store Borge, Borge. H. 6,3 cm.

196. Fig. 196. Eidsdal, Brønnås. H. 6,5 cm.

197. Fig. 197. Ås, Sande. H. 5,5 cm.

198. Fig. 198. Eipadalen, Gjøppen. H. 2,5 cm.

Særformer av finere bordkar

231. Fig. 231. Finkær, Alversund. H. 10,3 cm.

232. Fig. 232. Stenberg, Pjølberg. H. 10 cm.

233. Fig. 233. Store Dal, Skjeborg. H. 4,4 cm (ca. 11 cm).

234.

Fig. 234. Høge, Os.
H. 17.8 cm.

235.

Fig. 235. Ulvest landstnd.
H. 17 cm.

236.

Fig. 236. Bergsjøen, Lyngdal.
H. 18.9 cm.

237.

Fig. 237. Møstgr, Lye.
H. 16.3 cm.

238.

Fig. 238. Skarv, Sand.
H. 13.7 cm.

239.

Fig. 239. Opseth, Ulrosvang.
H. 12.8 cm.

240.

Fig. 240. Kirkstø, Hånes.
H. 15.1 cm.

241.

Fig. 241. Høland, Lye.
H. 16.6 cm.

242.

Fig. 242 a. Årstadgjeter, Bergen.
H. 11.6 cm.

243.

Fig. 243 a. Høland, Vernt.
H. 17.8 cm.

Det lille kokekar (Rygh 364)

244.

Fig. 244. Kvanstein, Eigersund.
H. 31.5 cm.

245.

Fig. 245. Brisfå, Bratsfoss.
H. 32.1 cm.

246.

Fig. 246. Højen, Bredtveit.
H. 32.3 cm.

247.

Fig. 247. Havn, Høyland.
H. 32 cm.

248.

Fig. 248. Hånselid, Hånes.
H. 32.2 cm.

249.

Fig. 249. Tolsten, Fiere.
H. 32.7 cm.

250.

Fig. 250. Vannestad, Lyngdal.
H. 32 cm.

251.

Fig. 251. Spangstad, Sør-Arendal.
H. 32.7 cm.

252.

Fig. 252. Nordre Røy, Rygge.
H. 33.3 cm.

253.

Fig. 253. Sines Øst, Skjerveg.
H. 33 cm.

254.

Fig. 254. N. Fossing, Sørlandet.
H. 33 cm.

255.

Fig. 255. Seiberg, Hjemmeland.
H. 33 cm.

256.

Fig. 256. Spornstod, Håred.
H. 11.5 cm.

257.

Fig. 257. Hæmarn, Hædal.
H. 12 cm.

258.

Fig. 258. Hæm, Skotsnes.
H. 11.5 cm.

259.

Fig. 259. Inne på Heland.
H. 11.5 cm.

260.

Fig. 260. Vik, Flæve.
H. 10.8 cm.

261.

Fig. 261. Vibe, Brastares.
H. 12.5 cm.

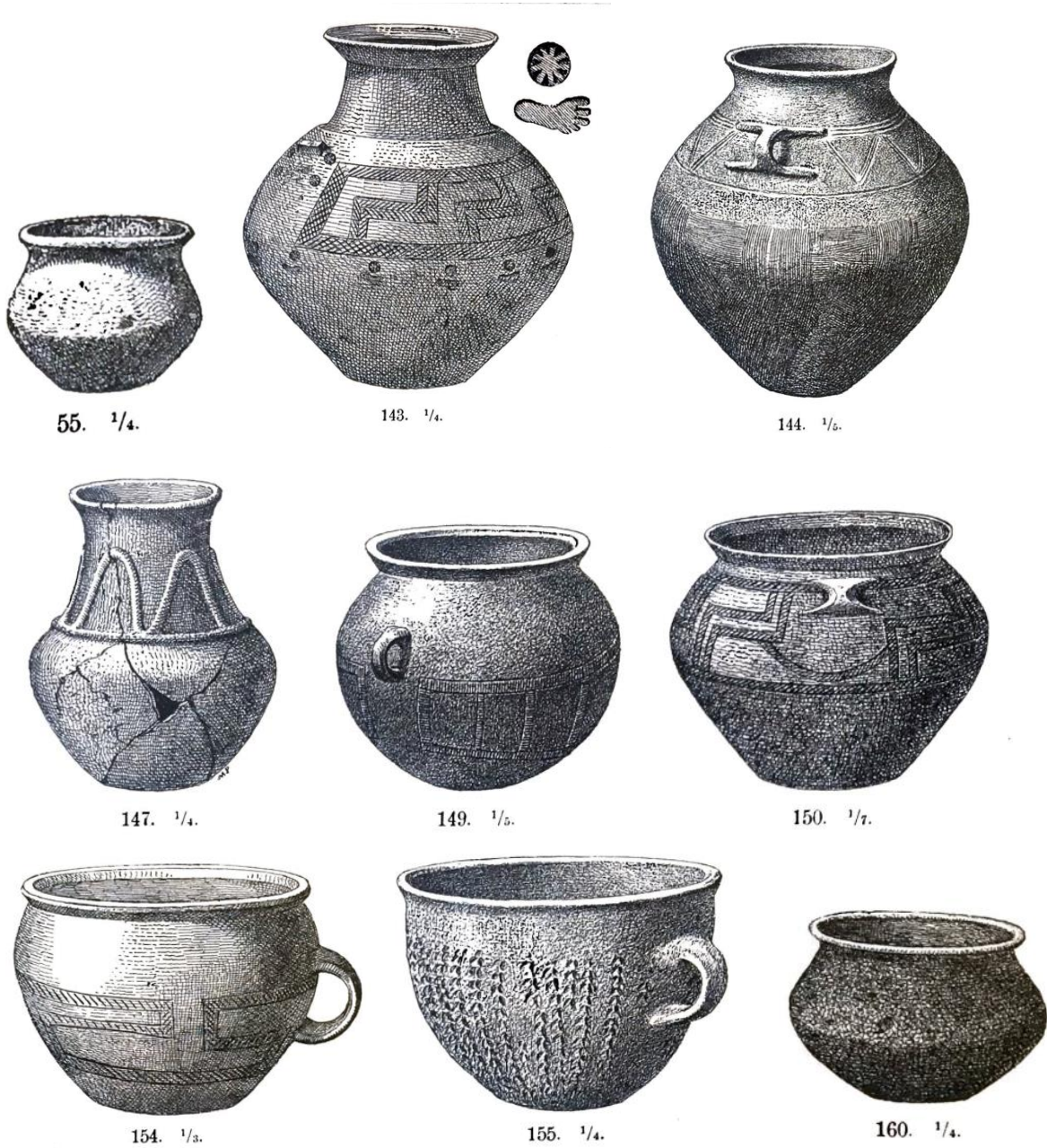

262.

Fig. 262. Spjergvad, Ser-Ashvold.
H. 13.5 cm.

Appendiks 3: Leirkar fra Müller

Avbildning av alle leirkar denne oppgaven sammenligner med fra «Ordnung af Danmarks oldsager II. Jernalderen» av S. Müller, 1895, København: C. A. Reitzel.

164. 1/4.

170. 1/4.

290. 1/5

292. 1/5.

293. 1/4.

297. 1/4.

298. 1/4.

299. 1/4.

300. 1/4.

313. 1/2. *Nordrup*

